Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

675

B
1

670
B1

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

OVER

DE SPELLING

VAN DE

BASTAARTWOORDEN

IN 'T

NEDERDUITSCH,

DOOR

M.

»Certes ie rends graces à des honnestes hommes, qui daignent prendre en bonne part mes foibles efforts. Il n'est lieu où les fautes de la façon paroissent tant, qu'en vne matiere qui de soy n'a point de recommandation."

MONTAIGNE. L. III, ch. 9.

AMSTERDAM,

NAYLER & Co.

1843.

Digitized by Google

Pedagogische bibliotheek
van het N.O.G.

Digitized by Google

VOORREDEN.

De titel van dit boek moet, op zich-zelven, den Lezer reeds een waarborg zijn, dat er geen lauweren met de uitgaaf beoogd worden. Zelfs de geestige Vertaler van STERNES *Sentimental Journey* zou niet heel veel ijdelheids, tusschen het schrijven over de Spelling van Bastaartwoorden, en het drukken des geschrifts, onderstellen. Doch zoo men meende, dat er daarom minder tijd en studie aan dit boek was besteed — dat het met minder zorg, in hoofdzaak en bijzonderheden, werd behandeld, dewijl de roemzucht geen deel had aan de vervaardiging — zou men de welmeenende pogingen des Schrijvers miskennen. Hij heeft gedaan, wat hij vermocht — en indien hij dwaalde of te kort schoot, moet dit eerder aan wanbegrip, dan aan onachtzaamheid, geweten worden. Maar daarom juist, en in weêrwil van de opmerking,

Digitized by Google

waar deze voorreden meé aanvangt, zou het den Schrijver ten uiterste grievend zijn, zoo de Kritiek eene mindere naauwgezetheid, dan de zijne, in acht nam, bij het beoordeelen van zijnen arbeid.

Een oppervlakkig beſchouwer, die, op dézen regel, *wezenlijk*, en zeven regels lager *wezendlijk*, aantrof — die, ter dezer plaatse, *ſmoren* las, of *ſlepen*, of *doven*, en elders die woorden met verdubbeling van klinker geſchreven vond — die nu eens *in* DEN *tijd*, en dan weêr *in* DE *tijd*, of DER *tijd* zag gebruiken — hier van DE *uitgang* en dáar van DEN hoorde ſpreken — een oppervlakkig beſchouwer zou allicht tot de gevolgtrekking komen, dat het, óf van overgroote domheid, óf van onverklaarbare grilligheid, getuigde, zich-zelven, in het bezigen dier woorden, zoo gedurig ongelijk te zijn. Een ander, die meende nog al wel met het ſchrijven en ſpreken van het Fransch over weg te kunnen — en het eerste 't beste woordenboek had opgeſlagen, om zijn vermoeden, betreffende de manlijkheid van de Fransche letter *l*, bij voorbeeld, tot zekerheid gebracht te zien, zou, zonder van groote onwetendheid beſchuldigd te mogen worden, het gebruik van die letter in 't vrouwelijke (op bl. 39) met den ſtempel zijner afkeuring kunnen brandmerken, en als een ſtaaltjen kunnen aanvoeren van den invloed, dien het ſchrijven der éene taal op onzen ſtijl in de andere uitoefent. En toch — gij

Digitized by Google

zult het bekennen, Lezer — de beide beoordeelaars zouden zich grovelijk vergisfen.

Niemant kan het vergen, dat een voorreden alle de berispingen voorkome of belette, die de inhoud van het boek wellicht kon opwekken: maar als de Schrijver weet, hoe gemaklijk eene lichtvaardige beoordeeling de waereld wordt ingezonden, en hoe moeilijk het is, later, ook door de volkomenste antikritiek, den indruk dier beoordeeling uit te wisfchen — dan zal hij van zelf aanleiding vinden den Lezer er voor te waarfchuwen, en hem verfchooning te vragen, dat hij, met een paar voorbeelden, van de gegrondheid zijner vreeze doet blijken.

De beide vooronderftelde beoordeelaars zouden zich grovelijk vergisfen.

De woorden *wezenlijk* en *wezendlijk* zijn twee onderfcheiden benamingen, voor nagenoeg de zelfde eigenfchap; men zie dit bij TEN KATE, bij HUYDECOPER, en bij BILDERDIJK, waar hij HUYDECOPER toelicht — Waarom zouden wij het eene of het andere verwerpen? — *Wezenlijk* is gevormd uit het fubstantief *wezen*, met de uitgang *lijk*; *wezendlijk* uit het tegenwoordig deelwoord van *wezen*, met de zelfde terminatie: van de beiderlei famenftelling, heeft men meerdere voorbeelden in de taal — wie zal een fchrijver dwingen te kiezen? TEN KATE, wiens gezach wel de voorname grondflag is, waarop men

Digitized by Google

de onderſcheiding van de zacht- en ſcherp-lange vokaal doet berusten, geeft *ſmoren* en *ſmooren*, *ſlepen* en *ſleepen*, *doven* en *dooven* op: waarom zou éene van die ſpellingen verbannen moeten worden? — Verklaart TEN KATE *ſteigen* niet door *elevare*, in tegenſtelling van *ſtijgen* (*ascendere*)? Zoo lang niemant heeft aangetoond, dat de éene dialekt de andere beheerschen moet, dat de éene ver verkieslijk, ja alleen te verdedigen is — zoo lang men niet heeft uitgemaakt, en met onwrikbare *Etymologische* bewijzen geſtaafd, dat voor dít woord de Zeeuwsche, en voor een ander de Maaslandsche tongval gehuldigd behoort te worden — kan er geen reden beſtaan om niet, in het *verbum neutrum*, den enkelvoudigen klinker, in het *transitivum* daarentegen, den krachtigen tweeklank *ee* en *oo*, bij de genoemde en dergelijke woorden, te bezigen. Wat de toepaſſing der geſlachten aangaat, men weet, dat HOOFT en VONDEL in dat opzicht onze wetgevers zijn; ſlechts in enkele gevallen veroorlooft deze en gene, op grond van de Analogie, zich eene kleine afwijking. Maar HOOFT maakt vele woorden vrouwelijk, die VONDEL voor mannelijk houdt — maar TEN KATE heeft vergelijkingstafels opgemaakt, waaruit blijkt, dat de Hollander, met zich enkele aankantingen tegen het Gebruik te veroorloven, zijn gantsche geſlachtstoepaſſing met die der Mœzogothen, Angelſaxen, Zweden, IJslan-

Digitized by Google

ders en Hoogduitschers in over één ſtemming kan brengen — maar BILDERDIJK heeft aangewezen, dat de Etymologie dikwerf een ander geſlacht dan het Gebruik ſchijnt te willen — één zelfde woord heeft dikwerf twee beteekenisſen, die aan het verſchil des geſlachts keurig te onderkennen waren: ziedaar, de bedenkingen, die DEN *tijd* en DE *tijd*, DEN *uitgang* en DE *uitgang*, DEN *dood* en DE *dood*, in den gebogen naamval, bij BILDERDIJK en WISELIUS, zoowel als in het nederig boekjen over de Bastaartwoorden, hebben voortgebracht.

De Fransche *l* eindelijk, heeft tweërlei geſlacht. Het is een letter van 't mannelijke, naar de nieuwere leerwijs, die haar *le* noemt; het is een vrouwelijke naar de oudere, die haar *elle* heet: daar *le* voorondersteld wordt een lettergreep te beginnen, en er op bl. 39 ſpraak is van de vokaal vóor de *l-mouillée*, zoo behoort men de letter dáar vrouwelijk te nemen, en *elle* uit te ſpreken. Zie dit onderſcheid, naar eisch, waargenomen en aangetoond in het *Vocabulaire* van CHARLES NODIER.

Het is onnoodig meerdere plaatsen uit het boek *Over de Spelling der Bastaartwoorden* op te geven, waar men de nagedachte van den Beoordeelaar gaarne bij zou inroepen: Het zou den ſchijn van verwaandheid laden op eenen Schrijver, die zoo innig als iemant overtuigd is van de onvolkomenheid aller menschelijke

Digitized by Google

werken; zich-zelven meer dan anderen mistrouwt; en gaarne zijne voorreden eindigt met de woorden van *Broeder* THOMAS *van Utrecht*: „Is enich ghebrec in desen boeke/ dat is mi leet/ eñ soe wye dat ghebrec verbeteren wille/ dat is mi lief."

Mei, 1843.

Digitized by Google

INLEIDING.

De Schrijver der navolgende Verhandeling is niet van de zulken, die met kleinachting neêrzien, op hetgeen Profesfor SIEGENBEEK, in het begin dezer eeuw, ten voordeele der Nederduitsche Tale heeft uitgewerkt. Hij befeft levendig, dat er, bij *'t bevorderen der eenparigheid in de ſpelling van ons Hollandsch*, iets anders te doen viel, dan een willekeurige orthograaf vast te ſtellen, gelijk de Fransche er één moest worden, ſints VOLTAIRE de hand had geleend, om den te rug keer van deze tot orden en redelijkheid, onmogelijk te maken.

Toen het de vraag was, welken weg men bij het afteekenen zijner gedachten in Nederduitsche woorden had in te ſlaan — langs welke paden men verzekerd kon zijn door Rede en kiesch Gevoel begeleid te worden — toen alles twijfel en gisfing ſcheen — trad de Heer SIEGENBEEK ſtoutmoedig vooruit, en wist, ſchoon in een doolhof van meeningen gebracht, een aantal bedrieglijke ſporen te vermijden, om er andere te kiezen, die raadzaam, die begankbaar waren. Het is onbillijk te vergeten, welken heilzamen invloed zijn boek over de ſpelling op het ordelijker Neêrduitsch-ſchrijven gehad heeft; en alleen blinde partijdigheid kan den Hoogleeraar zijn wezenlijke verdienste, zijn recht op onze dankbaarheid, betwisten.

Digitized by Google

Ik ontken echter geenszins, dat Zijn Hooggeleerde, of een ander lichaam voor hem, bij de invoering der alleen goedgekeurde ſpelling, wat al te willekeurig te werk zij gegaan; dat hij, na het vestigen der gronden — na het ontwikkelen zijner gevoelens — voor de toekomst, aan ieders wettig gezond verſtand den ſcepter in handen had moeten geven; dat hij verre van zich-zelven met de gebreken van zijn werk (waar hij 't beſtaan van had behooren te vermoeden) ten tróon te heſſen, veeleer, gelijk CINCINNATUS, na het bevechten van den zege in zijn vergetelheid te rug had moeten keeren; of, eindelijk, dat hij geen kroon uit de hand der anarchie had mogen aanvaarden, zonder zich een deugdelijke konstitutie, zonder zich een machtigen raad ter ſchutse te kiezen. Want, wat heeft men thands van hem gezegd? Men heeft hem tot het voorwerp eener ontijdige ſpotternij gemaakt; men heeft hem den Napoleon van de Nederduitsche Spelling genoemd; de vaerzen van LAMARTINE, „*Tu combattis l'erreur*" enz., op hem toegepast; en geroepen: „het zou groot zijn geweest

..... *ſi, rendant le ſceptre à ſes mains légitimes,*
Plaçant ſur ton pavois de royales victimes,
Tes mains des ſaints bandeaux avaient lavé l'affront!"

Intuſschen hebben de *victimes*, van de volkswoede der vorige eeuw, Rede en kiesch Gevoel, niet bij wat men ſchertsend de keizering van den Heer SIEGENBEEK zou mogen noemen verloren; en het moet hun harten goeddoen, te zien, dat ten huidigen dage, het aantal ſpellingen van het woord *waereld* bijv., dat, bij knappe

Digitized by Google

menſchen in de revolutietijd, voor 1805, niet minder dan negen beliep, tot drie is verſmolten. In navolging van SPIEGHEL ſchreef men *werld*, van TEN KATE, *weerld*, van HOOGSTRATEN, *weerelt* en ook *werrelt*, van SMITS en HOOGVLIET, *waereld*, van WAGENAAR, *weereld*, en van POOT, *werelt;* BILDERDIJK ſtond *wareld* voor, terwijl zekere Heer ELZEVIER (Lierz., bl. 13) er *wereld* van gemaakt had.

Maar zijn wij ernstig, Lezers! en verſpillen wij onzen tijd niet met ieder bontgekleurd ſchelpjen gaâ te ſlaan, dât ons op den weg in 't oog valt, of met iederen vlinder te vervolgen, die om onze hoofden zweeft.

Alleen reeds wanneer men de uitroeiïng opmerkt van de ſpelling met verdubbelden klinker, gelijk zij door den voorgang van HOOFT en HUYDECOPER was ingedrongen, door kortzichtige ſchrijvers beſchermd werd, en, om verſchillende redenen, meer en meer wortel had kunnen vatten — ziet men zich genoodzaakt te bekennen, dat onze taal groote verplichtingen heeft aan den Heer SIEGENBEEK; en is men bereid veel te vergeven van hetgeen hij, door de verkeerde voorſtelling van zekere geſchilpunten, ten haren opzichte misdaan heeft. Maar wat men zich niet verbloemen kan, en waar men hem geſtrengelijk rekenſchap van mag vragen, is, dat zijn werk, van den kant der *genoegzaamheid*, zoo veel te wenschen overlaat, en hij, willends en wetends, zoo menig vraagſtuk in de taal, onopgelost, ja onvermeld, voorbij is gegaan. Wij willen niet onderzoeken, of lusteloosheid, dan iets anders, hier de oorzaak van geweest zij, maar zoo veel is zeker — dat een' ieder, als toonbeeld van onvolledigheid, het vijftiental bladzijden van des

Digitized by Google

Hoogleeraars Verhandeling in 't oog moet ſpringen, „over de ſpelling van woorden, welke uit andere talen ontleend zijn"; en dat menig naauwgezet beoordeelaar het boek mismoedig wegwierp, wanneer hij den geleerden verzamelaar van opſtellen voor maand- of dagbladen zich heden „de redaKtie", morgen „de redaCtie", zag noemen, en niet kon nagaan, of het dagelijks meer dan eens voorkomend woord met des Heeren SIEGENBEEKS „karaKter", * dan met zijn „advoCaat" † gelijkſtond.

Eigenlijk ſchijnt de Heer SIEGENBEEK even min als TEN KATE § recht begrepen te hebben, hoe men door alle eeuwen heen met de Bastaartwoorden omſprong; hoe het gebruik en de ſpelling van deze, van die der overige taaldeelen afhing; en hoe hij, bij de omverwerping der verſchillende regelen, in verband waarmeê MAERLANT *crone*, de Klerk uit de lage landen *croen*, of met lateren, *croon*, SPIEGHEL *krone*, de Bijbelvertalers *kroone*, HOOFT *kroone*, en TEN KATE *króóne* ſchreef, ja BILDERDIJK in onze dagen *kroonen* met de *oo* voor ingedrongen misbruik hield — gehouden was, niet alleen te verklaren, op wat grond hij *kroon* en *kroonen* alleen gelden deed, maar het geheel van zijn ſpellingsleer vatbaar te maken, om langs dezen of genen kant te worden toegepast, overal waar men Bastaartwoorden in 't Hollandsch te bezigen heeft. Hij had zich niet moeten vergenoegen, met de ſpelling van ſlechts

* *Verhandeling over de ſpelling der Nederduitsche Taal, tot bevordering van eenparigheid in dezelve* (in de Taal?). 4e. Druk. Bl. 258.

† Bl. 264.

§ *Aenleiding tot de kenniſſe van het verhevene deel der Nederduitſche Sprake*, d. I, bladz. 150.

Digitized by Google

enkele aan een gebruik te toetsen, dat daar dikwerf *redeloos* in te werk gaat, of, alleen bij toeval, den woorden van vreemde herkomst een vorm doet aannemen, die met de gesteldheid onzer tale, bestaanbaar is. Doch, den Heer SIEGENBEEK was dit niet opgevallen; en gelijk het overige van zijn werk, onderging ook het hoofdstuk dat van de Bastaartwoorden handelde, in zijn drie latere drukken, geen breedere omwerking. Wel zeide de Heer SIEGENBEEK, op bl. 28 van het boekjen getiteld *Taalkundige Bedenkingen*, het eene en ander, betrekkelijk de spelling van *rekest* of *request*, en verwees hij hiernaar, op bl. XXXI van de *Voorberigten* zijner Verhandeling; maar overigens bleef de Lezer van 1827 even ver als de Lezer van 1805, en de Schrijver meende zich voor het maken van *verbeteringen*, in de laatste drukken van zijn werk, zorgvuldig te moeten wachten, „daar hij zulks als eene wezenlijke inbreuk op de regten der bezitters van vroegere uitgaven beschouwde." *

Voorzag men nu geen regeling van de spelling der Bastaartwoorden, die in zoude stemmen met de taalwetten, door een staatsbestuur vastgesteld, en door eene gedweezame menigte nageleefd, zoo werd men wel genoodzaakt zijne hoop dienaangaande eene andere richting te geven.

BILDERDIJK, wien men langzamerhand met minder afgrijzen begon gaâ te slaan, wiens leerbegrippen bij enkelen veldwonnen, en wiens boeken, zoo niet gelezen, dan althands door velen aangekocht werden — BILDERDIJK, wiens onbescheiden uitvaren tegen SIEGENBEEK,

* *Voorberigten*, bl. XXII.

Digitized by Google

zoo niet harten, die waarheid zochten, dan toch veler nieuwsgierige oogen tot zich trok — had in het derde deel zijner *Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verſcheidenheden*, de omgewerkte uitgaaf aangekondigd van zijn *Geſlachtlijst der Nederduitſche Naamwoorden*, en bij die gelegenheid bewezen, hoe noodzaaklijk het voor de zuiverheid van onzen Hollandschen ſtijl was, in het gebruik van Bastaartwoorden, bepaalde en uit den aard der taal afgeleide regelen waar te nemen. Men mocht dus, met eenigen grond, vertrouwen, dat zijn vollediger woordenboek, hetwelk „met meer volkomen Etymologiſche en andere verklaringen vermeerderd, en in een vernieuwd werk als overgegoten zou zijn," en waarbij ook *de geſlachtsbepaling* der Bastaartwoorden „tot haar ware beginſels te rug zou gevoerd worden," tevens, zoo niet in regels, dan in voorbeelden, eene geſchikte handleiding voor hun *ſpelwijze* zou opleveren. Maar men vond zich hier geheel in te leur geſteld: de *Verklarende Geſlachtlijst der Nederduitſche Naamwoorden, op ſtellige Taalkunde gevestigd*, kwam in de waereld, en bracht eene opgaaf van vreemde benamingen meê, niet gelijk zich deze, als uitvloeisel van een deswegends opgedolven ſtelsel, zouden hebben voorgedaan — maar gelijk BILDERDIJK gewoon was ze te ſchrijven, of gelijk zij hem, onder de bewerking, uit de pen vielen. Had men ze nu als zoodanig beſchouwd, dan zou zijn voorbeeld wel niets hebben toegebracht tot de redelijkheid der begrippen omtrent dit punt — maar de onzekerheid, de verwarring, ware er ook niet door vergroot. Doch zij, die bij BILDERDIJK in alles, en tot in zijn grilligheden toe, eene hooge bedoeling, eene dringende, ſchoon dan

Digitized by Google

geheime, reden plachten te zoeken, wilden méer in de ſpelling van *koncilie*, met een *k*, en *conſistorie*, met een *c*, zien, dan er in opgeſloten lag; zij telden met eene angstige bezorgdheid de gevallen, waarin BILDERDIJK zus of zoo had geſchreven, en vonden zij dan twee maal *may*, tegen éens *mei* met *ai* of *ei*, dan werd *may* met den ſtempel hunner goedkeuring geteekend, en in 't vervolg gebruikt; offchoon „men beter *klei* dan *klai* ſchrijft *," en BILDERDIJK hen, tot hun groote verwondering en ſpijt, van *plaizier*, naar het gebruikelijk *pleizier* verwees. Ik heb lijsten van zoogenoemde Bilderdijkianen in handen gehad, waarop men drukfouten tot regels had gemaakt, ja, tot de diepzinnige gevolgtrekking gekomen was, dat *praktikaal* met een *c* in de eerste, en een *k* in de laatste, lettergreep geſpeld moest worden, om dat dit, in dier voege, meer voorkwam, dan *praKtiKaal* of *practicaàl;* terwijl men, om een dergelijke reden, *grammatikaal* met *c* meende te moeten ſchrijven. † Belachlijke kleingeestigheden, die der nagedachtenis van groote mannen ſchande doen; en de wetenſchap te ſpot ſtellen voor wie haar niet genoeg in den grond kennen, om te beſeffen, dat zij er alleen den ſchijn gemeen meê heeft!

Intuſschen is men, tot op den huidigen dag, geen voetſtap verder gekomen; en ſtaat men, bij het veelvuldig geſchrijf over Nijverheid, Godsdienst, Kunst, en Wijsbegeerte, gedurig in tweeſtrijd, of men *fabrIJk* dan *fabrIEk*, *CatholIJk*, *KatholIJk* of *KatholIEk*, *EsthetiKa* of *ÆstheticA*, *FiloZooF* of *PHilosooPH*

* Zie BILDERDIJK, op het woord.

† Aanleiding hiertoe kon men vinden in de *Verklarende Geſlachtlijst*, Voorr., bl. 28; *Spraakleer*, bl. XI, en bl. 16.

Digitized by Google

zal ſpellen. De Heer VAN DER KEMP ſchreef, wel is waar, iets *Over de ſpelling van vreemde woorden* in het 2de deel van „*het Taalkundig Magazijn*" — doch dit behoort tot de drie laatste bladzijden zijner verhandeling; die bladzijden behooren niet tot de beste van zijn opſtel; en het opſtel-zelf kan, dunkt mij, niet onder de gelukkigste van den anders zoo verdienstelijken ſchrijver gerangſchikt worden. De Heer V. D. K. zegt er bovendien zeer weinig van; offchoon hij de vraag, hoe men in 't vervolg de Bastaartwoorden ſchrijven zal, tracht op te losſen, met te verklaren, dat „vreemde woorden, die bij ons nog geen burgerrecht verkregen hebben, slechts in hun einduitgang vernederduitscht moeten worden, maar voor het overige in hunnen oorspronkelijken vreemden vorm gelaten." Hetgeen over één komt met wat TEN KATE reeds voor honderd jaren gewild heeft, „*dat men*" namelijk, „*Baſtaert-woorden, voor zo verre zij baſtaert zijn, die Spelling' geve, welke de Tael mede brengt van welke zij ontleent zijn, en dat men aan 't Voor- of agter-deel van die, voor zo verre zij door de Verbuiging en in de Uitgangen de onzen geworden zijn, eene Spelling' toepaſſe volgens onze gebruikelijke wijze.*" * Doch de vraag is niet: hoe heeft men het wel eens gedaan? noch ook, hoe zullen wij het heden, en van nu af altoos doen? — maar, hoe BEHOORT het te wezen? op dat, wanneer wij al ons-zelven in het ſpellen van dit of dat woord gelijkblijven, wij in geene inkonsequentiën vervallen mogen, met betrekking tot de ſpelling van ándere woorden der taal; gelijk bijv. zij doen, die *laGCHen* en *eCHo* ſchrijven.

* *Aenleiding* enz., d. 1, bl. 150.

Digitized by Google

VAN HET GEBRUIK DER BASTAARTWOORDEN.

Het is hier de plaats niet uitvoeriglijk aan te toonen, dat zoo lang er volken met volken verkeeren, en op elkanders talen, zeden, en gebruiken invloed oefenen, zij niet kunnen nalaten zekere *benamingen*, ja zelfs enkele *grammatikale* vormen van elkander over te nemen. Voorlang is het trouwens, door bekwamer dan ik ben, bewezen, en het wordt dagelijks door de ondervinding geftaafd, dat, in een levende taal, het gebruik van Bastaartwoorden onvermijdbaar is, en inderdaad, zoo zij wél worden aangebracht, de naauwkeurigheid der uitdrukking en het melodieuze van den ftijl er door winnen. Behalven, dat er zoodanige zijn, die zich met de inheemsche uitdrukkingen als vereenzelvigd hebben, en niet dan met algeheele omfmelting, en tot wezendlijke berooving der taal, er konden uitgeworpen worden — komen er ons onophoudelijk voor, waaraan, bij ftilzwijgende over één komst, oneigene beteekenisfen toegekend werden, en die, aldus, geheel nieuwe of gewijzigde denkbeelden voorftellende, door geen woord uit de taal, waarin men ze bezigt, te vervangen zijn. Een ieder gevoelt intusfchen, dat dit volftrekt den meerderen rijkdom van de vreemde boven de landtaal niet bewijst, en men met de zelfde gemaklijkheid uit deze láatste een woord had kunnen kiezen, om daar zulk eene bepaalde beteekenis aan te verbin-

Digitized by Google

den, als men goedvond dit uit de vreemde te doen; maar in ons Hollandsch blijft dit altoos eene ongewone, en ook waarlijk niet wenschelijke zaak: wij verſtaan de woorden te innig, wij hechten te veel aan hun wezenlijke waarde, om de beteekenis er van naar willekeur te kunnen verkrommen, gelijk men het in talen vermag, welker woorden geheel van het denkbeeld afhangen, dat men over één komt er *a posteriori* aan te eigenen, en die het denkbeeld niet uitdrukken, niet ſchilderen, maar die er alleen de vertegenwoordigers van zijn.

Wie ſchrijft, en gewoon is zijn opſtellen niet ſlechts aan de Rede, maar ook aan het Zintuig te toetsen — wie gewoon is met aandacht, en vooral overluid te lezen — weet almede te waardeeren, wat het kiesch gebruik van een enkel Bastaartwoord, ook waar een echt Neêrduitsch de gedachte even volkomen zou te rug gegeven hebben, toebrengt tot opluistering van den ſtijl, tot verbreking der eentonigheid, tot den gelukkigen omtrek, den ordelijken bouw eener periode.

Het ſpreekt echter van zelf (en ik zou al het hier gezegde, zoo men er iets anders uit afnam, liever niet hebben aangevoerd), dat de zuiverheid, de redelijkheid, de frischheid, het echt-hollandsche van ons Hollandsch, door het daarbij invlijen van enkele bastaartvormen, niet moet lijden, en er geen Gallische of Germanische kleur aan moet bijgezet worden, die in ſtrijd is met den aard onzer taal. Men verſta mij wel: ik heb niets tegen het gebruik van de woorden *kanaal*, *lorniët*, en (wat erger is) *distingeeren*; maar het is verwerplijk Fransch, wanneer men zegt: *Toen wij wandelden langs den kanaal, hij moest zich bedienen*

Digitized by Google

van zijn lorniët, *om te distingeeren den anderen kant van het water*; en verander die woorden *kanaal*, *lorniët*, en *distingeeren*, nu in *waterleiding*, *kijkglaasjen*, en *onderſcheiden* — het zal er niet te minder Fransch om zijn, dat zelfs, voor den Hollander, aan de vertaling der genoemde woorden een tint van belachlijkheid te meer zal ontleenen. De welopgevoede man zegt, zonder een doodſteek aan zijn taal toe te brengen: *Toen wij langs het kanaal wandelden, moest hij zijn lorniët gebruiken, om den overkant te kunnen distingeeren.* Dit *distingeeren* is daar nu wel niet noodig; men had beter *onderſcheiden* gezegd: maar geſteld, dat de volzin in den gemeenzamen geſprekſtijl van roman of komedie (zegge hier *blijſpel*, wie op *geſprekſtijl* zoekt te rijmen!) gebruikt mocht worden, en dat men, voor en achter, reeds veel van dat *ij*- en *ei*-geblaet had doen hooren — dan is er immers niets in, *distingeeren* op den voet van *intrigeeren* te ſtellen, dat, helaas! méer in onze dagen gehoord wordt, dan het oude *recht door zee gaan*, en waarvan de verduitsching des niet te min onmogelijk blijft!

Het zelfde geldt ten aanzien der Germanismen. Wat Profesſor Lulofs deswegends in het midden heeft gebracht, en voornamelijk ſtrekken moet, om te bewijzen, dat men vaak, onder hetgeen voor Germanismen uitgekreten wordt, echt, ouderwetsch, Hollandsche uitdrukkingen vindt, en het bovendien moeilijk is zijn taalhof zoo geſtadig geſloten te houden, dat er niet eens een bewoner der naburige erven binnenſluipt — is zeer gegrond: maar de Heer Lulofs zal mij toeſtemmen, dat, zoo die knaap het werk in

Digitized by Google

onzen boomgaard niet verſtaat, en meer bederft dan gedijen doet, wij dwaas zouden zijn hem de kost te geven, en hij niet onder ons volk geduld behoort te worden. Van al dergelijke ingeſlopen vreemdheden, heb ik geen voorbeelden aan te halen: onze uit den Duitsche *overzétte* romans wemelen er van, en ik zie, met nieuwsgierigheid de werking van het drankjen te gemoet, dat de Heeren SIEGENBEEK, CLARISSE, c. ſ. niet zullen nagelaten hebben, den vertaleren in te geven, om hen, uit die leelijke Germanomanie, tot hun zinnen te rug te brengen. Doch ook Duitsche (d. i. Hoogduitsche) woorden zijn er, die ten onzent zonder gevaar gebruikt kunnen worden. Daar zijn bijv. de woorden *verwandelen*, *begeesteren*; het woord *eigenheid*, of beter alleen in 't meervoud *eigenheden*: wat is er op grond der Neêrduitsche taalregels tegen die woorden in te brengen? *Verwandelen* is (als ieder in 't oog valt) het frequentatief van *verwanden*, andere uitſpraak van *verwenden*, *omwenden*. In de vroege middeleeuwen, was het ook in den bijzonderen zin van ontroeren gebruiklijk; zoo leest men in den ouden roman van *Guérin de Montglaive*:

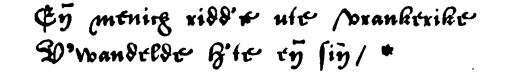

Begeesteren is het frequentatief van *begeesten* †, gevormd als *bezielen*.

* Zie BILDERDIJK, *Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden*, 4. d., bl. 130 en 142.

† Vergelijk het *Taalkundig Magazijn*, d. I, bl. 264.

Digitized by Google

Heid is *hebbing* *, en komt dikwerf in beteekenis over één met *dom* en *schap*; maar gewoonlijk drukt *heid* meer de eigenschap uit, afgezonderd van de persoon of van het voorwerp, waar het naamwoord, dat aan *heid* verbonden is, op toegepast wordt — en de *christenheid*, de *menschheid*, de *godheid*, van de gezamendlijke *Menschen*, *Christenen*, of van *God-zelven* gezegd, is een rhetoriesch figuur, dat niets gemeens met den eigenlijken omvang der woorden heeft. Met *dom* en *schap* is dit minder het geval; offchoon hun kollektieve kracht almede jonger dan hun oorfprong fchijnt te zijn. Ook beflist het gebruik, in hoe verre deze drie woorden flechts in één der beteekenisfen, of in beide, aan zeker naamwoord kunnen worden toegevoegd. Zoo heeft dit het woord *eigendom* tot iets objektiefs, iets buiten den eigenaars, bepaald; *eigenschap* is hetgeen den eigenaar (om hem zoo eens te noemen) fubjektief, in zich-zelven, eigen is; *eigenheid* heeft, voor mijn gevoel (dat ik er echter verre af ben ten regel te maken) iets meer onbeftemds, iets dat meer *vague* § is; in de fijner, minder omfchrijfbare nuances der *eigenschap*, vind ik iemants *eigenheden*. Maar de bepaling van de beteekenis des woords ware onnoodig geweest: het is op de leest van woorden als *vreemdheid*, *aangenaamheid*, *dierbaarheid*, *veelheid*, en duizend

* Zie echter ook Lulofs, *Gronden der Woordafleidkunde*, bl. 122—3.

§ Ik zie in *de Gids*, dat *vague* tot Hollandsch woord is gemaakt, en *vaag* wordt geschreven; ik heb er niets tegen, mids men de drie andere beteekenisfen van *vaag* er niet om vergete.

Digitized by Google

andere geſchoeid; en meer vragen wij niet om het in hun midden te dulden.

Eigendommelijkheid daarentegen is een onlijdelijk Germanisme, en zou alleen Hollandsch zijn, zoo men 't gebruikte, om de eigenſchap aan te duiden, die in het voorwerp ligt, en ons daar bezitter van maakt: niet als *eigenſchap* of *eigenaardigheid* in 't algemeen. Prof. SIEGENBEEK verwerpt het woord (*Taalk. Magazijn*, d. 2, bl. 30), omdat het den klemtoon op *dom* heeft, en *dom* het zakelijk deel niet is; maar wat is dat nu voor een reden, Profeſor! Ik kan dat gebral op die ſchoone, die onwaardeerbare eigenſchap onzer taal, *welke haar*, zoo het heet, *altoos den klemtoon op het zakelijk deel doet leggen*, niet uitſtaan. Want weet gij wel, waar ons die fraaie eigenſchap, als kriterium van de bruikbaarheid eens woords, toe zou kunnen brengen? — Tot niets minder, dan tot het verwerpen van alle woorden, die de terminaties *es*, *in*, *ij*, *ier*, en van vele, die *aar* tot laatste letters hebben. Nu is het wel waar, dat die uitgangen ons van elders ſchijnen toegekomen, maar dat is geen reden om de woorden, waarin men ze opmerkt, uit onzen ſtijl te verbannen, gelijk de Hoogleeraar met *eigendommelijk* doet. — Zoo bekent gij zelf, zegt de Heer SIEGENBEEK, dat die woorden, welke dan den klemtoon *niet* op het zakelijk deel hebben, toch ook geen echt-Nederlandsche *pur-ſang* zijn! — Een oogenblik, Profeſor! ik heb nog niet uitgeſproken. Ik wenschte wel eens van U, of van TEN KATE, of van al wie (tuſchen U en TEN KATE) zoo ontzaglijk hoog van dien regel, betreffende *het zakelijk deel*, opgaven, te vernemen, of gij *vríendſchap*, *móedwil*, *líchaam*, *víjand*,

Digitized by Google

éerbied, *tróuweloos*, en *wréedaard*, voor echt Nederduitsche woorden houdt: zoo ja — dan verzoek ik u mij toe te ſtemmen, dat, in die woorden, *vriend*, *moed*, *lich*, *vij*, *eer*, *trouw*, en *wreed*, de zaaklijke deelen zijn, daar zij den klemtoon ontvangen. Ziet gij hier geen zwarigheid in — weest dan zoo goed mij met de woorden *vriendſcháppelijk*, *moedwíllig*, *licháamlijk* (noch ook met *ligchámelijk*), *vijándelijk*, *eerbíedigen*, *trouwlóosheid*, *wreedáardig*, en een onnoemelijk getal andere, nooit weêr onder de oogen te komen: want het is vreemd geſpuis, dat den klemtoon niet op het zakelijk deel heeft, en dat, even min als het woord *eigendómmelijk*, in onze taal behoort geduld te worden — *welke altoos den klemtoon op het zakelijke deel der woorden legt.*

Maar ſpringen wij te rug op ons onderwerp.

Bij het aanwijzen van de onontbeerbaarheid der uit vreemde talen of dialekten ontleende woorden, kunnen wij ook de oud-Hollandsche en op nieuw ingevoerde uitdrukkingen, als mede dergelijke en andere *persoons-* of *plaatsbenamingen*, niet onvermeld laten, die ons, in hun oorſpronkelijken vorm en dus *onverbasterd* gebezigd, volſtrekt onverſtaanbaar zouden wezen; wij moeten een legio kunsttermen gedachtig zijn, die niet vertaald kunnen worden, zonder in een wanpraat te verkeeren, als waar VAN HAREN in zijn aanteekeningen op *de Geuzen* een ſtaaltjen van geeft. * En zoo mogen wij dan, ter uitdrukking van alle onze gedachten, naar Nederduitsche woorden omzien — wij zullen er de min of meer vreemde niet geheel door

* Zie de Uitgave van FEITH en BILDERDIJK, in kl. 8vo. 1826. Bl. 62 van het 2de d.

Digitized by Google

kunnen weeren; maar het zijn ook deze niet, ſtemt BILDERDIJK toe, * „die een taal of ſtijl bederven. De ſtijl kan met die, en diens ondanks, zuiver en Hollandsch zijn, als er Hollandsch gedacht, gevoeld, en geſchreven wordt." Men bederft den ſtijl ongelijk meer, zegt hij op eene andere plaats, door zekere vertalingen, als men om (quasi) zuiver Neêrduitsch te ſpreken ſteeds ingevoerd heeft, dan door het gebruik der woorden in hun oorſpronkelijken vorm. Wat is een *kruidkundige tuin*, een *aardrijkskundige ligging van een land*, even of een tuin en een ligging van een land eenige *kunde* bezat? wat een *god- of rechtsgeleerd wanbegrip*, een *godsdienstige vervolging*? en, voeg ik er bij, wát een *taal-* en *dichtkundige verſcheidenheid*, BILDERDIJK? Men ziet, het loopt met dat *kundige* ſoms in 't *gekke*; en in menig tijdſchrift ſlaat men, met de hoop er iets uit te leeren, het *dicht-* of *letter*KUNDIG *mengelwerk* op, en vindt — een vaersjen van den Heer ROBIDÉ VAN DER AA, of van den Zuid-Nederlandschen *would-be*-dichter K. J. BOGAERTS, †

* *Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verſcheidenheden*, d. III., bl. 168.

† Zie *de Katholiek* van 1842, d. I, bl. 288. In dit anders zoo goed geſchreven maandwerk berispt men, bladz. 63, den *Evangelische Kerkbode*, wegends de uitdrukking *godgeleerde ſtudenten;* maar eigenlijk is de naam van *godsdienstig*, *geſchied-* en *letterkundig maandſchrift*, dien *de Katholiek* zich uitkoos, even ongepast; want ook bij personifikatie van het maandſchrift, en dus bij het mogelijkmaken van zijn *godsdienstigheid* en *kunde*, heeft het iets aanmatigends die aan zichzelven toe te ſchrijven; en ik ben er zeker van, dat het de bedoeling van de waardige beſtuurders der uitgave niet geweest is, in hun titel een wezenlijken *titel* te vermelden, al komt hij hun ook, in eenige opzichten, van rechts wege toe.

Digitized by Google

welk laatste, als *dichtkundig* proefjen, den lezer er toe zou kunnen brengen, geheel verkeerde en onjuiste denkbeelden op te vatten, aangaande de Belgische Dicht- en Letterkunde, die in de laatste jaren waarlijk reuzenſchreden gedaan heeft, en aangemoedigd, beſtierd als zij wordt, door de gezonde kritiek van het verdienstelijk tijdſchrift *de Middelaer*, nog een ſchat van voortreffelijke vruchten aan de beide Nederlanden belooft.

Spreken wij dus in het vervolg nimmer meer van *geſchiedkundige blikken*, die wij op de *natuur-* of *zedekundige toeſtanden* van landen en volken werpen; maar maken wij er minder gewetenszaak uit, voor een keer van het *historische* en *fyzische* te gewagen, wanneer wij onzen ſtijl niet genoegzaam meester zijn, om hetgeen op *Geſchiedenis*, *Natuur-* of *Zedeleer* betrekking heeft, met de woorden te beteekenen, die ons verſtand er ons toe verſchaffen zou, zoo wij het niet in Latijnsche keurslijven † geprangd hadden, die er misſchien de ontwikkeling van vervroegd, en ons de ſpoediger aanwending er van geleerd hebben, maar te gelijk de volwasſing, en losheid van alle vooroordeel, er wellicht in verhinderden.

Doch zoo wij ons dan van Bastaartwoorden bedienen zullen, welken weg hebben wij dan bij hun ſpelling in te ſlaan? Velen, die plan hebben gemaakt een weinig van hun beroepsbezigheden in de armen der Melodie te gaan uitrusten, durven wel zeggen, dat zij 's avonds naar 't *koncert* gaan — want *muziekpartij* is iets anders; bovendien, *partij* dan weêr met *gezelſchap* *, en *muziek* met *toonkunst*, of *kunst* der *muzen*, der

† Bilderdijk, *Spraakleer*, bl. XV.
* Zie Bilderdijk, op het woord.

Digitized by Google

zanggodinnen (bedoel ik), te vertalen, dat klinkt te verwaand: maar zij willen dan ten minste *koncert* — *concert* ſchrijven; want het wordt immers in de oorſpronkelijke taal zoo geſpeld! 't Is wel, Mijnheeren; maar zult gij dan ook, van *kaas*, *caas* maken, in over één ſtemming met het Latijnsche *caseus*? moet *kaap* dan *caap* worden, om *cabo* in 't Spaansch? ſchrijft gij *klander*, *calandre*? *kalk*, *calc*, om *calx* in 't Latijn? *kuif*, *cuif*, als *coiffe*? *kroot*, *croot*, als het Italiaansche *carota*? Moeten wij dan weêr aan *croon*, *colom*, *copij*, *coraal*, *colcur*, *colonie*, *cocarde* of *coquarde*, *coffij*, *coepel*, *coers*, en wat niet al meer? Kom! trekken wij dan de *hoſen* en *toetſcoenen* maar weêr aan; drukken wij ons dan de *capronen* maar weêr in de oogen, en roepen wij: leve de middeleeuwen! Ons uiterlijk voorkomen zou er niet bij verliezen: men behoeft niet keurig, geen ſchilder of beeldhouwer te zijn, om ons tegenwoordig, met onze hoeden en pantalons, al heel leelijk te vinden. Maar toch, geen geſchrift dan in den naam van God, den Gever alles goeds, en onder inroeping van Diens zegen te beginnen — dit niet zonder dankgebed te voleindigen, zoo als onze goede VAN VELTHEMS, en anderen, dat in hun barbaarsche en duistere tijden plachten te doen — dat waar toch wat veel van onzen meer verlichten geest gevergd! wij dulden, op de nieuwmodische vrachtbrieven, niet eens meer „ſchipper *naast God* van mijn ſchip"; en dan altoos van *ſcachten* en *ſcilden* te moeten gewagen, en als wij eens over onze *ſpelen* willen ſpreken, geen woord voor *walsen* noch *galop* te vinden, ja van *chaerten* of *quaerten*, voor *kaarten*, te moeten reppen — dat gaat toch

Digitized by Google

niet aan! — Maar hoe dan? willends en wetends inkonsequent zijn? *Kaart* en toch *concert* ſchrijven? Wel zeker! roept de Heer SIEGENBEEK ongeduldig uit, *kaart*, zoo het al een vreemd woord is, heeft een volkomen burgerrecht bij ons verkregen; *concert* niet. Men moet alleen op zoodanige Bastaartwoorden de Neêrduitsche ſpelling toepaſſen, die bij ons ingeburgerd zijn.

Maar waar hebben de zulken dat burgerrecht nu aan te danken?

VAN HET BURGERRECHT DER BASTAARTWOORDEN.

Dat recht hangt af, mijne Lezers, van de onmogelijkheid om het Bastaartwoord met een echt Neêrduitsch te verwiſſelen, of ook van het getal ſchrijvers, die zulk een Bastaartwoord gebruikt hebben. Zoo zegt Prof. SIEGENBEEK, op bl. 258 van de meer genoemde Verhandeling, en waar hij het ſchrijven der Bastaartwoorden op zijn Neêrduitsch aanprijst: „Men brengt hiertegen misſchien in, dat het burgerregt van vele dezer woorden twijfelachtig is; maar zijn zij niet allen bij de *beste* ſchrijvers van vroegeren en lateren tijd in *algemeen* gebruik, en verre de meeſten voor geen verwiſſeling met een ander gebruikelijk Neêrduitsch woord vatbaar?" — Nu wenschte ik wel te weten, *hoe veel* talent een ſchrijver moet hebben, om onder de *beste* ſchrijvers gerekend te worden? en dan, *hoe dikwerf* een woord door *beste* ſchrijvers gebruikt moet zijn, om er van te kunnen zeggen, dat het in *algemeen* gebruik is? Kan de Heer SIE-

Digitized by Google

GENBEEK, die trouwens, gelijk uit zijn onderzoek* nopens de *o* en *e* duidelijk blijkt, genoeg boeken met dergelijke inzichten doorlezen heeft, mij hier geen *maat* en *getal* van opgeven, en moet ons instinkt hier uitſpraak doen, dan vaarwel o Siegenbekianisme! vaarwel gewenschte eenparigheid! in de Bastaartwoorden, waar de dadelijke voorlichting van den wetgever ontbreekt, zal ieder moeten handelen naar zijn gevoel, naar zijn gewoonte, en gelijk men werkelijk heden ten dage pleegt te doen.

Maar de Heer SIEGENBEEK ſtelt nog een anderen toetsſteen voor het poorterſchap! Is een woord voor geen verwisſeling met een ander gebruikelijk (en nog wel gebruikelijk — welke zijn wel de ongebruiklijke?) gebruikelijk Neêrduitsch woord vatbaar, dan kan *deszelfs burgerregt* niet meer twijfelachtig zijn. Is het burgerrecht er niet meer twijfelachtig in, dan heeft het aanſpraak op de toepasſing der Neêrduitsche ſpellingwijs, op de ſamenzetting uit echt Neêrduitsche letterteekens. Ziedaar het gevoelen van den Heer SIEGENBEEK. Nemen wij het eens tot maatſtaf bij de ſpelling van een uit den vreemde overgenomen woord:

De eigennamen moet men zoo veel mogelijk onveranderd laten,* zegt de Hr. SIEGENBEEK. „Deze regel nogtans heeft eenige bepalingen. De eerſte dier bepalingen verbiedt het gebruik van zulke zamenvoegingen van klanken, welke aan onze taal geheel vreemd zijn. Deze kent, bij voorbeeld, geenen gemengden klank van *ae*, welke bij de Latijnen aan

* *Verhandeling*, bl. 276, en volgende.
* *Verhandeling*, bl. 265.

Digitized by Google

den Griekſchen klank *ai* beantwoordde. Van daar ook miſſen wij de regte uitſpraak van dezen klank en laten overal, waar dezelve voorkomt, dien der *e* hooren. Billijkerwijze dus wordt deze laatſte voor het gemengde klankteeken *ae* in de plaats geſteld, in de woorden *Egypte*, *Ceſar*, enz."

De Franſche ſtedennamen *poitiers*, *troyes*, *beauvais*, *blois*, *vesoul*, en *le puy* zijn (voor zoo ver ik weet) met geen andere gebruiklijke Neêrduitſche woorden te verwisſelen; *derzelver burgerregt* kan dus niet meer twijfelachtig zijn, te minder daar eenige van hen nog al door knappe menſchen gebruikt werden: zij zouden dus aanſpraak op de toepaſſing der Nederduitſche ſpelregelen hebben; maar ze zijn eigennamen! — Dat doet er niet toe — daar komen zoodanige ſamenvoegingen van klanken in voor, als aan onze taal geheel vreemd zijn. Wij kennen noch den tweeklank *oi* en *oy* (gelijk die in 't Franſch is), noch den *uy*, noch (volgends S.) den *gemengden* klank *ai*, en wij miſſen de rechte (Franſche) uitſpraak van *eau* en *ou*, ja laten overal, waar *dezelve* voorkomen, . . . iets anders hooren. Billijkerwijze wordt dus dat andere voor die vreemde klankteekens in de plaats geſteld, in de woorden *le pwi*, *vezoel*, *bloea*, *bovei*, *troea*, en *poeatiëe*: vooronderſteld, dat de Hr. SIEGENBEEK niet meerder gehechtheid voor de oorſpronklijke medeklinkers dan voor de vokalen zou hebben, zoo hij goedvond zich hieromtrent bepaaldelijk te verklaren.

Nu heb ik nog een grooten voorraad van al dergelijke plaats- en perſoonsbenamingen (want de Heer SIEGENBEEK ſtrekt zijn *regel met deszelfs bepalingen* ook tot deze laatſten uit), aan de vertaling waarvan

Digitized by Google

de Heer SIEGENBEEK zich wel niet zal wagen; en daarom zou ik provizioneel wel gaarne aan *karlsruhe*, *pouillac*, *valenciennes*, *manchester*, *civita vecchia*, *ſouthampton*, *cambridge*, *corneille*, *bayard*, *boccaccio*, *ſchiller*, *olifaunt of glenvarloch*, *ſouthey*, en weinig anderen, het burgerrecht toegekend willen zien, of ze ten minste in ſpelling verhollandscht, daar zij ſamenvoegingen en wijzigingen van klanken bevatten, welke aan onze taal geheel vreemd zijn: zal het dan nu *karrelsroe*, *poeljak*, *korneilje*, en *bajaar* wezen? Dat gaat immers niet, Mijnheer SIEGENBEEK? — En waar blijft nu dat ſchoone burgerrecht, en die grootere of kleinere aanſpraken der woorden op Hollandsche ſpelling? — In den ſchoot uwer onvolledige theorie, die ons er bijna toe gebracht had in 't vervolg *ſjokolaad*, *zjenie*, en *ſjaal* te ſchrijven: want deze woorden zijn (ten zij men den kinderen *kakaodrank* opdring) onvertaalbaar, en worden oorſpronklijk met letters geſchreven, die de Hollander gants anders heeft leeren uitſpreken, of waar hij volſtrekt niets van te maken weet, gelijk van ﺷﺎل — hetgeen, naar BILDERDIJK getuigt, het primitivum van ons *chaal*, *ſchaal* of *ſhawl* is.

Het ſpreekt van zelf, dat ik, na al het gezegde, met des Heeren SIEGENBEEKS *burgerregt* niet bijster veel op kan hebben, noch van dít de *bruikbaarheid* eens Bastaartwoords afhankelijk kan maken. Deze moet aan den ſchrijver worden overgelaten, en even min als ik dulden zou, dat men mij het recht betwiſtte, hier *ondanks*, daar *trots*, of ginder *ten ſpijt van*, te gebruiken, om dat ik elders *in weêrwil van* gebruikt had wil ik mij *advokaat* laten ontnemen, wijl

Digitized by Google

ik *pleitbezorger*, noch *filozoof*, wijl ik *wijsgeer* ken. Ook hangt de *bruikbaarheid* van een woord geheel af van de plaats, waar het gebezigd wordt: die het minste greintjen dichterlijk gevoel heeft, moet beſeffen, dat wat in een blijſpel, in een burgerlijken roman, in een vriendenbrief, ja in een ſatire, of leerdicht, verdraaglijk, gepast, onontbeerlijk, ſoms vol effekt is — daarom in geen lierzang, in geen kanſelreden, even billijk wordt opgenomen: doch némen wij een woord uit den vreemde over, wórdt dit als Hollandsch beſchouwd en gebezigd — dán heeft het aanſpraak op de toepaſſing der regelen, die wij trachten zullen voor de ſpelling der Bastaartwoorden uit de taal-zelve op te maken, en die ons voor de toekomst daarin ter gids kunnen verſtrekken.

VAN DE SPELLING IN HET NEDERDUITSCH.

Vooreerst vragen wij: Wat is *ſpellen*?

Spellen is de klanken of klankenreeksen, die men woorden noemt, tot hunne enkelvoudige onderdeelen te rug brengen; wederkeerig past men deze benaming toe op het ſamenſtellen der klanken, en wijzigingen van die, tot woorden.

In het Nederduitsch ligt ten eersten grondregel aan de ſpelling — dat de ſaamgevoegde klanken en klankbuigingen, die men ook klinkers en medeklinkers, en, geſchreven zijnde, letters noemt, uitdrukken, of voor het oog zichtbaar maken, wat men hooren doet wanneer men wel ſpreekt. De ſpelling zal intusſchen altoos ſlechts eene afſchaduwing, een ruwen omtrek, gever van de geſproken taal; om dat wij in de weinige

Digitized by Google

klankteekens, die ons hierbij ter dienst ſtaan, de talloze ſchakeeringen niet dan onnaauwkeurig uit kunnen drukken, welke een zuivere, en naar den oorſprong der woorden gewijzigde, uitſpraak doet hooren. BILDERDIJK zegt, dat „de ſpelling in de Grammatica, uit hoofde van eene innige incommenſurabiliteit tuschen klank en klankteeken, de *quadratuur des cirkels* is."

Het valt, daarentegen, mede niet te ontkennen, dat men ook in de ſpelling onderſcheidingen heeft waar te nemen, welke niet in de uitſpraak hoorbaar zijn; en deze bepalen dan eenigermate de afkomst der woorden, de betrekking der lettergrepen of woorden tot elkander, en den zin waarin men elk te verſtaan heeft. Van daar, dat *bade* en *baadde*, *thands* en *tands*, *thuis* en *tuisch*, *vond* en *vont*, *ligt* en *licht*, *aldadig* en *balddadig*, meestal en gedeeltelijk altoos, eensluidend voor 't gehoor zijn. De noodzakelijkheid dezer onderſcheidingen moet men echter, zoo ooit, voornamelijk bij de regeling van de ſpelling der Bastaartwoorden in 't oog houden. Hetgeen ik nader zal aantoonen.

Twee zaken heeft men dus bij 't ſpellen te raadplegen:

De Uitſpraak, en
De Afkomst.

VAN DE SPELLING, TOEGEPAST OP DE BASTAARTWOORDEN.

Om met eenig recht een overgenomen vreemd woord in ons Nederduitsch te ſchrijven, zal wel niemant als eerste vereischte ontkennen, dat dit woord voor

Digitized by Google

den lezenden Hollander ontcijferbaar zij; en dus zoodanig geſpeld, dat hij, toegerust met de kennis van de ſpelling en uitſpraak zijner eigene taal, aan de doode letter des vreemden woords, den levenden klank, dien de ſchrijver er in heeft willen afbeelden, kan te rug geven, en zich de beteekenis herinneren. Dat de Latijnen en de Hoogduitschers (om van anderen niet te ſpreken) zich den zelfden regel, ten aanzien der woorden, van elders in hun taal overgebracht, vaſtſtelden — zie men bij den Hr. SIEGENBEEK, *Verh.* bl. 256; en die onze oude ſchriften ook ſlechts oppervlakkig doorbladerd heeft, moet er van overtuigd zijn, dat de Maerlanden en Melis Stoken onder den invloed des zelfden regels plachten te ſchrijven.

Alle woorden dus, die uit vreemde talen in de onze worden overgenomen, moeten volgends de uitſpraak, die men er ten onzent aan geeft (het zij dat die meer of minder van de oorſpronkelijke afwijke), in zoodanige deelen geſcheiden worden, als wij in het Nederduitsche Alfabeth te rug vinden; en bij het weder ſamenſtellen, bij het ſchrijven dezer woorden, heeft men ſlechts in zoo verre hun primitieve gedaante indachtig te zijn, als dit met onze Hollandsche uitſpraak beſtaanbaar is. In de woorden *hazardſpel* en *huzaar* bijv. ſchrijft men, gelijk ze ten onzent gehoord worden, de *d* ſlechts in het éene, verdubbelt men de *a* in het andere, en voegt men in beiden eene *z*, waar het Fransch *hazard*, ja tegenwoordig zelfs *haſard* en *husſard*, ſpelt en uitſpreekt.

Maar, daar zijn * een aanzienlijk getal Bastaart-

* Lieden, die men voor geleerd hield, heb ik onlangs de

Digitized by Google

woorden, waar zich klankvormen in opdoen, die met onze Nederduitsche teekens niet aan te wijzen zijn, gelijk ons op bl. 22 genoegzaam gebleken is — hoe daarmeê gehandeld?

Alvorens tot de beandwoording dezer vraag over te gaan, zij het mij vergund, eene soort van woorden, die eene aanzienlijke plaats onder de voor ons onspelbare zouden beslaan, voor de toepassing der regelen, die wij omtrent andere zullen trachten te ontdekken, onvatbaar te verklaren:

Onder de Bastaartwoorden, wier spelling wij bereneeren zullen, behooren ook Oud-Hollandsche en op nieuw ingevoerde uitdrukkingen, alsmede dergelijke en andere *Plaatsbenamingen;* maar men heeft, behalven deze, tot op de laatste helft der vorige eeuw toe, ook de *Geslachtsnamen*, op gelijken voet, met de

cirkulaire van zeker genootschap aan de wetenschap, maar bovenal, aan 't gezellig verkeer gewijd, hooren uitfluiten, om dat zij in dezer voege aanving: „de *kommissie*, belast enz. *nemen* de vrijheid, of *hebben* de eer": dat is te zeggen, aan het woord *kommissie*, een werkwoord in het *meervoudige* verbond: mijn *bibliotheek roepen* intusschen, den bedoelden heeren fluiters toe (al klinkt het hier wat vreemd) dat „die Naamwoorden, die, in 't Eenv. uitgedrukt, echter eene meerderheid van personen aanduiden en begrijpen, voegelijk, en zelfs keurlijk, met een Werkwoord in het Meerv. vereenigd worden"; en die geen gevoel genoeg heeft om zulk een *constructio ad sensum* te bevatten en te billijken, zie bij Huydecoper (*Proeve*, d. I., 480, d. III., bl. 4) hoe men dit taaleigen door alle eeuwen heen heeft bewaard en met welgevallen toegepast. Dit zij hier herinnerd, zonder in het minst te willen beweeren, dat de, volgends Huydecoper, Poëtische volzin van het genootschap, aan iets anders dan een verschrijving zijn bestaan te danken heeft!

Digitized by Google

Persoons- en *Plaatsbenamingen* geſteld, en het was niet genoeg, dat men, voor *charles*, *tſaerles*, voor *richard*, *ritſaert*, dat men *lyoen*, *bordeas*, en *valenchijn* ſchreef, dat lateren, ſints de meer algemeene invoering der *k*, *jakob*, *karel*, *kornelis*, *konstantinopel*, *korbië*, *kadix*, enz. ſpelden, men veranderde ook den gebruikelijken ván van den uitvinder der boekdrukkunst in *koster* met een *k*, en ſints de *uy* in onbruik is, ſchrijft men *de ruiter* voor *de ruyter*, welke eerste ſpelling trouwens reeds bij BRANDT, in de Levensbeſchrijving van den Vlootvoogd, met groote letters op den titel gevonden wordt. Dat men nu in vroeger tijd aldus te werk ging, toen er geen eigenlijke familienamen beſtonden, en men zich bloot naar zijn vader noemde, zoo geen eigendom, afkomst, of toevallig verkregen bijnaam tot nader onderſcheidingsteeken achter den voornaam geſteld werd, is even min te verwonderen, als dat men tegenwoordig geen *Aemstelredamme*, geen *Muyden*, geen *Groeninghen* meer ſchrijft: maar in onze dagen, nu ieder, zonder uitzondering, in zijn toenaam de familie aanwijst, waaruit hij geſproten is — nu men dezen méer ten kenmerk neemt dan den doopnaam, en een letter meer of min, tot allerlei verwarring aanleiding zou geven — nu men den naam eer in de *letteren* dan in den *klank* acht te beſtaan — nu kan, dunkt mij, niemant den gedragsregel wraken, alle *Geſlachtsnamen*, hetzij vreemde of Oud-Hollandsche, in hun oorſpronkelijke gedaante te behouden, en CORNEILLE, *bay*ARD, *boc*CACCIO, SCH*iller*, *olif*AUNT *of* GLENV*ar*LOCH, *ſou*THEY, *ſpie*GHEL, SHAKE*ſpeare*, CROMWELL, *kijf*HOUCK, *bouckhorst*, en andere te ſchrijven. Dit is te meer raadzaam, daar het mogelijk zou zijn, dat

Digitized by Google

van eenige oude geſlachten nog afkomelingen beſtonden, bij wie de oude ſpelling tot eene veranderde uitſpraak aanleiding had gegeven, en men alsdan, van den voorvader ſprekende, HUIGENS zou noemen, terwijl men het niet wagen zou den zoon anders dan met HUYGHENS of HUYGENS (hoe ſchrijft men 't?) te begroeten. Meer aannemelijk acht ik het, om, gelijk de Heer WISELIUS altoos, en BILDERDIJK meestal doet, de Grieksche, Latijnsche of tot Latijn gemaakte namen, die wij als Nederduitsch behandelen in de uitſpraak, ook op zijn Neêrduitsch te ſpellen, en, als deze, alle Aziatische of andere, voor wier charakters wij moeiten zouden hebben, in onze zes en twintig letters, de gelijkwaardigen te bepalen.

Ik weet wel dat de wijziging van *alle* historienamen naar onze hedendaagsche orthografie niet onverdedigbaar is; dat, zoo gezach iets afdeed, men de vroeger hooggeloofde WAGENAARS en STIJLEN zou kunnen bijbrengen om ze te bepleiten: doch *mAArlanD*, *van velDhem*, *hooſD* en *Kats* te ſchrijven, heeft, bij de boven opgenoemde zwarigheden, een wat al te barbaarsch voorkomen: hetgeen ons echter niet noodzaakt, bij de vermeervoudiging, van *maerlanTen* en *hooſTen* te ſpreken. „*Thands wordt ge 't speeltuig weêr, van de OldenbarneVELDEN*" zegt BILDERDIJK in zijn *Oranjezucht*, en te recht: de *t* in *oldenbarneveldt* of *velt* (daar was de geleerde zich-zelven ongelijk in) bewijst niets voor het meervoud: *tijT* en *hanT* ſchreef men, maar des niet te min *tijDen* en *hanDen*. Ik zou het niet gewaagd hebben dit hier te herinneren, ware het niet, dat, naar mij herhaaldelijk gebleken is, de ſchrandere

Digitized by Google

VAN WIJN wel de laatste man ſchijnt te wezen, die *hoofden* * en niet *hooften* ſchreef. Dat BILDERDIJK (om hier nog met één woord op te rug te komen) KROMWEL en KOORNHART ſpelde, moge bij anderen navolging vinden, voor mij ik acht het onraadzaam, zoo lang niemant weet, welke *ſpier* ik met *ſjeek/pier* zou bedoelen.

Thands de vroeger geſtelde vraag beandwoord: Vreemde woorden, van welken aard ook, die niet met onze Nederduitsche letterteekens af te beelden zijn, of wel, die men, om redenen, in hun primitieve geſteldheid wil behouden, ſchrijft men als in de oorſpronkelijke taal; doch voor het gemak van den lezer, worden ze dan wel *onderſchrapt*, en, in druk, met kursijf gezet: maar (en om u dit *maar* voor te houden, is het mij eigenlijk te doen) het natuurlijk gevoel van de ſchrijvenden heeft ons, voor het ſpellen der Bastaartwoorden, een aantal teekenen, een aantal wijzen van zekere letters op te vatten, aan de hand gedaan, welke wij in echt Nederduitsche woorden niet behoeven, en die toch, waar wij ze ſchrijven, voor iederen Hollander volkomen verſtaanbaar, en lichtlijk uit te ſpreken zijn: zoo mogen wij bijv. hier *c*, *qu*, *y*, en *x* bij te rug nemen, die wij, ter kwader uur, uit onze letterenreeks verwierpen; voords vinden wij de ſmeltende *d* en *t*, in de uitgangen *dje* en *tie;* de *ch*, die een lettergreep aanvangt; de *ie*, waar zij niet, *als overal elders in onze taal*, een tweeklank is; en eenige anderen, die wij ter harer plaats zullen leeren kennen.

Getrouw aan hetgeen ik, onder de vorige afdee-

* *Hiſtoriſche Avondſtonden.*

Digitized by Google

ling, en in den beginne van deze, wegends de ſpelling zeide, willen wij thands den aard der Bastaartwoorden, in hun deelen, in hun letters, gaan onderzoeken, en trachten op te ſporen, met welke teekens in óns Alfabeth die vreemde klanken, met hun verſchillende wijzigingen, over één komen, en wáar zij dus ten onzent door vervangen behooren te worden.

Wij ſtellen hierbij, intusſchen, op den voorgrond, dat, offchoon men in de Hollandsche ſpelling, hoofdzakelijk, ſlechts twee regels te raadplegen heeft, namelijk dien der *Uitſpraak*, en dien der *Afkomst*, er bij het bepalen van het ſpellen der Bastaartwoorden een derde behoort geëerbiedigd te worden: het is die van de *Goede Smaak*. De goede ſmaak verbiedt ons, ook waar uitſpraak en afkomst dit toe mochten laten, een woord zoodanig te ſchrijven, dat het een al te zonderling voorkomen hebbe; niet bepaaldelijk *dewijl* het gebruik er tegen is (want wat heeft dat gebruik, waar men zulk een blinde afgodendienst aan bewijst, op zich-zelf voor gezach?): maar om dat, *wanneer* het gebruik zich blijkbaar ten allen tijde tegen een ſpellingwijs verzet heeft, die ſpelling den lezer vreemd en daarom vaak moeielijk te vatten of belemmerend is, ja, zoo zij er al te onbeſchaafd, al te ertsachtig uitziet, dikwijls het effekt van de gedachte, in zekeren vreemd geſpelden volzin uitgedrukt, op den lezer bederft, en, als in ſtrijd komend met zijne hem ingeroeste vooroordeelen of ook gezonder begrippen, hem onvatbaar maakt, om, over één komstig het doel des geſchrifts, *onderwezen*, *geſtreeld*, *getroffen*, of althands aangedaan te worden, langs den tegenovergeſtelden kant van de lach- en ſpotlust, waartoe eene

Digitized by Google

al te ongewone ſpelling allicht verleidt. Het is ook om dezen verkeerden indruk voor te komen, dat men er niet te ſterk tegen moet ijveren, wanneer het gebruik, in woorden, waar de zelfde klanken in voorkomen, die klanken bij het éene woord zus, bij het andere zóo, wil geſpeld hebben; want even min als men de uitſpraak zou kunnen dwingen *praktiek* voor *praktijk* te zeggen, om dat men *koliek* en *muziek* doet hooren, of gelijk ik, bl. 25, aanvoerde, *hazard* op den voet van *huzaar*, of dit laatste op dien van het eerste te ſchoeien, kan men van het ſchriſt vergen *zjenie* en *sjocolaad* in te voeren, dewijl het *sjerp* en *ansjovis* vertoont. Verſtaan, en in den geest, waar we in ſchreven, verſtaan te worden, is onze eerste wensch, en ook dáar moeten zich dus alle onze pogingen heenſtrekken, al komen zij in botsing met de ſchoonste analogiën, ja met het gezonde verſtand; dit laatste zooveel mogelijk te doen eerbiedigen, behoort intusſchen tot de beſtemming van dit ons onderzoek. En hiermede gaan wij over tot de beſchouwing der verſchillende klanken, welke wij in de Bastaartwoorden opmerken, en *die niet, als van zelf, hun plaats in ons Alfabeth aanwijzen.* Tot deze laatsten behooren de zoodanigen, die wij onvermeld ter zijde zullen laten.

Ik wil echter, in 't voorbijgaan, nog herinneren, dat men, uit de woorden, die ik als voorbeelden in de ſpelling zal opgeven, juist niet beſluiten moet, dat ik deze in zonderheid, en in *alle* gevallen, voor gebruikelijk en onvertaalbaar hou; al ſchrijft men in een brief, „*uw gedrag kompromitteert mij*," dat is nog geen reden, om het in een heldendicht te herhalen: het

Digitized by Google

is genoeg, dat er zich gevallen kunnen opdoen, waarin mijn ten voorbeeld geſtelde woorden gebruikt moeten worden, al ware het door den mond van een verfranschten Hollander.

Ook moet men uit die zelfde voorbeelden niet af willen leiden, dat ik al die bastaartachtige termen voor uit den vreemde genomen houde: in tegendeel, ik geloof, dat er een aantal beſtaan, en meer dan men doorgaands denkt, die oorſpronkelijk Neêrduitsch, en door anderen aan ons ontleend zijn, hoewel het gedurig op elkander invloeien der volken ze bij ons een vreemd voorkomen, en aanſpraak gegeven hebbe op de toepaſſing der vast te ſtellen regelen.

Overigens (en of het niet van zelf ſprak!) doe ik hier nog opmerken, dat de ſpelling der bastaartwoorden, voor zoo ver men daarbij op de Afkomst te rug blikt, natuurlijk, op twee verſchillende plaatsen, zich verſchillend kan en mag voordoen, al naar de taal, waar men het woord in het oogenblik des ſchrijvens aan ontleende: zoo kan men *cæzar* uit het Latijn, maar ook *cezar* uit het Fransch nemen; even zoo CH*arakter* en K*arakter*; *ſatyre* en *ſatire*; CITHER en GITAAR, dat beide natuurlijk van κιθάρα komt; het is bij mij de vraag niet, of men 't in 't Hollandsch meer malen aan déze of géne taal heeft ontleend, maar hoe ieder, (en die Hollandsch weet te ſchrijven is er gerechtigd toe) wanneer hij een Bastaartwoord gebruiken wil, en daarom een greep doet, het zij in 't naburig Fransch, het zij in 't Latijn, het redelijkst en meest over éen komstig den toeſtand zijner eigene taal handelt, met dit zus of zoo te ſpellen. Ik laat hierbij het recht aan SIEGENBEEK

Digitized by Google

om bladzijden lang over *advokaat* en *fiskaal* te redekavelen, en er in 't oneindige met WAGENAAR raad over te plegen, of men, zoo al *fiskaal* aannemende, dan toch *advocaat* niet liever verwerpen zal (want die *c* is het teeken van verwerping: zie bl. 19 en 21). Het woord *karakter* is den Heer SIEGENBEEK onmisbaar, daarom ſchrijft hij 't met *k*: ik weet niet of het onmisbaar is; ſomtijds ja, ſomtijds neen; en zoo is het met alle: zoo kan het met *kerker* en *kantoor*, die er nog al Hollandsch uitzien, zoo kan het met *inkommensurabiliteit* wezen, dat een vreemd voorkomen heeft; en toch, blijkends den uitgang, een Bastaartwoord is. Dat hangt van den zin, van de plaats af; gelijk het ook van den zin, van de plaats afhangt, of ik een woord geheel in zijn oorſpronklijken vorm behoude, en met *kursief* ſchrijf, of er een Bastaartwoord van maak. Die geen gevoel of gezond verſtand genoeg heeft om dit te begrijpen, moet niet ſchrijven, althands niet in 't Nederduitsch: een ſpraak, bij wier behandeling men meerdere en machtiger leidslieden behoeft dan een beperkte grammatika, of famenvatting van regelen, die onmogelijk in alle gevallen voorzien kunnen, en die ons niets anders leeren dan een eentonig ekstergeklap, of het opdreunen van een twaalftal wijsjens, bij de naauwkeurige uitvoering waarvan, het nietigst kanarieorgel ons in het fluiten van de zijnen beſchaamd maakte. *

Thands ter zake.

* Zoo iemant bij het lezen van deze woorden zich herinneren mocht, dat hij ze meer dan eens bij BILDERDIJK had aangetroffen, dan moet hij het onaangename, dat hierin voor hem gelegen mocht zijn, niet aan *mij* wijten, maar aan den geest

Digitized by Google

VAN DE *ij*.

Daar de Spelling niet dan onnaauwkeurig de talloze ſchakeeringen weet uit te drukken, die een zuivere en naar den oorſprong der woorden gewijzigde Uitſpraak doet hooren *, zoo heb ik nimmer het ondichterlijk beginsel van ſpaarzaamheid en verkeerd begrepen eenvoudigheid kunnen inwilligen, dat de *ij* (gelijk in 't Hoogduitsch) verwerpen zou, om dat, heden ten dage, de *ei* nagenoeg den zelfden klank heeft. Ik ben geen vriend van Mr. SIMON VAN LEEWEN, die de *ch* uit de taal wierp, om dat de *g* wel voor deze kon gelden, en ten gevolge daarvan, in 1672, zijne (anders niet onbelangrijke) *Beſgryving van Leyden* in het licht gaf. BILDERDIJK toont in zijn *Woordvorsching* duidelijk aan, dat ook de zelfde letter, in verſchillende woorden, eene verſchillende uitſpraak toekomt, en ik voor mij, acht het een wezendlijke verarming van de taal, wanneer men, of één van twee zinswendingen, of één van twee woorden, die nagenoeg het zelfde beteekenen, of één van twee letterfiguren, die bijna in uitdruk gelijk ſtaan, wil mijden en verbannen. Men moge *vaak* vernietigen, dewijl men een *dikwerf* heeft — keurige ſchrijvers, die het gehoor en 't gevoel wegends hun opſtellen raadplegen, zullen hier niets anders in zien dan een volſtrekt gebrek aan den takt, die ons inſpreekt, dat *ſteeds* en *altoos*, dat *menigmaal* en *dikwijls*, dat *water* en *bronkristal* (hier gaat, dunkt mij, voor de

eener eeuw, die zich alleen voor zekere waarheden vatbaar betoont, wanneer zij haar tot vervelens toe voorgehouden en ingeſtampt worden.

* Zie bl. 24.

Digitized by Google

hardhuidigen een licht op!) ja, dat *ſnoode* en *ſnode*, *ſleepen* en *ſlepen*, dat *des doods* en *der dood*, den gevoeligen auteur niet onverſchillig kunnen zijn; dat allen hun tijd en hun plaats hebben *, voor wie de taal in al den rijkdom en ſmijdigheid kent die haar eigen is, en waar wij dagelijks van hooren moeten.

ae.

Zie op de ***E.***

Franſche ai (die als è klinkt).

Het is een bekrompen begrip, dat men niet alleen, gelijk ik op bl. 32 beſtreed, geen Bastaartwoord op déze plaats in over één ſtemming met het Latijn, en op gindsche met het Fransch zou mogen ſpellen, maar dat men ook, waar de klank ſlechts als bij toenadering kan afgebeeld worden, gehouden zou zijn,

* De naauwlettende Redakteur van het *Taalkundig Magazijn* vraagt, wat verkieslijk is— „ *loftuiting*, een zeer bekend woord, in al onze Woordenboeken en bij onze beste Schrijvers te vinden", of „ *loftuiging*, dat in Van Lenneps jongsten Roman, *Ferdinand Huyck*, d. II, bl. 3 en 14, tweemaal gebruikt wordt." De Heer De Jager houde 't mij ten goede, maar het komt mij voor, dat deze vraag gelijkſtaat met eene andere, die luiden zou: wat is verkieselijk — *eerbied* of *hulde*, *jan* of *piet*, ja *tafel* of *stoel*?

Loftuiten (de Heer De J. heeft wél gezien) is *loftoeten* (*loftrompetten*): zoo is het *uitbazuinen* van iemants *lof* de *loftuiting*. Maar waarom zou *loftuiging* geen ander, en even zoo goed woord zijn, dat bijv. de werking der aarde aanduidt, wanneer de dichter zegt: „Heel de aard getuigt zijn lof"? Is *tuigen* en *getuigen* niet het zelfde? waarom zou *dankbetuiging* een geoorloofde, *loftuiging* eene ongeoorloofde ſamenſtelling zijn? Die de verſchillende opvattingen kent, waar het woord *lof* in gebruikt wordt, zal deze vraag niet weten op te losſen.

Digitized by Google

hem alom op de zelfde wijs voor te ſtellen. Bij onze vaderen was het ſchrijven een gedurig ſcheppen, en met hun gevoel, met eene ingeſchapen regelmaat tot geleidster, ſpelden zij menig woord hier zus, elders zoo': dewijl zij het nú meer helder deden doorklinken, dán meer effen in den volzin weefden.*

De bijzondere ſmaak van iederen ſchrijver ſtraalde dan ook (om van de geſlachtsbepalingen te zwijgen) tot in zijn ſpelling door. En waarom zou men dit heden zoo geſtrengelijk afkeuren? waarom zou men dit niet gedoogen, in gevallen waar de Afkomst en Uitſpraak ons vrijlaten? — Zoo ſchreef CATS veelal *veers* en VONDEL *vaers* (*vaars*), ter zelfder tijd dat HOOFT *veirs* ſchreef: men zou in deze verkiezing het Zeeuwsche van CATS, dat aan de ſcherp-lange *e* genoeg had, het krachtige van VONDELS trant, en den hoofschen toon van hun-beider vriend, wien zijn verblijf in *Italië* tot zachtheid ſtemde, mogen zien doorſtralen — de reden van het verſchil-zelf beſtond daarin, dat men altoos met den klank, die tusſchen de *a*-en *e* in ligt, verlegen zat.

Toen men in *ae* niet, als tegenwoordig, de koppeling van de ſcherp-korte *e* en gelijkſoortige *a* zocht, maar er blootelijk de *o*, verlengd door een zachtkorte *e*, in voorſtelde, die zich in den overheerschenden *a*-klank verloor, drukte *ae* niet naar wensch en kennelijk genoeg uit, wat men bedoelde, als men het geluid, waar de Franschen *è* of *ai* voor ſchrijven, zocht af te beelden; en van daar, dat men, tusſchen

* Een dergelijk doel moet de Hr. BEETS ook waarſchijnlijk gehad hebben, met, in zijn bundel *Losſe Opſtellen en Verzen, Verjaarvaarzen* op te nemen.

Digitized by Google

de ſcherp-lange *e*, die er in die tijd meer naar geleek dan heden, de *aa* of (als men ſchreef) *ae*, en de *ei*, dobberen bleef. Bij VONDEL leest men *waerlijck* * (*waereldlijk*) en bij HOOFT *weirlijck* † — afbeeldingen van den zelfden gemengden klank, die reeds MELIS STOKE *warelt* § deed ſchrijven, na dat VAN HELU *werelt* gebruikt had. Het is dus niet te verwonderen, dat zich, bij een dergelijke beſluiteloosheid, ook de *ai* in vele bastaartwoorden gehandhaafd heeft; men hield de *ei* voor meer naar *ej* zweemend, offchoon men de *ai* en *ei* ook door één gebruikte, en zoo wel *kaie* als *keie*, *klaie* als *kleie* ſpelde: maar bij ons, die in het Hollandsch de *ai*, een enkel woord uitgezonderd, geheel hebben afgeſchaft, beſtaat er geen verontſchuldiging meer, om ze ook niet in de Bastaartwoorden door *ei* te doen vervangen, en derhalve

lakei,	*dozein*,	*republikein*,
grein,	*feit*,	*puritein*,
mei,	*plein*,	*romein*,
refrein,	*quintein*,	*ſakristein*,
pleizier,	*masſepein*,	*pleid*,
ſoeverein,	*porselein*,	*fontein*,
kastelein,	*paleis*,	*ukreine*,
kapitein,	*peis*,	*terrein*,
trein,	*ſeizoen*,	*forneis* of *fornuis*, enz.

te ſchrijven. Eenigen zonderen hier *dozein* van uit, om dat WEILAND * — TEN KATE nazegt, dat men

* Zie ook de Chronijk van GOUTHOEVEN van 1636, op bl. 530.

† *Nederlandſche Historiën* d. III, bl. 221, Uitg. v. SIEGENBEEK.

§ Foliouitgaaf, bl. 255.

* *Nederduitſche Spraakkunst* bl. 30. In de uitgaaf van 1805 ſtaat: *ons gebruikelelijke dozijn;* als had de Heer W. willen zeggen, ons *in 't gebruik lelijke dozijn*, gelijk men wel op zijn

Digitized by Google

dit *dozijn* uitſpreekt; maar waarom ſpreekt men 't *dozijn* uit? Om dat men 't zoo gewoon is. Maar de IJ wordt alleen voor de Fransche *i*, als in *ſatijn*, *festijn*, *berlijn*, *blondijn*, *parijs*, *radijs*, *profijt*, *appetijt*, *partije* of *poëzije*, nooit voor de *ai*, in de plaats geſteld — ik geef het menig Hollander te doén, zich met de uitſpraak *dozein* belachlijk of onverſtaanbaar te maken — met deze ſpelling te volgen handelt men, naar ons gebleken is, in volkomen over éen ſtemming mét de neiging onzer taal: zal men nog langer *dozijn* ſchrijven?

Op het ſchrijven van onze hardere *ei*, voor de zachtere fransche *ai*, moeten wij echter eene uitzondering aannemen, èn wel in die woorden, waar het konsonantachtige onzer *ei* zich niet wel voor de volgende letter laat uitſpreken; dat is voor de R: even zoo min als wij woorden hebben, waar de *ij* voor de *r*, in de zelfde lettergreep gebruikt wordt — even zoo min, mogen wij er met de *ei* aannemen, waar hier ſpraak van is. En daarom, doen wij de *air*, in de Bastaartwoorden, door geen eigenaardige Hollandsche lettergroep vervangen; maar behouden haar met ſpelling- en uitſpraak, in woorden als,

affaire,	*vair*,	*cirkulaire*,	*mercenair*,
kommisſionair,	*arbitrair*,	*diktionair*,	*populair*,
millionair,	*aktionair*,	*ordinair*,	*titulair*,
militair,	*celibatair*,	*honorair*,	*air*, enz.

Op den zelfden grond ſchrijft men ook wel *plaizier* en *ſaizoen*, en zoo ook *chais*, van welke ſpelling ik

Hoogduitsch *donderzwangere wolk*, of *mosbewaſen boom*, zegt, voor eene *van donder zwangere wolk*, of voor eenen *met mos bewaſen boom*. Zoo handelt ons instinkt ſomtijds wél, in weerwil van ons afgedwaald verſtand.

Digitized by Google

het verdedigbare niet ontken; want inderdaad hooren wij in de *ai* der genoemde woorden iets anders dan in de *ei* van *peis*, *paleis* enz. Op de tong van ons, Hollanders, ligt deze *ai* tusschen de *ai* van *air* en de *ei* van *peis* in; een *ordinaar aartjen* zegt de minder beschaafde; en de *ei* is bijna *ee*: weshalve ik het vrij onverschillig oordeel, of men *pleizier* dan *plaizier*, ja zelfs met Potgieter *plezier* schrijf. *Plaizier* loopt het meest gevaar in het walglijk gemeene *plazier* te ontaarden.

Hooft schreef *eir*; maar de *i* werd, ten zijnen tijde, ook nog tot *eenvoudige verlenging* der klinkers gebruikt, en maakte er juist niet altoos een *stelligen tweeklank* van: vandaar dan ook, dat hij wel *weirlijck*, maar voluit, ook *wereldt* en *weerelt* schreef. Zie bijv. *Gedichten*, d. II, bl. 118. Uitg. v. Bilderdijk; *Nederlandsche Historiën*, Uitg. v. Siegenbeek, d. V, bl. 168, en *Henrik de Groote*, bl. 21.

Men vindt tegenwoordig nog wel eens *hairen* en *meiren*, zonder dat men daarom *haj-ren* en *mej-ren* heeft uit te spreken. Ik heb intusschen, bij de algemeene verlenging der klinkers door verdubbeling, in onze dagen nimmer het schrijven van *hairen* en *meiren* kunnen aanprijzen; te minder daar alsdan het onderscheid in uitspraak, tusschen het zacht-lange *meer** (*meir*) en hard-lange *heir*, niet in de spelling zichtbaar blijft. Men kan zich echter met de spelling van *oir* (erve) en *doir* (of *dojer*), die men niet licht *oor* en *door* zal schrijven, verdedigen.

Fransche ai (voor de l-mouillée).

Serail behoort *seraï* geschreven te worden, zegt

* Ten Kate, *Aenleiding* enz. d. I, bl. 166, 238, 258.

Digitized by Google

BILDERDIJK, en dan kunnen wij de uitſpraak naar eisch afbeelden; gelijk ook in *Karavanſeraï*, dat, ſchoon eenigen er ook reeds *Caravanſérail* van maakten, tot nog toe voor „die vervloekte Franſche overheerſching" (Zie BILD.) door den invloed der Akademie bewaard bleef.

Détail, moeten wij in zijn oorſpronkelijken * vorm behouden — want niemant zal *detalj* ſchrijven, en zie voor de overige woorden op de *l*.

αι, en ae.

De αι, die in Grieksche, en æ, die in Latijnsche woorden voorkomt, beeldt men best in 't Hollandsch met de æ af; het zelfde teeken, dat HUYGENS gebruikte, waar hij de boersche uitſpraak der *a* wilde kenteekenen †. Men is immers niet ſtram genoeg van ſpraaktuigen, om allen zweem van den tusſchenklank, dien men in der Latijnen *cæsar* waarneemt, aan ons

* Ik zeg daar *oorſpronkelijke* vorm; en och ja! *détail* is in den zin van *détail* zeker oorſpronkelijk. Geen ſchilder denkt aan *uitſnijdsel*, als hij het *bijwerk* of liever de *onderdeelen* van zijn kunstſtuk bedoelt: maar zoo gaat het, als men, gelijk de Franschen, bij konventie ſpreekt, en zonder den zin der woorden te kennen. Men ſta mij de volgende verklaring toe: *deelen*, *deilen*, *theilen*, heeft der Franschen *tailler* voortgebracht; hij die het ſpek niet ſlechts bij de zij verkocht, maar het, ten gerieve zijner klanten, ook *uitſneed*, als men 't noemt, was een *détailleur*; thands heet hij *détaillant*; een die *en détail* verkoopt. De adverbiale uitdrukking *en détail* ging over op het voorwerp, dat *en détail* behandeld werd, en zoo blijft men aan *deelen*, *onderdeelen*, *bijzonderheden*, den naam van *détails* geven, tot dat er iemant opſta, die den pronkers met dat woord toeroep: *attrape! c'est du lard.*

† Zie bijv., XIVe boek, de *Klucht van Trijntje Cornelis*.

Digitized by Google

cæzar te willen ontzeggen? De Duitschers hebben voor de *æ* hun *ä*, en voor de *œ* hun *ö*. De Heer SIEGENBEEK moge niets dan bot weg *a*, *e*, of *o*, kunnen uitbrengen — geen onderscheid makende tusschen den hemel (*cœlum*) en een graveerijzer (*cælum*) — daar zijn er nog, die met BILDERDIJK*, HUYDECOPER †, en NYLOË §, aan de mogelijkheid van het wijzigen der klanken gelooven, en die schrijven en zeggen:

pygmæ,	*judæer*,	*cæment*,	*prætensie*,
ægæsche zee,	*æneas*,	*æolus*,	*præmie*,
cæzuur,	*cæremonie*,	*æmulatie*,	*præfatie*,
ætna,	*cæzarea*,	*quæstieus*,	*præfekt*,
hebræer,	*trochæen*,	*gallilæa*,	*prælaat*,
præzident,	*æther*,	*prærogatief*,	*præteriet*,
pædagoog,	*æthiopië*,	*præludium*,	*dæmon*,
ægyptenaar,	*matthæus*,	*koryfæus*,	*præpozitie*, enz.

ten zij, dat het woord in zulk een mate van zijn oorspronkelijken vorm verbasterde, dat die er niet meer aan te eigenen is, zoo als in *hebr*EEUWSCH en *fari*ZEEUWSCH, welker drieklank er zoo Neêrduitsch uitziet, of het *Zeeuwsch* ware. Der Duitscheren *ä* beelden wij ook het getrouwst met *æ* af, en zoo schrijve men *græts*, *græfrath*, enz. Na het op bl. 32 aangemerkte, acht ik het niet noodig hier te zeggen, dat, wie *pr*EZident, *pr*ETentie, *matth*EÜs, en *pr*EFatie, gelijk *prezent* (geschenk) wil schrijven, zijn grond in het Fransch vindt, gelijk ook voor *c*IMent; dat *quæstie* op den voet van *request* te brengen, en *questie* te

* *Beginsels der Woordvorsching*, bl. 52. *Korte aanmerkingen op Huydecopers Proeve van Taal- en Dichtkunde*, bl. 60.

† *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, d. I, bl. 347-8.

§ *Aanleiding tot de Nederduitsche Taal.* 2de dr. bl. 37.

Digitized by Google

ſpellen, niet berispelijk is; noch ook, dat ik aan *pygmee* de voorkeur zou geven, om den klemtoon ſtellig op de laatste lettergreep te doen vestigen. *Athene* blijft *Athene*; en *Syrakuze* wordt geen *Syrakuzæ*: wij eerbiedigen de uitſpraak in de eerſte plaats. Vergelijk bovendien BILDERDIJK op het woord *kalende*.

ao.

Ao drukt bij ons vrij wel den klank uit, dien men er in de Bastaartwoorden aan geeft; en daarom zou ik *kakao* en *kuracao* behouden, ofſchoon BILDERDIJK *kokou* ſchrijft — misſchien om het nader aan *chokolade* te brengen; want op het woord-zelf ſpelt hij 't *kakau*. Zie *Verklarende Geslachtlijst*, d. II, bl. 23.

ard, ardus, zie op de D.

au.

Eenigen doen de Latijnsche en Fransche *au*, door de ſcherp-lange *oo*, of ook wel door de *ou* vervangen; zoo ſchrijft men *pooze* en *poover*, en gebruikt de Heer VAN LENNEP *herout* voor *heraut*, waarſchijnlijk om dat gelijk *halden* met *houden*, *bald* met *boud*, en *einfalt* (H. D.) met *eenvoud* over één komt, zoo *herald* ook *herout* kan maken; en om bovendien den onaangenamen afgebeten klank van de *au* in 't Hollandsch te vermijden: doch als men nagaat, dat de *au* in *paus*, en *lauweren*, en *dauwen*, en *klauteren*, ook nagenoeg als *ou* wordt uitgeſproken, dan zie ik er niets in, om die *au* in *heraut* en *saus*, en *pauze* te behouden, zoo ook *pauperisme*, en *paulus*, en *kautie* te ſchrijven — onverminderd het recht om de

Digitized by Google

woorden *pooze* en *poover*, ter hunner plaatse, te gebruiken; en zonder WEILAND in het ongelijk te ſtellen, als hij opmerkt *, dat aan *kloóster* om *claustrum*, aan *kool* om *caulis*, aan *oor* om *auris*, aan *thezoor* om *thesaurus*, de ſcherp-lange *o* toekomt: neen, men mocht zelfs *bookaal* (van *βαΐζαλις*) ſchrijven, zoo men 't niet nader uit het Fransch nam.

eau, *zie E*.

VAN DE *C*.

Niet alleen de *c*, welke de kracht der *k* heeft, en nog naar ouder gewoonte voor de geaspireerde *k* (*ch*) geſchreven wordt — maar ook haar, die in het Hollandsch een ſcherper *ſ* is †, hebben wij op de ſchool leeren afzweeren: doch in de Bastaartwoorden moeten wij haar in een groot gedeelte van hare rechten herſtellen. Ten eerste, om dat *ſeder*, en *ſither*, en *ſent*, en *ſel*, wellicht niet verſtaan zoude worden; ten tweede, om dat haar uitſpraak naauwkeuriger door haar-zelve wordt afgebeeld; ten derde, en voornamelijk, om dat de *k* in haar gedaante een blijkbaar verwantſchap met de *c* vertoont, maar niet met de *ſ*, en er tusſchen de *c* van *abdiceeren* bijv. en de *k* van *abdikatie* verband beſtaat, maar men in *abdiseeren* vruchteloos naar overblijfsels van het *abdicare* der Latijnen zou omzien. Uitſpraak, afkomst, en gewoonte, pleiten er dus voor, de *c*, waar zij als ſcherper *s* klinkt, in de Bastaartwoorden te bewaren. Zoo ſchrijft men:

* *Ned. Spraakkunst*, bl. 27.

† *Spraakleer*, bl. 53.

Digitized by Google

citroen, *cœlibaat*, *civiel*,
cœcilia, *celibatair*, *cylinder*,
ceder, *centralizeeren*, *cymbaal* of *cymbel*,
cent, *cedel* (omdat men *cypres*,
cider, 't uit het Fransch *veromancie*,
cerneeren, neemt), *civet*,
ceilon, *cicero*, *cœlius*,
cijns, *cykloop*, *cyklaad*,
cel, *censor*, *cizeluur*,
cier (harpſtift), *centenaar*, *cekrops*,
cippier, *cyprus*, *cethegus*,
cither, *ceres*, *cimon* (de zoon
centaurus, *citadel*, van Miltiades)
cefalonië, *citadijn*, *cincinnatus*,
certifikaat, *cinnaber*, *cyrus*,
ciborie, *cimier*, *cyrillus*,
cichorei, *cink* (oud Holl. *cier* (in *goede cier*
cenobiet, *trompet*), *maken.*)

ik voeg hierbij *ciment*, *cirkel*, *ceel*, en *cijfer*, waarvan HOOFT de beide eersten en MOONEN het laatste met *ſ* ſchrijft, benevens de zoodanigen, waarin de *c*, midden in, met den *ſ*-klank voorkomt: als, *decizief*, *discipline*, *publiceeren*, *ratificeeren*, *konceptie*, *recipieeren*, *koncilie*, *reciet*, *reciproceeren*, *recidief*, *ſpaceeren*, *personificeeren*, *indiceeren* of *indikeeren* (naar men 't neemt), *lucius*, *korcyra*, *sicilië*, *glocester*, *besancon*, *murcia*, enz.

Dit neemt echter niet weg, dat, ſedert *ſindel*, *ſingel*, *prinses*, *ons* (uncia), *lanset*, *porselein*, en *ſigaar*, verſtaan worden, men die zeer wel op éénen voet met *ſieren*, *ſieraadje*, en anderen mag ſtellen: het is een zaak zonder gevolgen.

Digitized by Google

Iets anders is het de woorden, die in 't Latijn of Fransch met *c*, als *k* uitgesproken, voorkomen, mede met *c* te willen schrijven. Daaromtrent moge men het gezegde op bl. 18 overlezen, en al herinnert men zich met de meeste tegenwoordigheid van geest, dat de Hr. SIEGENBEEK het schrijven van *Kommissie* een zonderlinge en misselijke wanspelling noemt * — ik geloof, dat men toch tot het besluit zal moeten komen in 't vervolg de *k* in *kommissie* te gebruiken.

Onze voorouders waren konsequent: zij eigenden de spelling, bij echt Nederduitsche woorden gebruiklijk, ook aan de overgenomene; dat roemt de Heer SIEGENBEEK hooglijk, hij erkent, dat de Latijnen, ten aanzien van Grieksche woorden het zelfde deden, en dat men ook in het Hoogduitsch aldus te werk gaat †. De ouden nu schreven, tot in de zestiende eeuw, *coningh*, *climmen*, *crijten;* dat is — doorgaands de *c*, waar de *k*-klank § voor de *a*, *o*, *u*, of de konsonanten, gehoord wordt, en daarom zouden zij ook *commissie* geschreven hebben. Maar wij, we schrijven *koning*, *klimmen*, *krijten* — wat zegge ik? *kolom*, *kapiteel*, *kanaal*, *kanselier*, en *karakter*... en dus, zegt de Heer SIEGENBEEK, is het een zonderlinge wanspelling, is het iets misselijks, *Kommissie* te schrij-

* *Taalkundige Bedenkingen* bl. 28 en 29.

† *Verhandeling*, bl. 256.

§ Ik spreek telkens van den *klank* der *konsonanten* — ik vertrouw, dat men deze benaming als technischen term, niet zal wraken: te beweeren, dat de zoogenoemde *medeklinkers klinken*, zonder de hulp eener vokaal, en dat er dus een eigenlijke *k-klank* bestaan zou, kon wel niet in mij opkomen: 't is genoeg zoo men er uit verstа — den invloed, dien de *k* op den klinker oefent, waar zij aan toegevoegd wordt.

Digitized by Google

ven: wél een *Kapitein* en een *Kolonel*; maar geen *Kommisfaris* of *direKteur*. Arme burgerlijke betrekkingen, waar het *burgerrecht* aan ontzeid wordt!

Neen! de Heer WISELIUS noemde zich, in de maand *oKtober*, *seKretaris* — en hij deed er wel aan: zoo wij niet onophoudelijk met ons-zelven in ſtrijdigheid willen vallen, moeten wij, waar de vreemde *c* als *k* wordt uitgeſproken, noodzakelijk *k* ſchrijven. Indien ik voorbeelden wilde opgeven zou ik den halven *Dictionnaire de l'Académie*, *Géographique*, en van de beroemde mannen der oudheid, kunnen afſchrijven; men ſtelle zich met de volgende te vrede:

karel,
kabinet,
kabriool,
kanalje,
kanapee,
kanon (ook als kerkwoord),
kaprice,
kargazoen,
karos,
karozel,
kas,
klimaat,
klinkant,
koerant of *krant*,
koncilie,
konflikt,
kongres,
kuras,
kadaver,

kamfer,
katafalk,
kapitaal,
klub,
kochenilië,
kodicil,
kollatie,
komma,
kommercieel,
konkoers,
konditie,
konduktor,
klysteer,
kokeliko,
koket,
kollegie,
koloquint,
konsoole,
krucifix,
kadet,

kandelaber,
kataloog,
konserf,
konfijt,
konsistorie,
konsul,
konsult,
koplet,
koertaadje,
kreion,
kredit,
krediet,
kobalt,
koloriet,
koluvrijn,
kontrakt,
kontrast,
kontrei,
kodrus,
kader,

Digitized by Google

kantilië,
kategoriesch
kabaal,
kabaan,
kabretleér,
kabriolet,
kadans,
kakao,
kalabas,
kalamink,
kalangie,
kalender,
koepel,
kolonade,
konvooi,
kopij,
korinthen,
kalcineeren,
kantate,
kathedraal,
kales,
kaliber,
kalot,
kampanje,
kapittel,
karmijn,
karnaval,
kartel,
kasket,
konstantia,
katapult,
koers,

komœdie,
kommandeeren,
koraal,
kordon,
kornis,
kritiek,
kalligraaf,
karbonizeeren,
kato,
katarakt,
karikatuur,
katheder,
kavalerie,
kazerne,
kazuifel,
katholijk,
karthago,
kadix,
klavecymbel,
kompanjie,
kompliment,
koncert,
korpsen,
kornoelië,
korset,
kakofonie,
kalif,
kristallizeeren,
koriolanus,
krœzus,
klinïek,
kajus,

kurtïus,
klaudius,
koalitie,
kollekte,
kollektie,
kompot,
koncentreeren,
konkordaat,
konventie,
konsekutief,
kontakt,
kopten,
kosmetiek,
kredentie,
krimineel,
kazimier,
klan,
klak,
klarinet,
klasſe,
kaligula,
kobœa,
kolos,
kompanion,
komplexie,
konsergie, of
konciergie,
kompleet,
konjugatie,
konsonant,
kontroversie,
kostuum,

Digitized by Google

kothurn,	*kravat*,	*kolikompas*,
kredo,	*kreool*,	*komponeeren*,
kaproen,	*kroatië*,	*katharina*,
kaïn,	*kaleb*,	*klemens*,
kopernikus,	*kalpurnia*,	*kleopatra*,
kodex,	*kallimachus*,	*klitus*,
kombinatie,	*kallikrates*,	*konradijn*,
karakalla,	*kalvijn*,	*korinna*,
komiek,	*kornelis*,	*kalabrië*,
kommensaal,	*konstantijn*,	*kremona*,
kommies,	*kambyzes*,	*komo*.
kommunikatie,	*kamillus*,	*kapri*,
kontant,	*katilina*,	*kolmar*,
kurius,	*klotarius*,	*kastellano*,
konfœderatie,	*klovis*,	*kapua*,
konsekratie,	*kollatinus*,	*kuilenborg*,
konstitutie,	*krazis*,	*kolibri*,
konvulzie,	*krates*,	*kastrikum*,
kosmologie,	*katalonië*,	*kalandsoog*,

en de duizenden, die men goed mocht vinden er nog bij te voegen.

Den ontzettenden vóorraad, waar de *k* in 't midden der woorden komt, wil ik niet eens aanroeren; genoeg zij het, zoo men weet, dat hij, die den regel voor geldend houdt, welke, in meerder of minder mate, zoo lang er talen geweest zijn, in alle geëerbiedigd werd — die niet onophoudelijk van de eene onregelmatigheid in de andere wil vervallen — die eenig gezach en navolgenswaardigheid toekent, aan geleerden als BILDERDIJK, KINKER, en WISELIUS in onze dagen, en verre de meeste van vroeger tijd — dat hij, die de taal voor iets anders houdt, dan een

Digitized by Google

onbeduidend ſamenraapsel van zonder reden noch verband vastgeſtelde uitdrukkingsmiddelen — dat deze, geen *redactie*, *publicatie*, *manufactuur*, *practijc*, *attica*, *vocaal*, *effect*, *fabricant*, *mercurius*, *musicq*, *lycurgus*, *punctuatie*, *jacob*, *nicolaas*, *theſſalonica*, *courant*, *marcus*, *october*, *borculoo*, en wat dies meer zij ſchrijft, maar de *inconsequentie* vermijdt, en derhalve *redaKtie*, *publiKatie*, *praKtijK*, enz. een *k* geeft; tenzij * (en waarom herhaal ik dit op nieuw?) tenzij men de woorden *als in de taal*, *waaruit ze genomen worden*, wil gebruiken, met kursief ſchrijf, en niet als bastaarts beſchouw.

Door het onderſcheidenlijk bezigen van *k* en *c*, voor de Latijnsche en Fransche *c* met tweërlei kracht, heeft men natuurlijk geene cedilië meer noodig, ter aanwijzing van de ſisfende *c*, waar zij voor de *a*, *o*, of *u*, ſtaat: *kuracao* klinkt bij ons *kurasao*, anders zouden we *kurakao* ſpellen.

Men ziet, dat ik ook niet in gebreke ben gebleven, zoo ſpoedig mogelijk, den armen Grieken hun *x* waardiger vertegenwoordiger bij ons te geven, dan de magere *c*, die wij er langen tijd voor gebruikten, en terwijl wij eenige Grieksche namen *Karytæna*, *Kalamata*, *Kalavryta*, en *Kastia* ſchrijven, zijn wij niet meer gedwongen *Korinthen* en *Kodrus*, waar de zelfde *x* in voorkomt, tot *Córinthen* en *Codrus* te maken, gelijk men 't op de nieuwere Fransche landkaarten vindt.

Maar daarom, zoo als MOONEN wilde †, en KLUIT in zijn vroege tijd deed, geen *keder*, *kibori*, *kichorei*,

* Vergelijk bl. 29, en andere.

† *Ned. Spraekkunst*, 2e dr. bl. 6.

Digitized by Google

kypres, en dan ook *kyklus*, *kither*, en *thukydides*! Neen! wij hebben, voor alles, de uitſpraak leeren raadplegen, en die vordert hier de *c* voor de *k*, gelijk in alle Grieksche woorden, waaraan de Latijnen ons die uitſpraak der *c* doen verbinden.

Zoo ook in *ſcepter*.

De Hr. SIEGENBEEK heeft, in een oogenblik van overhaasting, het leelijke *ſchepter* * ingevoerd; meenende, dat dit woord met *ſcabellum*, en *ſcrinium*, en *ſcorpio* gelijkſtaat, waarvan wij (en te recht!) *ſchabel*, *ſchrijn*, en *ſchorpioen* maken, gelijk wij gerust, en geheel over één komstig den aard onzer taal, in onderſcheiding van de Noordelijker, *ſchalpel*, *ſchelet*, en *ſchandinavië*, mogen zeggen en ſchrijven †: maar de Heer SIEGENBEEK vergeet, dat, in zijn aangetogen voorbeelden, de *c* voor de *a*, de *o*, of den medeklinker *r* komt, en dus als *k* klinkt: bij gevolg ondergaan die woorden bij ons, door de toevoeging der *h*, eene *verzachting*, terwijl *ſcepter* in *ſchepter* een verharding ondergaan zou. Het is de vraag niet, hoe de Romeinen dat woord hebben uitgeſproken, want dan zouden wij een gants ander *prinkipium* moeten aannemen, en, van daar den *kensor* ſpelende, *kirka* drie vierden van des Heeren

* *Verh.* 257, en *Taalkundige Bedenkingen*, 72.

† Ik lees wel *benschop* voor het Utrechtsche plaatsjen; maar de verzachting der *c* door de voorgaande *s* tot ſamenſtellingen uit te ſtrekken, acht ik ongeraden, en Nieuwkoop, Reierskoop, Heikoop, maken het mij duidelijk, dat men, als vroeger, *benskoop* behoort te ſchrijven. Het is intusſchen licht te begrijpen, hoe de lezer van MELIS STOKE, bij het overbrengen van *gesciedē* tot *geschieden*, en *scepen* tot *schepen*, *benscoep* in *benschop* veranderde.

Digitized by Google

SIEGENBEEKS redeneeringen moeten *rejikeeren*; en dat gaat niet! Wij raadplegen de goede uitſpraak ten onzent, en de Heer SIEGENBEEK weet toch wel, dat men geen *ſkepter* zegt, als of men het Fransche *ſquelette* uitbracht; althands niet in de fatsoenlijke burgerkringen, de voorname plaats, waar men, ſints het diep verval des Schouwtooneels, redelijk goed Hollandsch hoort ſpreken. Ik gewaag van het Schouwtooneel — dáar, ja daar heeft de Hoogleeraar aanleiding tot zijn ſpelling van *ſchepter* kunnen vinden: het is nog niet heel lang geleden, dat ik Scipio, in zeker fraai treurſpel, op het eind van iedere lierzangſtroſe, zich uit hoorde jouwen, met de woorden, „Neen Skipio, dat kunt ge' niet!" Zoo de Heer SIEGENBEEK bij de ſpelling van *ſchepter* blijft, wat zal hij dan wel van *ſchedula* maken? en hoe zal hij *ſchool* en *ſchema* te vrede ſtellen, die altoos iets bij *ſcepter* vooruit hebben gehad? BILDERDIJK zegt „een *ſcepter* heeft met een *ſchepter* even veel gemeens als een *koning* met een *kan*."

cc.

Wat de *cc* betreft, die bijv. in *succes* gebruikt wordt — zie hierover op de **X**.

χ en ch.

De *ch* is, in haar vorming en natuur, gelijk het BILDERDIJK, door mij, werd nagezegd, eene geaspireerde *k* (de *h* werd, gelijk men weet, ter uitdrukking van deze wijziging ook achter de *g* en

Digitized by Google

de *t* gebruikt): zoo behoorde men dan eigenlijk *kh* voor *ch* te ſchrijven: maar *ch* is tot één ondeelbaar letterteeken geworden, en ſtelt een verſcherpte *g* voor. TEN KATE wil er daarom ook éenen naam aan toegekend hebben, en haar *che* of *chi* noemen; maar dan moest zij ten minste *ech* heeten, in over één ſtemming met *ef*, *el*, *em*, *en*, *er*, en *es*: want onze voorvaderen gebruikten de *ch* voornamelijk ter vervanging van de *g*, bij de ſluiting eener lettergreep, waar zij de laatste te zacht toe rekenden; gelijk zij ook geen woorden met *b* of *d*, even min als wij met *v* of *z*, deden eindigen.

Nimmer werd dan ook de *ch* in het Hollandsch bij den aanvang eener ſyllabe gebezigd * — tot dat men, in het laatst der zestiende eeuw, op het ongelukkig denkbeeld kwam, *lacchen* en *pracchen* te ſchrijven, offchoon HOOFT en VONDEL zich met de enkele *ch* te vrede ſtelden. De Bijbelvertalers verbreedden mede de *ch* met een tweede *c*; behalven, waar zij achter de korte *i* ſtaat, daarom ſchreven ze *lichaam*, *wichelaar* enz. Eenigen zijn later tot de uitvinding van *lachchen* gekomen; en LELYVELD, de ſchrandere LELYVELD, was één der invoerders van het wanſtaltige *lagchen*!

De bevestiging van deze ſpelling, behoort onder die dwalingen, waarvan het voorſtaan te gevaarlijker was, naar een ſchijn van waarheid haar grooteren opgang voorſpelde; en ik heb de aanneming van de

* Dat men een plaatsbenaming *chaam* en *chaamdijk* heeft, bewijst hier even min iets tegen, als *alphen* en *zutphen* de welgeplaatstheid der *ph* in ons alfabeth aanduiden. Getuigt *trajectum ad rhenum* tegen de *u* in de bisſchopsſtad?

Digitized by Google

gch, ten allen tijde, voor éene der grievendste wonden gehouden, welke de Hr. SIEGENBEEK onzer tale kon toebrengen.

La-chen en *li-chaam* voldoet niet aan de uitſpraak, zeide de Hr. SIEGENBEEK, en daarom moet de *g* er tusſchen. Maar wie verplichtte hem *la-chen* en *li-chaam* te lezen? De letterzetters der vijftiende en zestiende eeuw, die, op het einde van de regels, de woorden in dezer voege afbraken? maar die ſpelden ook *vi-ſchen* en *kwa-ſten*, en de Hr. SIEGENBEEK moog *visſchen* ſchrijven — *kwasſten* gaat toch niet aan! Deze autoriteit ontzinkt hem dus. Maar de algemeene regelmaat, zegt Prof. KINKER,* die ons *pa-den* doet uitſpreken, en de *f* in *keffen* en *blaffen* verdubbelen! Die algemeene regelmaat, leert ons de *enkele* middenkonsonant aan de laatste lettergreep verbinden, maar, gelijk de Hr. KINKER, bl. 14, zelf opmerkt, de *ch* is een *dubbelvormige* middenkonsonant, gelijk de *ng*, en daarom deelt zij zich aan de twee vokalen, waartusſchen zij geplaatst is, gelijkelijk mede; even min als men, ten tijde dat de *x* nog in gebruik was, uit het ſchrijven van *blixem* aanleiding nam, om *blieksem* te zeggen, behooren wij, uit *lachen*, *laachen*, of uit *lichaam*, *liechaam* te lezen. Dit moge ook ten andwoord dienen, op hetgeen de laatdunkende BRUINING, wegends de verdubbeling der *ch* in 't midden bracht, toen hij er zich aan waagde „*Ook iets over Bilderdijks Spraakleer*" te ſchrijven. Dat een geleerde als de voortreffelijke KINKER zich, voor een keer, met BILDERDIJK en zijne grilligheden vermaakt — daar is niets onaangenaams voor ons

* *Beoordeeling van Bilderdijks Spraakleer*, bl. 12 en 13.

Digitized by Google

gevoel in gelegen; VOLTAIRE mocht FREDERIK DEN GROOTE wel eens bij de pruik trekken: laat HALBERTSMA, laten mannen van uitſtekende talenten, eenigzins uit de hoogte ſpreken — maar den uitvinder* van het ſamentrekkingsteeken, waar geen ſamentrekking plaats heeft, BRUINING den onbeduidende, voegt dit in geenerlei opzicht. Doorgaands tracht hij met BILDERDIJK te lachen, en zoo men het gezegde van LAROCHEFOUCAULT niet kende „*Rire des gens d'esprit est le privilège des sots*" zou men allicht op het denkbeeld komen, dat iemant, die onzen grooten taalgeleerde als een ſchooljongen durft behandelen, het zelf al vrij ver gebracht moet hebben. Dit te bewijzen ſcheen echter niet in zijn plan te liggen, en tot het „vervelend geharrewar over ellendige kleinigheden" te behooren, waar hij maar liefst ten ſpoedigste af wilde zijn. Genoeg is het, dat hij, BRUINING, de zaak der tusſchenkonsonanten eens bekeken heeft, en getuigen kan, dat „BILDERDIJK er niet genoeg over had nagedacht": want, wat zal er van worden, als de kinderen, naar het voorſchrift van BILDERDIJK en andere kwakzalvers, of nog minder, in 't vak (bl. 9), *lachen* in hun ſpelboek vinden? Dan zullen zij indachtig zijn, Heer BRUINING, wat de ſcherpzinnige ABRAHAM DE VRIES nog pas in 1805 † herinnerd

* bl. 44, en in zijn *Synonymen*, voorr. bl. XIX.

† *Vad. Letteroefeningen*, bl. 307. Later ook in het *Taalkundig Magazijn* opgenomen; offchoon de ſteller aldaar, vreemd genoeg, zijn gegronde redeneeringen in een ſpelling voordraagt, welke met die redeneeringen den ſpot ſchijnt te drijven. Juist het omgekeerde van wat PLATO deed, toen hij in poëetiſche bewoordingen op het verdrijven der poëeten aandrong.

Digitized by Google

heeft, dat, zoo gij in 't Hollandsch een *ng*, *nk* en zoo ook *ch* ontmoet, deze u als van-zelf toeroept: „Hang mij achter aan de lettergreep!" *

Weet ge wel, hoe het woord *loochenen* aan zijn dubbele *o* komt? Zeker niet zoo als *goochelen*, waar zij ſcherp-lang, waar zij tweeklank is, gelijk de *ui* in *guichelen*; die *oo* is eenvoudig de zelfde *zácht-lange*, die wij in *troosten* en *moorden* en *loosden* met *oo*, in *ſchoten*, *genoten*, *boden*, *zoden*, *vlogen*, *roken*, ja in *klóven* en *komen* met éene *o*, ſchrijven. De acht laatsten zijn præterieten van werkwoorden met *ie*, en daarom hebben zij de zacht-lange *o*, en die heeft *loochenen* om de zelfde reden: het is de verleden tijd van *liegen*, tot frequentatief gemaakt †. Dat de konsonant van het *imperfectum* niet altoos aan die van het *præsens* gelijk is, blijkt uit: wij *heFFen* wij *hieVen*, wij *laCHen* wij *loeGen*, wij *pleGen* wij *plaCHTen*, wij *brenGen* wij *braCHTen*, wij *moGen* wij *moCHTen*, wij *raKen* wij *roCHTen*; en zoo is het ook met *looCHenen*. Die geen *trosten* en *morden*, en ik *ſchot*, ik *bod*, en ik *zod* ſchrijft, kan ook met geen *loCH-enen* volſtaan; zóo begrepen de ſchrijvers het, die de Heer SIEGENBEEK, bl. 322 en 23 van zijn Verhandeling, aanhaalt, om te bewijzen, dat *loochenen*, *in ſtrijd met de uitſpraak*, de hard-lange *o* heeft!

Waar de *ch* een lettergreep opent, kunt gij er altoos zeker van zijn, dat die lettergreep tot een Bastaartwoord behoort. Zou er ook in 't Hollandsch wel iets onge-

* Zie dit, voor honderdtwintig jaar, reeds aangewezen bij MOONEN, in zijn *Spraekkunst*, bl. 186 van den tweeden druk.

† Zie Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGHS *Leer der Enkele en Dubbele Vokaalspelling*, bl. 63.

Digitized by Google

rijmders gevonden kunnen worden dan dat *g-chen*, in *lag-chen* en *pog-chen*? Vooreerst dient men in 't oog te houden, gelijk de Hr. KINKER, in zijn geestig *Afscheid aan het IJ en den Amstel*, van het Siegenbeeksche *jagt* zegt, dat

„. . . . . die c. voor de oogen
Moet c. h. zijn voor 't gehoor:
Want de nieuwste spelling teekent
Juist niet alles voor het oor. *

In de tweede plaats vraag ik: Hoe spreekt men de *c* voor de *e* uit? Als scherper *s*,' niet waar? daarom schreef men, ook toen elders de *c* nog gebruikt werd, voor de *e* en de *i* ten allen tijde *k*: maar ga nu heen, en leg een aspiratie midden in de uitgang *cen*: wat komt er dan voor den dag? Iets dat naar de eerste lettergreep van *schenden* zweemt, als zij door een Engelschman uitgesproken, en tot *shen* gemaakt wordt; en ziedaar nu toch een halve eeuw, dat wij dat *lagshen*, en *pogshen*, en *kugshen* schrijven en drukken. Neen, Nederlanders! *lach-en*, en *poch-en*, en *kuch-en* in de toekomst voorgestaan! op dat we, met een vrij gemoed, ook *echel*, en *echo*, en *lochem*, en *vechel*, *jochem*, *michel*, en *mechelen* mogen spellen: want wij hebben verleerd *aemstelredam*, *alckmaer*, en *muyden* te schrijven; wij pasen op die stedennamen onze tegenwoordige spelling toe; en het is alleen met geen afzichtlijke *gch* in onze tegenwoordige spelling te dulden, dat wij het leelijke *log-chem*, *meg-chelen*, *veg-chel*, en *grevenmag-cheren* ontgaan kunnen.

Men kon mij echter, als ik de *ch*, voor de *e* of *i*, bij den aanvang eener lettergreep in 't Hollandsch

* *Gedichten*, 3e D. bl. 189.

Digitized by Google

eene ongerijmdheid verklaar, tegenwerpen, dat zij, met de *s* vereenigd, geſtadig zoo voorkomt, en dat ik toch geen *ſkhenden*, *ſkhipper*, *ſkheiden*, noch ook *visch-en*, *wensch-en*, *zeesch-elp*, of dergelijken, zal invoeren. Mijn andwoord hierop zou nagenoeg op het volgende nederkomen: Waar de *s* de lettergreep opent, opent de *ch* haar niet: dit voor de driftigste tegenwerpers. Den bedaarderen moet ik opmerken, dat ik, bij het aan onze taal oneigen verklaren van de *che*, niet in 't algemeen heb geſproken, en alleen het oog kon hebben (gelijk ook werkelijk 't geval was,) op de taal gelijk zij zich ſints den Latijnschen invloed der middeleeuwen heeft voorgedaan. Bij de oude Duitschers heeft men, waarſchijnlijk, geen onderſcheid in de uitſpraak der *c* voor de *a*, *o*, *u*, en de *e* of *i*, waargenomen; dat, ten gevolge hiervan, *ſchenden*, *ſchipper*, en *ſcheiden*, ook toen men in K*ennen*, K*eeren*, en K*etenen* de *k* ſchreef, zich wisten te handhaven, is inderdaad eene inkonsequentie * van onze middeleeuwsche auteuren: maar het bewijst geenszins, dat, wijl men hier de verkeerdheid niet uit kan roeien, men haar ook elders wortel moet doen vatten; dat men om *ſ*CHE*nden* en *vis-ſ*CHE*n*, *lag*-CHE*n* en *log*-CHE*m* moet aannemen. Die zijn korenveld niet zuiver van onkruid kan houden, behoort die er de varkens juist in te jagen? heeft iemant eens gevraagd.

* Eene inkonsequentie, waar echter wel uitzonderingen op waren: De Klerk uit de lage landen, die juist voor mij ligt, ſchrijft op pag. 1, dat hij zijn geduchten en genadigen landsheer zegen en zaligheid „*wensket*." Zie ook bij HOOFT *ontlaskt* voor *ontlascht* (ontbonden), *Gedichten*, d. I. bl. 43.

Digitized by Google

De *ch*, die de lettergreep opent, dan in 't vervolg alleen aan de Bastaartwoorden toegekend! en nog niet eens aan de zulken, wier uitſpraak dit niet toelaat: zoo behooren wij van den Hebreeuwschen naam רחל noodzakelijk *raach-el* te maken, daar men anders, gelijk onder de mindere klasſen niet ongewoon is, *rach-el* zou zeggen. Men heeft zich wel met een *accent-aigu* op de *a* beholpen; maar vergat dan, dat dit ſtreepjen in 't Nederduitsch niets met de uitſpraak gemeens heeft, en alleen den *nadruk* aanwijst, dien men op een woord gelegd wil hebben. (Zie hierover nader onder de *E*.)

Die vreemde *Ch* heeft driërlei kracht. Vooreerst klinkt zij als in 't Fransch, en wordt dan wel eens door *sj* vervangen; zoo ſchrijft men *ansjovis*, *ſjerp* en *ſjalot*; maar zij wordt hier, gelijk ieder hooren kan, alles behalven keurig door afgebeeld. Onze vaderen ſchreven, op zijn Friesch, voor die geadspireerde *k* (*ch*) *ts*, en zoo *tsaerter*, *tsarles*, en *ritsaert*, voor *charter*, *charles* en *richart*. Zoo zegt Dr. HALBERTSMA * ook, dat vele eigennamen, openende met *tj*, of zoo als wij eigenlijk ſpreken *tsj*, oorſpronkelijk eene *k* vooraan hebben. „De Angelsaxische eigennaam *Ceal-win*, kiel-bestuurder, *Ceal-ling*, schepeling, wordt bij ons *Tjalling*; *Tjerne* is op dezelfde wijze van *kerne*, IJsl. *kiör*, de uitverkorene; *Tjerk* van den Angels. eigennaam *Cerdic* [*kiarkr* bij de IJsl. kracht en dapperheid] zoodat de Franschen door *Tjerk Hiddes*, uit te spreken *Kierkides*, het woord tot zijne oorspronkelijke consonant terug bragten." Maar de Fransche *ch* door *tj* of *tsj*

* *Letterkundige Naoogst*, bl. 134.

Digitized by Google

af te beelden, zou er bij ons te vreemd, te onbegrijpelijk uitzien, al ſchrijven we dagelijks *rots* voor der Franschen *roche*, en *kales* voor *calèche*. De Duitschers hebben er hun *ſch* voor, en ſchrijven: *depeſche* *, *ſcharmant*, *maſchine*, *ſchabracke*, *ſchakal* enz.: wij moeten ons anders behelpen; dewijl bij ons de *sch* weinig naar de Fransche *ch* gelijkt, en daarom behouden wij laatstgenoemde, en ſpellen:

chokolade, *champanje*, *machine*, *richart*, *charlotte*, *charaban*, *chincila*, *chamade*, *charivari*, *champinion*,
chais, *cheribon*, *chambertijn*, *charade*, *chenilië*, *chikane*, *china* (waar men ook *sina* van maakt.) *chirurgijn*,
manchet, *neuchatel*, *charter*, *chambellan*, *chits*, of *ſits*, *manchester*, eigenlijk *tch*, gelijk ook *chaprak*, en *chakal*.

Ik zou wel geneigd zijn hier *chaal* en *cherif* bij te voegen: want *ſhawl*, gelijk BILDERDIJK opmerkt, is Engelsch, en *ch* kennen wij nu eenmaal als *sje*, *jh* niet.

Wat de *ch* in *punch* betreft, BILDERDIJK geeft beiden op, *punch* en *pons*; ik zou voor de meer Hollandsche ſpelling zijn, en *ponsch* ſchrijven, gelijk men ſpreekt.

De tweede uitſpraak van de vreemde *ch* en χ is gelijk aan de ſcherpe *g* ten onzent; zoo hoort en bewaart men haar in

chaos, *chryzopraas*, *chirologie*,

* Vroeger ſchreef men ook in 't Fransch op eenige plaatsen *ſch* voor *ch*.

Digitized by Google

chemie, *chronologie*, *charybdis*,
cherub, *mechaniesch*, *chirurg*,
chryzalide, *melancholisch*, *plutarchus*,
ischia, *chijl*, *michaël*.

Ten derde ſpreekt men de *ch* ook op zijn Italiaansch uit, in

christen, *chanaän*, beſchouwt men
choor, *civita vecchia*, ze als uit het
chronijk, *chianka*, Fransch genomen, van daar
chamæleon, *mechaniek*, en de uitſpraak
orchest, *melancholiek* met *k*),
cham, (met den klem- *christoffel*,
charakter, toon op de laat- *chromatiek*.
cichorei, ste lettergreep,

Eenigen doen, in deze en dergelijke woorden, de *ch* wel door *k* vervangen; maar wie *kristen* ſchrijft, dient ook *kristus* en *krisma*, wie *kronijk*, *kronologie*, wie *orkest*, *orkezis* te ſchrijven; en kan geen onderſcheid maken tusſchen *filotechnie* en *filoteknie*.

Niemant heeft echter, om den wille dezer bedenking, *kaart* of *kapiteel*, met *ch* te ſchrijven, men kan *kaart* en zoo ook *koord* uit het nieuwere Fransch nemen; *kapiteel* uit het Middeleeuwsch Latijn, dat *capitellum* zei, anders *capitulum*; en zoo ook de anderen. Men zegt *almanak* — men ſchrijve ook *almanak*; de afkomst is vergeten, anders zou men niet van DEN AL*manak* ſpreken.

Karikatuur vórdert de *k*; men heeft er het woord *charakter* wel eens in weergezocht — maar het is van *caricare*, *overdrijven*. Dit belet echter geenszins dat χαραχτὴρ (Gr.), CAR*ato* (It.), CAR*icare* in alle beteekenisſen, CAR*co*, CAR*ica*, CAR*ico*, (It.), CAR*ga*,

Digitized by Google

CAR*gazon* (Sp.), CAR*ry* (Eng.), CHAR*ge* bij den heraut, krijgsman, kunstenaar, beambte, geweermaker, en landman, KAR*avel*, CAR*aca* (Sp.), KR*aak*, CAR*acca*, CAR*ozzo*, CAR*occio* (It.), KAR, CHAR*iot* (Fr.), ja, χάραξ (Gr.), CAR*rucola* (It.), KAR*beel*, en vele anderen, in den grond den zelfden oorfprong kunnen hebben; gelijk ten onzent *ge*DR*ag*, *in*DR*uk*, *uit*DR*uk*, TR*onie*, DR*acht*, *over*DR*ijven*, *over*DR*achtelijk*, DR*ay* (Eng.), bierkar, DR*ag* (Eng.), een foort van handkar, TR*ay*, TR*ough* (Eng.), TR*og* (N.D.), *to* DR*ag*, iets zwaars DR*agen*; waarna men van DR*ags*, vervoervlot, TR*agen*, TR*ekken*, DR*egge* (N.D.), DR*æg* (Deensch), DR*echt*, TR*icht* (N. D.), TR*ajectum* (L.), TR*ahere*, het voorvoegsel TR*a*, TR*ans* (L.), THR*ough*, THR*ow*, TRA*vel*, DR*aw* (Eng.), DR*aven*, TR*appen* (N. D.), DR*ain* (Eng.), TR*ainer*, TR*ace* (Fr.), TR*ack* (Eng.), TR*atta*, TR*ottare* (It.), *in*TR*are* (L.), TR*eden*, en wat niet al meer zou kunnen fpreken.

cz.

Wij plegen den titel der Muskovische vorsten uit het Fransch te nemen, dat *czar* of ook *tzar* fchrijft. De Heer VAN LENNEP is voor 't laatste, en fchrijft * Tsaar; BILDERDIJK geeft *ſaar* op: doch dit ziet er mij wat al te Hollandsche-vrouwenvoornaamachtig uit, en offchoon velen de *t* voor ieder anderen medeklinker dan *h*, *r* en *w* verwerpen — offchoon zij *ſagen*, *ſidderen*, *ſedert*, *ſommige*, *negentig*, ja zelfs voor *tjilpen* — *ſjilpen*, en voor *tzamen*, *tzestig*, *tzeventig* — *zamen*, *zestig*, *zeventig* fchrijven (welke laatsten onge-

* In *Ferdinand Huyck*.

Digitized by Google

lijk beter *ſestig* en *ſeventig* geſpeld worden) — zoo zou ik, in weêrwil van de Oostersche etymologie, die BILDERDIJK tot ſtaving zijner ſpelling ſchijnt te baat te nemen, aan *tsaar*, boven *ſaar* en het oneigene *czaar*, de voorkeur geven. Onze overgrootouders, die, in den naam *zaardam* (*zanerdam*) of, als zij veel ſchreven, *ſardam*, nog een herinnering van den *czar* wilden vinden, kunnen er zich toch niet meer aan ergeren, dat ons *tsaar* niet meer in ons *zaar-* of (wat nog erger is) *zaandam*, thuis gebracht kan worden.

VAN DE *D*.

De *d*, in de Middeleeuwsche terminatie *ardus*, komt over één met de *t* in ons *aart* of *ert*, in *grijzaart*, *ſtandaart*, *veinzaart*, *rijkaart*, *laffaart*, *trotsaart*, *dronkaart*, enz. Men weet — die *t* wordt ter verſterking achter de uitgang *er* of *aar* gevoegd; en wie de volksſpraak waargenomen heeft, kunnen *ſnoepert*, *lievert*, *gaauwert*, *gluipert*, *ſtakkert*, *lompert*, *linkert*, *ſtumpert*, *zoetert*, *bluffert*, en anderen, niet vreemd zijn: hij weet, dat wie *grijst* of *grijs* is, wie *veinst*, een *grijzaart* en *veinzaart*, of, gelijk meermalen bij VONDEL, één *grijzERT* heet, en zoo wie *dik* is, een *dikkert*; hij zoekt geen *aard* (indoles) meer in dat *aart* of *ert*, als of iemant *rijk*, *grijs*, *veins*, en *dronk* van *aard* kon zijn, noch ſpreekt meer van *grijs-aarden*. De onnadenkende menigte die géen aanleiding vindt, om het oude en eigenaardige te verwerpen, is meestal nog de beste keurmeester van dergelijke uitdrukkingen, en voor

Digitized by Google

haar zou *grijs-aarden* even vreemd klinken als *ſnoep-aarden*, *laf-aarden*, of *dik-aarden*. Dat men meest, en vroeger altoos, *grijzaarts*, *veinzaarts*, en *wreedaarts* hoorde, bewijst op zich-zelf reeds dat dit *aart* iets anders is dan *aard* (indoles); daar dit laatste geen meervoud in *s* toelaat, en men, zoo *aart—aard*, *geaardheid* was, even min *grijs-aards* als *lucht-harts*, *vrij-geests* of *dom-kops* zou kunnen zeggen. Waarom ook, vraagt de Heer DE JAGER (*Taalk. Mag.* IVe. d. bl. 534), zoo *veinzaart* en *grijzaart* zoo veel te zeggen is als *aard*, *die veinst*, *aard*, *die grijs is*, zegt men dan ook niet van een vrouw „zij is een *veinsaard*, een *grijsaard*"? „Of is het *aard hebben* iets, uitsluitend aan mannen eigen?" *Luchthart*, *loshoofd*, *langtong*, *wijsneus*, wordt immers, beide, op mannen en op vrouwen toegepast! Die vragen mocht, waarom, zoo *grijzaart* beteekent hetgeen wij er door verſtaan, men geen *grijzaartin*, *grijzaartes*, of *grijzaartster*, even als *bakkerin*, *minnares*, *babbelaarster*, enz. kent — andwoord ik met de weêrvraag: waarom de woorden *knaap*, *jongeling*, *stier*, *hengst*, *ſoldaat*, *heer*, *knecht*, en duizend andere, mede door geen toevoegsel te vervrouwelijken zijn.

Wil men intusſchen, na al het aangevoerde, *grijzaard* en *veinzaard*, en *gaauwerd* en *lieverd*, en *gluiperd* ſchrijven, en zoo dan ook de vreemde woorden: *bastaard*, *luipaard*, *liebaard*, *bernard*, *geeraard*, *eduard*, *richard* — ik wil het gedoogen, als men er ſlechts geen *aard* (indoles) in zoekt. De *d* is hier echter ſtrijdig met één onzer voorname taalregels: wáar doet men de oude ſluit-*t* door de zachter *d* vervangen? In woorden, die, voor ver-

Digitized by Google

buiging of verlenging vatbaar, in die verlenging de *d* doen hooren: zoo ſchrijft men *gebrand*, *gebrande*, *doorleefd*, *doorleefde*, *gevreesd*, *gevreesde*; maar niet *geweesd* (offchoon de zachte *s* [*z*] van *wezen*, even als van *vreezen*, de *d*, niet de *t*, ſcheên uit te lokken)*:

* De Heer Mr. L. Ph. C. van den Bergh heeft den waren grond voor de *d* of *t* der verleden deelwoorden bevat. De meesten toetsen het *participium* aan het *imperfectum*; maar bij *wezen* was hun dit van geenerlei hulp, en daarom ſchreven zij uit gewoonte *geweest*: de ſchrandere auteur van de *Beſpiegeling over den Aard en de Ontwikkeling onzer Taal* wist, dat geen zachte en ſcherpe medeklinkers bij elkaâr willen ſtaan, en daarom ſchrijft hij *geweesd*; maar het viel hem niet op, dat het gebruik van die fluitende *d* eigenlijk flechts een vrijheid is, die wij nemen, om de uitſpraak en ſpelling, bij de verlenging, aan te wijzen, en dat, waar geen verlenging plaats heeft, geen *d* de *t* behoeft te vervangen — te minder daar *geweesd* ook nog de beteekenis van *verweesd* heeft. Het behoeft den Hr. v. d. B. dus niet te verwonderen, dat Bilderdijk *geweest* ſchreef.

Maar in het algemeen ſchijnt men tegenwoordig uit het oog te verliezen, dat, waar onze woorden niet op de zachte *e* uitgaan, zij een *harde* ſlotkonſonant hebben: en niets is toch wezendlijker dan deze eigenſchap onzer taal. Van daar, dat de mindere rededeelen, die nooit of zeldzaam met *e* of *en* verlengd worden, ook meerendeels nog met de ſcherpſte ſpraaktuigſtelling worden uitgebracht; als: *dat*, *want*, *omtrent*, *voort*, *uit*, *met*, *doch*, *noch*, *nooit*, *ſedert*, *op*, *ach*, *och*, *hach*, *wach*, *wat*, *of*, *ten onzent*, *zich*, *sint*, (nu *sints*,) *toch*, *dus*, *vaak*. Men ziet, dat er ook onder deze zijn, waar de etymologie voor de zachte konſonant zou pleiten, en die bedenking deed *Mezzo-Fanti med* ſchrijven: de man is geen Hollander, hij wist niet hoe vreemd *medéén* of *med één* ons klinken zou. In de vorige eeuw ſpelde men, op den zelfden verleidelijken grond, *omtrend*, *ſederd*, *voord*, ja zelfs *voordaan*, en *herwaard*, *derwaard*, *te hemel-* en *huiswaard* — omtrent welke laatſten op te merken valt, dat men vroeger, en onder anderen in de bijbelvertaling, het woord verlengd, en *derwaerder* geſchreven vindt; hetgeen, nevens de

Digitized by Google

want *geweest* wordt nimmer tot adjektief gemaakt, wordt nimmer verlengd: zoo dan ook ſchrijve men *hand* en *tijd* en *baard* en *paard*, maar geen *grijzaard* en *gluipaard* en *lieverd* of *lomperd*; want die woorden zijn voor geen verlenging vatbaar — zij maken eenzelvigheid van het woord met *waard, oord,* (op grond waarvan de ouden *nae huys waert, ter zee waert,* en *ten lant waert,* ſchreven,) of het verwantſchap met *wederwaardigheid* (T. K. 2e D. bl. 500), de zachte konsonant ſchijnt aan te prijzen; even als men haar, in *vroeg, weg, genoeg, naderhand, altijd, uitgezonderd, terſtond*, en andere thands nimmer verlengde *bij-* en *voegwoorden* gebruikt, om dat zij, op andere plaatsen, met de zelfde lettergreep *onveranderd* als naamwoord voorkomende, voor verlenging vatbaar wordt.

De eenige woorden, die ten onzent *nimmer* voor verlenging vatbaar zijn, en toch door velen met den zachten medeklinker gefloten worden, zijn, voor zoo ver ik 't mij herinner, *iemant, niemant, buskruit*, en *nog*; om van het *geweesd* des Heeren Van den Bergh, als van eene uitzondering, niet te gewagen. Voor *iemand* en *niemand* weet ik geene reden op te ſporen; en de meesten, die zoo ſchrijven, kennen haar waarſchijnlijk ook niet. Voor mij, ik behoud die woorden, gelijk men ze, doorgaands, in de zeventiende eeuw ſchreef, en ze ten onzen tijde door Witsen Geysbeek (zie zijn puntdichten) nog gebezigd werden: met *t*. Wanneer wij onze ouden opſlaan, vinden wij bij Melis Stoke altoos *niement* of *-mant*, of *nyement* en *yement* (zie foliouitg. bl. 56, 116, 168, 169, 218, 235, 255, 258); bij Maerlant *niemant*, bij Van Velthem en anderen (*Roman van Reinolt, van Parthenopéus, Leecken-ſpieghel* enz.) doorgaands *niemen*, en in den gebogen naamval *niemene* of *niemenne*: maar nergends (gelijk in 't Hoogduitsch) *iemanden* of *niemande*, dat de d zou wettigen. Hij, die uit het Deensch of Hoogduitsch een grond vindt om *iemand* en *niemand* te ſchrijven, verandere voor de toekomst ook *jacht* of *jagt* in *jagd*, en ſpreke van *jagden*. *Buskruit*, ſchrijf ik altoos met *t*, gelijk Bilderdijk en De Jager. *Nog* voor *noch*, in onderſcheiding van *noch* (*neque*) is ſedert feſtig jaar bij ons ingedrongen, heeft zich aannemelijk voorgedaan, en daar wij, vóor alles, beoogen, verſtaan te worden, acht ik best het te behouden.

Digitized by Google

hun meervoud in *s*. Dat men *luipaarden* en dus ook *liebaarden* zei, komt daar van daan, dat men er het woord *paard* (ros) in meende te vinden, en dit niet met *s* vermeervoudigd kan worden. *Hellebaard* hier bij in te trekken zou even ongepast zijn, als 't aan *bakkenbaard* te doen.

Dat het later Latijn *leopardus*, en *bastardus*, en *bernardus* zei, pleit voor haar zachtheid, maar kan zoo min tot bewijs voor het meer raadzame van de *d* verstrekken, als dat, uit *alb*ERT*us* en *rob*ERT*us*, het verwerpelijke van *alb*RECHT en *rob*RECHT zichtbaar is, of dat men, voor *strengelen*, *strangelen* zou moeten zeggen — om dat de Franschen er *estrangler* (thands *étrangler*) van gemaakt hebben.

Ook het woord *bastaard*D*ij* kan geen aanleiding geven tot het schrijven van *bastaar*D, eer men, uit *proos*D*ij* en *ab*D*ij*, tot *proos*D en *ab*D, en uit *zeevaar*D*ij* tot *zeevaar*D besluit; hetgeen eene ongerijmdheid is, zoolang het meervoud *proos*T*en*, *ab*T*en*, en *vaar*T*en* blijft zeggen.

De eenige spelling, die, na al het aangevoerde, voor de Bastaartwoorden mét *aart*, of *art*, of *ert*, te volgen is, zou, dunkt mij, als in de navolgende zijn:

De scherpte aan slotkonsonanten in zulke woorden eigen, als die uit hun aard geen verbuiging of verlenging toelaten, zou ook wel de adjektivale uitgang *ig* of (onverbogen) *ich*, tot de *ick* of *yk* der bijwoorden kunnen overgebracht hebben, hetgeen de eenzelvigheid van *lig* en *lijk*, in de woorden *heilig* en *adelijk*, of *korrelig* en *kortelijk*, die BILDERDIJK met hand en tand vasthoudt, zou aantoonen. Ik weet wel, dat de adverbiën in de middeleeuwen, en later, meermalen in verlengden vorm gebruikt werden, en men er *e* of *en* aan toevoegde, maar ik geloof niet, dat men hieruit tot de oneigenaardigheid van het gebruik van *lijk*, zonder toevoegsel, zal besluiten.

Digitized by Google

bastaart, *vastaart*, *abelaart*, *tabbaart*,
ſpanjaart, *bernart*, *olfert*, *ſigaart*,
ponjaart, *geeraart*, *mooiert*, *reinaart*,
banjaart, *wolvaart*, *drosſaart*, *volkert*,
richart, *wiaart*, *roetert*, *meinaart*,
allart, *everaart*, *leonart*, *ſnellart*,
eduwaart, of *wigaart*, *luipaart*, *eggert*,
eduart, *liebaart*, *lubbert*, *albert* (?),

men mag er ook *mostaart* toe betrekken, offchoon, zoo men 't uit het Fransch acht af te ſtammen, de ſpelling *mostard* (en het gebruik in 't vrouwelijke) al zoo natuurlijk is.

VAN DE E.

De zuivere *e*, die in zoo menige Bastaartuitgang bij ons voorkomt, is óf ſcherp-kort, óf zacht-lang; behalven in *eel* waar zij ſcherp-lang is. Scherp-kort behoeft zij geen bepaalde aanwijzing:

portret, *banket*, *viniët*, *pergament*,
palet, *antoinette*, *kartel*, *ſakrament*,
trompet, *kadet*, *perkel*, *talent*,
profetes, *kotelet*, *burel*, *kolonel*,
godes, *ſtylet*, *appel*, *pieternel*,
prinſes, *lizette*, *dreigement*, *morel*,
ſervet, *ſiloët*, *patent*, *muskadel*,
nanette, *toilet*, *korent*, *pastel*,
pakket, *ſonnet*, *testament*, *ſtudent*,

enz. bepalen hun ſpelling in de uitſpraak. Het eenige wat ik er opmerkelijk bij acht, is, dat men, bij het verkleinen van de woorden in *et*, weldoet met de *t* te verdubbelen, en zoo *palettjen*, *trompettjen*, *lizettjen*,

Digitized by Google

fonnettjen, *pakkettjen*, of *pakettjen*, te ſchrijven; daar wij Hollanders anders al ſpoedig geneigd zijn *pa-le-tjen*, *trompe-tjen*, *lize-tjen*, *ſonne-tjen*, en *pakke-tjen* te lezen.

Om de ſcherp-langheid der uitſpraak van *eel*, behouden wij natuurlijk de dubbele *e* in 't meervoud; en zoo kunnen wij *kanteelen* van *kantelen*, *krakeeling* van *krakeling* in de ſpelling onderſcheiden — offchoon TEN KATE wel *kasteel* met de ſcherp-lange, maar *reëel* (D. I. bl. 242) met de zacht-lange *e* opgeeft; hetgeen een verloop in de uitſpraak vermoeden doet: want *reëel* komt met *reël*, gelijk *kasteel* met *castel* overeen, en behoort bovendien tot die woorden, waar de *a* en *e* elkaâr in vervangen kunnen, en die ſtellig den ſcherp-langen klank hebben. Doch wij zouden, over één komstig den aard onzer taal, ook allicht *waardEren* even als *gáarderen*, *razEren* even als *rázeren* (frequentatief van *razen*), *mankEren* als *kánkeren* gaan uitſpreken, zoo het ons niet expresſelijk werd aangewezen, dat wij den klemtoon op de ſtaart moeten leggen — het is daarom, dat reeds onze bijbelvertalers te rade zijn geworden, ook in dergelijke woorden de dubbele *e* te gebruiken: welk voorbeeld door VONDEL en zijn tijdgenoten, door BILDERDIJK, en anderen, gevolgd is. En met grond: Wat kan het tegen zich hebben, in woorden, wier toonverdeeling geheél met den aard van ons Hollandsch in ſtrijd is, een hulpmiddel bij de hand te nemen, dat ons het ongewone rythmus dier woorden indachtig doet zijn, zonder der uitſpraak te ſchaden? Daar komt bij, dat dergelijke vrijheden geheel in den aard onzer taal liggen: wat doet de tweede klinker (*hier*,

Digitized by Google

even als in EEREN, *op het einde der lettergreep*) in *kaa-tjen*, *kee-tjen*, *naa-ste*, *bloo-ste*, in *meé* en *ſteé*, bij ſchrijvers die *ſtá* en *ſpá* en *bó* met éene vokaal ſpellen? Wat doet hij in *haa-ſten* en *troo-ſten* (zoo het waar is, 'tgeen BILDERDIJK beweert, dat men die woorden aldus behoort af te breken*)? Van waar komt hij in *jakobaAs*, *paganiniEs*, *paladioOs*, *peruUs*, *mariaAs*? (Of vindt iemant goed *Maria's*, en dan ook *de's vader's*, en *de vader's*, dat wil zeggen, een *uitlatingsteeken* te ſchrijven, waar geen uitlating plaats behoort te hebben, even als anderen, gelijk later wordt aangetoond, ſamentrekkings- en deelteekens?) Wat, en van waar? Hij vergemakkelijkt de uitſpraak; en doet deze dadelijk in 't oog ſpringen: gelijk de tweede *e* in *eeren*. Hij komt voort uit den ons ingeſchapen trek om verſtaanbaar te wezen: en ziedaar ook den oorſprong van de tweede *e* in *eeren*. Al deelt men dus ook het gevoelen van den Heer VAN DEN BERGH †, dat de woorden *kasteel*, *penseel*, en dergelijke, zacht-lang van *e*-klank zijn, zoo is het niet oneigen aan onze taal, ook deze in het meervoud de dubbele *e* te doen behouden.

Daar zijn er geweest, en onder hen de Hoogleeraar VAN KAMPEN, die den nadruk, welken de uitgang *eren* vordert, door een *accent-aigu* aanwezen: hiertegen valt echter in te brengen, dat het (´) bij ons minder de uitſpraak aanduidt, dan den klemtoon, en offchoon het ieder in 't oog valt, dat de *e*, die den klemtoon ontvangt, in de woorden *pāsſeren*, *brageren*,

* Vergelijk SIEGENBEEK, *Taalk. Mag.*, bl. 471 van het 2e deel.

† Zie zijne *Leer der Enkele en Dubbele Vokaalſpelling*, bl. 59.

Digitized by Google

redeneren, enz., van zelf lang wordt in de uitſpraak, zoo kan men echter niet zeggen, dat het (´) die *e* tot zacht-lange *e* maakt, gelijk ze in die woorden gevergd wordt. Zoo *é* zacht-lange *e* beteekent, dan ſpreke men *én een* uit, en waarom dan ook niet *óf oof*? Het (´) komt alleen dáar te pas, waar men, *onafhankelijk van de gewone uitſpraak en toonverdeeling der woorden*, zekere lettergreep een bijzonderen nadruk wil toegevoegd hebben: zoo kan de onderwijzer zijn leerling opmerken, dat *vacáre*, bij ons *vacéeren* heet; dat *compónere* in *komponéeren* verandert; dat *ſchapen-ſchéren* en *ſchapen-ſcháren* twee verſchillende handelingen zijn; dat hij, bij déze gelegenheid, om het den leerling recht duidelijk te maken, den ſterksten klemtoon op de voorláatste lettergreep legt, maar dat, in alle andere gevallen, de taal *ſchápen-ſcheren*, en *ſchápen-ſcharen* vordert, ook waar geen klemtoonteeken dit aanwijst.

Zoo zij ons dan de ſpelling van *bravEEren*, *gravEEren*, *hantEEring* (en niet *hanDTeering*, als of het in betrekking tot *borsTTeering* en *keeLTeering* stond), *lavEEren*, *ſchakEEren*, *ſchoffEEren*, *ſpionEEren*, *ſtoffEEren*, *trotsEEren*, *redenEEren*, *waardEEren*, en dan ook *attakeeren*, *marcheeren*, *pikeeren*, *rezolveeren*, *disponeeren*, *valideeren*, *karamboleeren*, en anderen, toegeſtaan, zonder, dat de Groningsche dialekt, die *eiren* zegt, hetgeen voor *eeren* (ſcherp-lang) ſchijnt te pleiten, ons juist in deze *ee* gelijke kracht en dubbelklank doet erkennen, als in de ſcherp-lange van *kasteelen*, *gareelen*, *bekkeneelen*, *geheelen*, *ſteelen*, en *ſtreelen*. Maar hoe ze dan onderſcheiden? Gelijk men ze buiten 't meervoud, en met afgekapte ſluit-*e*,

Digitized by Google

onderſcheidt, gelijk men 't in *peer* en *beer*, in *keel* en *deel*, in *deed* en *kleed*, gelijk men 't in *reeds* en *zweedsch*, in *geest* en *leest*, in *ſtreelt* en *beeld*, of in *beet* en *beet*, *ſteen* en *ſteen*, *heel* en *heel*, *leen* en *leen*, *ſleep* en *ſleep*, *greep* en *greep*, *leed* en *leed*, *zweem* en *zweem*, *reet* en *reet*, *reep* en *reep*, *leep* en *leep*, en in alle anderen doet, waarbij de zachtheid of ſcherpte der *e* niet door de verdubbeling wordt aangewezen.

Schrijft men *murmur*EE*ren*, *emalië*E*ren*, *patent*EE*ren* — waarom zou men dan, in al die andere Bastaartſtaarten, den klemtoon, dien de zacht-lange *e* ontvangt, minder duidelijk aanwijzen? Voor mij, ik ſpel BILDERDIJK na:

*poë*E*ten*, *prof*EE*ten*, *poë*E*tiesch*, *chin*EE*zen*, *genu*EE*zen*, *europ*EE*sche*, *ſyst*EE*men*, *ar*EE*nen*, *tap*EE*ten*, *maſa-ge*EE*ten*, *fænom*EE*nen*, enz.

Maar wordt de onnatuurlijke klemtoon op een andere ſyllabe overgebracht, dan heeft men de tweede *e*, die alleen ten ſteun aan de eerste is toegevoegd, daar niet bij te houden; men brengt de letter tot haar eenvoudigheid te rug, en ſchrijft: *prof*E*tie*, *poëtesse*, *europ*E*aansche*, *ſyst*E*matiesch*.

Men ſchrijft *trof*EE * en *moſk*EE, maar, bij de vermeervoudiging, hier *moskeeën* en *trofeeën* van te willen maken, is even verkeerd als *zeeën* en *knieën* voor elk blijkt te wezen, die begrijpt, dat de tweede klinker

* Behalven om het op het woord *pygmæ* (bl. 42) gezegde, ſchrijf ik hier te liever *trof*EE, daar het Latijn toch eigenlijk, en bij de goede ſchrijvers, *tropæum* heeft, en men gerust den Franſchen de eer mag gunnen, daar *trophée* van gemaakt te hebben.

Digitized by Google

met de zachte *e* in *hoogte* en *gedachte* gelijk ſtaat, en dat men, zoo min als *gedachteën* voor *gedachten*, of *hoogteën* voor *hoogten*, te ſchrijven, geen dubbele *e* in *kniën*, geen trits van *ees* in *zeën*, *trofeën*, noch *moskeën*, behoort te dulden: dat de *e* lang is, blijkt genoegzaam dáaruit, dat men haar niet bij de ſluitende *n* doet inſmelten.

ée.

De Fransche *ée* wordt, in Bastaartwoorden, door onze *ei* (niet *ij*) vervangen, en men ſchrijft *hakkenei*, en *livrei*, gelijk *entrei*, *kontrei*, *gelei*, en *vallei*, offchoon BILDERDIJK ook *hakkeny* en *lievery* opgeeft — maar dan houdt hij ze voor oorſpronklijk Nederduitsche woorden. *

è.

De klank, die tusſchen de *a* en *e* in ligt (ik heb het, bl. 36, reeds opgemerkt) heeft onzen taalbeoefenaars altoos handen vol werks gegeven; men beeldde haar af met *a* of *ae*, met *ei*, met de *e*, zacht-, maar beter ſcherp-lang — en ſchreef de uit het Fransch overgenomen woorden *perle* en *vers*, nu eens zus dan zoo. Twee aardige ſtaaltjens van de wonderlijke hulpmiddelen, die zelfs menschen van eenige vermaardheid, waar de nood aan den man komt, te baat nemen, vinden wij in de teekens, die de meer gemelde Heer BRUINING, en, wat minder te verwachten was, het vernuftig lid der Fransche Akademie,

* Zie ook HOOFT, *Gedichten*, d. II, bl. 184. Uitg. van BILDERDIJK.

Digitized by Google

CHARLES NODIER *, gebruikten, om de uitſpraak van dat zelfde woord *perle* duidelijk voor 't oog te maken. De Heer BRUINING, wiens uitvinding ik reeds met een enkel woord (bl. 54) gedachtig was, kwam op het denkbeeld, om boven de *e* der woorden „*bleeten*, *heer* (leger) *peerle*, *wereld*," enz. een ſamentrekkingsteeken te ſtellen. Een SAMENTREKKINGSTEEKEN? Ja, een ſamentrekkingsteeken! daar heeft wel (voor zoo ver ik weet) in die woorden geen ſamentrekking, neen, veeleer een verbreeding plaats: maar wat doet er dat toe? Niets, Heer BRUINING; doch gij hadt even zoo wel, en misſchien met nog minder kans van aanleiding tot verwarring te geven, kunnen voorſlaan in 't vervolg, die *e* bijv. het onderste boven te drukken, en *blǝten*, *hǝr*, *pǝrle*, en *wǝreld* te ſchrijven. CHARLES NODIER heeft het oorbaar geacht, ter kenteekening van de zelfde uitſpraak der *e*, die letter een *ſylbeſcheiteeken*, een *tremä*, op de kruin te drukken: zoo roept het *doorgeſneden lijntjen*, het beeld der *geſcheidenheid*, de *tweeſlip*, ons van het voorhoofd der *e*, en waar niets te ſcheiden valt, tegen: „ſnij door, maak een *Τρῆμα*, eene opening"; en daar wil CHARLES NODIER nu hebben, dat men uit lezen zal: „ſpreek mij iets korter uit, dan gij gewoonlijk de *è* en *ai* doet". En hoe kwam hij daartoe zal men zeggen? Gelijk de Hoogleeraar VAN KAMPEN tot zijn *é*, en Heer BRUINING tot zijn *é* kwam: Het is wel waar, dat, zoo de klemtoon, in woorden die op *eren* uitgaan, op de eerste *e* valt (hetgeen het (´) klemtoonteeken aanwijst), het alsdan in den aard onzer taal ligt die *e* de lange

* Zie *Vocabulaire de la Langue Française*, page X et 793.

Digitized by Google

uitſpraak te geven; doch het neemt niet weg, dat die uitſpraak *niet* door dat ſtreepjen wordt afgebeeld of uitgedrukt. De lange uitſpraak is onafſcheidelijk van den klemtoondruk; maar dit is bloot toeval: het is, even zoo, iets bijkomstigs, dat men een verkorten *è*-klank in het Fransch doet hooren, dáar waar eene *s* bij de voorgaande vokaal wordt ingetrokken, en twee lettergrepen nader tot elkaâr worden gebracht. Het ſamentrekkingsteeken in *méme*, *château*, *maître*, enz. wil niet zeggen, „ſpreek die letters zus of zoo uit!" maar „bedenk dat er ſamentrekking (^) plaats heeft!" — en dan kan men zich, zoo men dit verkiest, de uitſpraak herinneren, die hierbij voegt. Zoo ook met de *ë* in *poëme*, het oude *boëte* en anderen; het heeft met de tweeſtip niets gemeens, dat men aan de *e*, waar zij op voorkomt, een korteren klank geeft dan aan de *è*: dit blijkt uit *coïncider* bijv. waar de *ï* volstrekt niet anders luidt dan de *i* van *incident*. Nodier heeft dus, voor den verſtandigen taalbeoefenaar, zich aan eene ongerijmdheid ſchuldig gemaakt, met, in zijn *prononciation figurée*, de uitſpraak van *perle* te willen verklaren, door te zeggen, dat men 't *përle* uitſpreekt. *Përle*? vraagt men zich bij de lezing; o, dat is *p-erle*; of, als men de tweeſtip begrijpt gelijk de Heer Van Lennep (bij wien ik dikwijls *pöetisch* en *gëopend* of dergelijken vond), *pe-rle*: hoe komt die Franschman aan zulk eene afbrekingsmethode! Men heeft wel eens gemeesmuild bij der Britten *operat-ing*, *preced-ing*, *observ-ed*, maar die halen nog niet in zonderlingheid bij dat andere. Zie, zoo ſpreekt de eerste aanmerking, die ons bij het lezen van *përle*, ter verduidelijking van *perle*,

Digitized by Google

ontvalt. NODIER zeide in zich-zelven: als de *e* achter een vokaal komt en een nieuwe lettergreep aanvangt, dan heeft zij twee dingen — 1o. de uitſpraak eener korte *è*, 2o. een tweeſtip boven zich; het eerste van die twee dingen is onzichtbaar, het tweede niet: offchoon nu die twee dingen in geenerlei verband tot elkaâr ſtaan, zoo hou ik het zichtbare voor de uitdrukking, de voorſtelling, van het onzichtbare. Het is als of hij gezegd had: kleine kinderen hebben geen verſtand en geen baard; daar nu later het verſtand zich ontwikkelt, en ook de baard begint te groeien — zoo zullen wij den baard voor de manifestatie des verſtands houden!

Dat is alles nu wel, roept men mij ongeduldig toe; maar hoe dan die *ai*, *è*, *ê*, of *ë* bij ons in *vers* en *perle*, (even als in de woorden, die de Heer SIEGENBEEK *blAten*, *kArel* en *kErel*, *pAArs*, *wEreld*, en *blAren* ſchrijft) afgebeeld? WEILAND ſchrijft *bepAArlen*, *bepEErlen* en *bepErlen*, SIEGENBEEK *pArel* en *pAArl*; BILDERDIJK neemt van 't een en van 't ander, maar zegt, dat het „eigenlijk *pEErel*" moet zijn. BILDERDIJK drijft, in wat SIEGENBEEK *wereld* noemt, ſtijf en ſterk de *a* door: wat zullen wij nu van die blatende of bleetende *a*, van die naar *ei* trekkende *e* maken?

Een geestig man overwoog het zelfde punt, en ſprak:

Spel „wEreld!" eischt de wet door Siegenbeek gegeven;
En „wAreld" wordt door Bilderdijk
Als de echte ſpelling voorgeſchreven:
Wie ongelyk hebbe of gelyk

Digitized by Google

Is me onverſchillig. 'k Wil met beiden vrinden blyven:
'k Neem beider letters aan, en zal dus „wAEreld" ſchryven. *

En wij, Lezers, ſchamen we er ons niet voor! wij komen tot het zelfde rezultaat; maar langs een andren weg.

Niemant zal, denk ik, ontkennen, dat, wil men niet gemaakt en toch ook niet plat zijn, men noch met de *a*, noch met de *ee*, zoo als die heden ten dage wordt uitgeſproken, den klank der woorden *paerel*, *vaers*, *baeën*, *waereld*, *kaerel*, *blaeten*, *blaeren*, *paersch*, naar behooren kan uitdrukken. Zij vereischen de tusſchenvokaal, waar de *æ*, gelijk ik die, in woorden van Grieksche afkomst, de *αι*, deed vervangen, een zweem van heeft; en die door HUYDECOPER, NYLOË, en BILDERDIJK ook gereedelijk erkend wordt. (Bl. 41) Met een woord ſprak ik reeds van de verſchillende ſpellingen, die ten aanzien van *vaers* en *waereld* plaats grepen, en ik moet, helaas! bekennen, het *wereld* en *vers* van den Heer SIEGENBEEK niet onder de gelukkigste te mogen rangſchikken. Vooral dat *vers*, dat op *kers* rijmt, of, als men er het tegenovergeſtelde van *oudbakken* door verſtaat, zoo dikwerf zich-zelf wederſpreekt! En toch heeft die ſpelling de uitſpraak reeds in zoo verre bedorven, dat ik een goed dichter en uitmuntend deklamateur herhaaldelijk van de katheder over zijn *verzen* hebben hooren ſpreken, offchoon hij ze niet tegen de *prikkels* behoefde te ſlaan, en zonder dat er *Perzen* in den volgenden regel optraden, die deze uitſpraak raadzaam maakten; gelijk het *marmer* wel eens een *beſcharmer* uit het niet hervoorroept.

* WITSEN GEYSBEEK. *Puntdichten*, d. 1, bl. 85. Uitg. 1834.

Digitized by Google

Doch hoe zullen wij dien η-klank dan ten onzent verbeelden? Hij ligt tusschen de korte *a* en scherpkorte *e*, maar is langer dan deze: wat is nu eenvoudiger dan er *ae* voor te schrijven? Ik zie niet, waarom *ae* minder goed zou zijn dan *eu*, *ou*, *au*, *ei*. De *oe* is van een anderen aard; de *e* in deze is oorspronkelijk zacht-kort, gelijk zij 't in *ue* en *het oude ae* ook was. In het oude *ae verlengde* de *e* blootelijk de *a*, en daarom kon men geen *ae* schrijven, zonder tot de uitspraak van *aa* aanleiding te geven; maar van het oogenblik af, dat men, voor *ae*, *aa* heeft beginnen te gebruiken, is de invoering van de *ae*, gelijk ik die voorsla, doorgezet, in alle woorden, welke eigenlijk de scherp-lange *e* hebben, maar voor de spelling waarvan, sedert de verzachting van uitspraak dier *e*, men gemeend heeft een sterker teeken te moeten bezigen. Zoo schreven dan ook de meeste auteuren der vorige eeuw (waarin de dubbele *a* veld won) de *ae*, in *paerel*, *waereld*, *vaers*, ja zelfs in *paard;* onder deze noem ik alleen LANGENDIJK en HOOGVLIET, en in onze tijd, Mr. J. VAN LENNEP. POOT, SMITS, en alle anderen, die de *ae* nog voor *aa* schreven, behielpen zich voor de η-klank, POOT, met de enkele, SMITS, met de dubbele *e*; offchoon men bij laatstgemelden meestal *vaerzen* en *paerlen* aantreft. (Zie bijv. zijn *Gedichten*, bl. 167.)

Het eenige middel dus, om *vaerzen* en *paerlen*, en zoo ook de oorspronkelijk Hollandsche woorden *waereld*, *kaerel*, *paersch* enz., over één komstig hunne uitspraak te spellen, geloof ik in het gebruik der *ae* gelegen te zijn; voor de verdediging van dit gebruik, ook op etymologische gronden, is het hier de plaats

Digitized by Google

niet — men mag zich echter de verklaring, die BILDERDIJK van *begeeren* geeft *, ten dien einde herinneren.

Men zou thands ook *maerlen* voor *meerlen* mogen ſchrijven, zoo men 't niet om den wille van 't Latijnsche *merula*, en wijl de uitſpraak niet ſtellig voor *maerlen* is, met de *e* ſpelde.

Reverbère, wordt bij ons *reverbaere* †, *barrière*, *barriaere*; en zoo ontmoeten wij de woorden: *voliaere*, *roturiaere*, *doariaere*, *limonadiaere*, ja, des noods *bohemiaene* en andere; welke ſpelling ons te minder zal ſtuiten, als wij *familière* zelfs in *familiAAr* hebben zien overgaan, en wij ons herinneren, dat in menige taal de *a* en *e* ter zélfder plaatse geduld worden, terwijl meer het overwicht van deze of gene dialekt, dan de etymologie, de keuze van *a* of *e* voor vele woorden bepaald heeft.

e (*zacht-korte*).

Waar de zacht-korte *e*, op het einde eens woords, het *us* of *um* der Latijnen vervangt, wordt zij, voornamelijk in plaatsbenamingen, door de *n* opgeſloten §. Bijv. in *ægypteN* (dat aldus met de gewone ſpelling van *ægypteNland* over één komt), *korintheN*, *tarenteN*, *belgiëN*, *leideN*, *dixmuideN*; en zoo zei men ook *filippeN*, *cypreN*, en *delfeN*, omdat men die woorden, bij de

* *Woordvorſching*, o. h. w. bl. 32.

† Ingeval de *ae* niet voor een lettergroep werd gehouden, waarvan de deelen, bij de uitſpraak, in elkander vloeien — zou men geen tweeſtip op de *e* van *israël* ſchrijven.

§ Zie BILDERDIJK, op *kosten*.

Digitized by Google

verhollandsching, enkelvoudig gebruikt, als of ze *philippus* en *delphos* heetten.

Anders ſchrijven we

italië, *venetië*, *azië*, *florentië*, enz.

Een woord, dat in de taal, waar we 't aan ontleenen, met de zachte *e* gefloten wordt, ſchoon men ze niet doet hooren, werpt, bij de verbastering, die zachte *e* wel af. Men kan dit bij de woorden op *air* of *aire* waarnemen, alsmede bij die op *ein*, *et*, en duizenden andere.

eau.

De Fransche terminatie *eau*, die in de middeleeuwen *el* was, wordt bij ons nog meestal door *el* of *eel* vervangen: zoo is *château*, *kasteel*; *plateau*, *plateel* (in de volksſpraak *platiel*); *joyau*, *juweel*; *maquereau*, *makreel*; *pinceau*, *penseel*; *torqueau*, *torkeel*; *panneau*, *paneel*; *marteau*; *marteel*; *carreau*, *kareel*; *chapiteau*, *kapiteel*; *chameau*, *kameel*; *fardeau*, *fardeel*; en die *e* is dan, gelijk ik bl. 67 opmerkte, ſcherplang: hetgeen hier bloot ter herinnering ſta. *Eau* werd echter, als ik zeide, ook *el*, zoo: *lambeau*, *lambel*; *escabeau*, *ſchabel*; *marteau*, ook *martel*; en *manteau* zelfs *mantel*, met den klemtoon op de eerste greep. Men bedenke alweêr, dat men 't recht niet heeft uit deze regelen af te leiden, dat ik den Duitschen oorſprong van vele dezer woorden ontkenne; men herlees bl. 32.

ei.

De Hoogduitsche *ei*, die, beide, onze *ij* en *ei* voorſtelt, wordt natuurlijkerwijze ſoms door onze *ij*

Digitized by Google

vervangen; zoo is *weichsel*, *wijsel* ten onzent, dat met *vistula* over één komt.

Het moge niet ongepast gerekend worden, dat ik, ter dezer plaatse, een woord, door velen als Bastaartachtig beschouwd, en dien ten gevolge zeldzaam naar behooren gespeld, uit den rei der vreemden verbanne, en, als echt-Hollandsch, met den Heer SIEGENBEEK, *komenij* schrijve; in weêrwil van BILDERDIJK, die het, gelijk ook in 't boekjen over de „Vreemde Woorden" van den Heer LOOMAN, getrouwelijk wordt opgegeven, voor het Engelsche *common-aid* aanziet, en derhalve met *ei* verlangt gespeld te hebben *. Wat is echter eenvoudiger, dan *tapper*, *tapperij*, *kruidenier*, *kruidenierij*, *minnaar*, *minnarij* — *komen*, *komenij*? *komen* was, gelijk men weet †, eertijds *koopman*, *kramer*, te zeggen. Daar zijn geen grover en belachlijker misslagen begaan, dan met het samenkoppeling zoeken, in woorden, die van de eenvoudigste vorming zijn. (Men denke aan *Kom-en-eisch-waren*!)

eu.

Daar deze lettergroep bij ons een tweeklank is, zoo schrijft men een tweestip op de *u*, in geval de *e* en *u* afzonderlijk gehoord moeten worden: *muzeüm*, *alceüs*, *tyrteüs*, in onderscheiding van *morfEUS*, *protEUS*, *thezEUS*, enz. Het zelfde geldt van de *au*, *ou*, en andere

* Zie zijn *Verklarende Geslachtlijst*, op het woord, en zijn *Geschiedenis des Vaderlands*, in de Aanteekeningen op het IVde deel.

† Zie bijv. HOOFT, *Ware-nar*, 5de bed. Toon. 1.

Digitized by Google

tweeklanken: doch, waarvan ik de bijzondere aanwijzing onnoodig heb geacht, daar ze minder voorkomen, en volledigheid, in een werk als dit, weinig meer dan een hersenfchim kan zijn.

VAN DE *G*.

g (*Franſche ſmeltende*).

Voor deze *g* ſchrijft men, in de Bastaartuitgang *age*, ten onzent *dj*, zoo:

paadje,	*pasſaadje*,	*pakkaadje*,	*korsaadje*,
pelgrimaadje,	*lekkaadje*,	*vrijaadje*,	*koertaadje*,
plantaadje,	*ſtellaadje*,	*pluimaadje*,	*equipaadje*,
bagaadje,	*gaadje*,	*arbitraadje*,	*hermitaadje*,
ſpinaadje,	*kwellaadje*,	*ballotaadje*,	*lambrisaadje*,
ſieraadje,	*personaadje*,	*kordaadje*,	*bosſchaadje*,

Ten opzichte van het laatste woord, meen ik te moeten afkeuren, dat men het ſomtijds, in navolging der ouden, met de enkele *ſch** ſpelt. Die dit doet, moet ook *ſtofaadje*, *lekaadje*, en *ſtelaadje*, ſchrijven; en, met die zelfde ouden (bij wie de *ſch* voor eene zich aan weêrszijde meêdeelende middenkonsonant gold), *biſchop* en *viſcher*.

Zoo de Franſche uitgang *ge* elders dan achter de *a* gehoord wordt, doet men haar, alweêr naar het voorbeeld der vaderen, door *gie* vervangen; het is ons eigen, dergelijke terminaties eenig gewicht bij te zetten, en ze aldus vaak nader aan den oorſprong te brengen: *douaire* wordt *doarie*; in *ſalaire* wordt de

* Zie bijv. Lulofs, *Gronden der Wooraſleidkunde*, bl. 141.

Digitized by Google

i weêr op haar plaats gezet, wij zeggen *ſalaris*; *victuaille* wordt weêr *viktualie*; *écaille*, *ſchalie* (vooronderſteld, dat *ſquaglia*, niet *ſchalie*, het primitivum zij); *pair*, *parie*; *mouiller* maakt het bakkerswoord *moelie*; *famille* wordt weêr *familie*; *mémoire*, *memorie*, en zoo ſchrijven wij:

kollegie,	*sortilegie*,	*horlogie*,	*konciërgie*,
aspergie,	*kleregie* (of	*albergie*,	*ſpongie*,
manegie,	*klerezie*),	*refugie*,	*religie*,

Het behoeft geene aanwijzing, dat er vele woorden zijn, die het gebruik niet vatbaar voor deze ſchrijfwijs verklaart te zijn, en die behoudt men dan (om den wille van de goede ſmaak) in hun oorſpronkelijken vorm; zoo: *doge*, *loge*, *logement*, enz. en andere waar de *ge* juist geen terminatie is, als *genre*, *gelei*, *genie*, enz. Daarentegen zijn er ook, waar wij eene andere uitſpraak, en daarom, andere ſpelling aan geven: zoo wordt *frange*, *franje*, en *orange*, *oranje*. De ouden echter ſchreven *orangie* en *ſpangiaert*, en zoo men in die woorden de *ng* en *ie* op zijn echt Neêrduitsch uitbrengt, dan wijken zij inderdaad zoo ver niet van onze tegenwoordige uitſpraak af. *Seriant* was ons tegenwoordig *ſergeant*, ſchoon eenigzins anders van beteekenis; *cajant* ſchijnt het Fransche *changeant* afgebeeld te hebben, en was wat wij heden *weêrſchijn* noemen.

Wat de vermeervoudiging der vroeger genoemde betreft — de Bastaartuitgang *aadje* neemt, als in 't Fransch, de *s* aan; hetgeen zelfs eenigen, gedachtig, dat de zachte *e* in 't Neêrduitsch alleen met de *n* vermeervoudigd wordt, en het meervoud van *aadje* evenwel de *s* doet hooren, er toe gebracht heeft,

Digitized by Google

even als men *blaadtjeN*, *paadtjeN*, *bruidtjeN*, en *goodtjeN* ſchrijft, ook *pasſaadje*, *paadje*, en *hermitaadje*, in 't enkelvoud met *n* te ſpellen; maar dit is geheel oneigen, zoo wel aan het Fransche *age*, als aan 't Italiaansche *agio*; en wij behoeven die *n* ook niet ter vergoêlijking van de *s*: want wij kunnen de woorden immers in hun meervoud uit de vreemde taal nemen. Zoo handelt men ook met de uitgang *gie*, en ſchrijft *aspergieS*, *kollegieS*, enz.; offchoon men ook de vrijheid heeft, op die woorden den algemeenen regel van die op *ie* uitgaan toe te paſſen, en *kollegiëN* zelfs deftiger klinkt dan het andere.

g (Fransche, voor de a, o, of u).

Deze *g*, waar men de echt Hollandsche, in de uitſpraak der Bastaartwoorden, voor in de plaats ſtelt, wordt door eene eenvoudige *g* afgebeeld; maar gelijk de Franschen haar, voor de *a*, reeds ſints lang niet meer van de tusſchengevoegde *u* doen volgen, en *garant*, *garde*, *garnison*, *langage*, enz. ſchrijven, zoo kunnen wij die *u*, zeer wel, ook voor de *i* en *e* misſen: waar de Franschen haar, om de uitſpaaak *je* en *ji* voor te komen, behouden.

Intrige, *intrigant*, *garandeeren*, *girlande*, *gaskonje*, *geridon*, *begijn*, *garnizoen*, *gidon*, *giliotine*, *gienje*, *gitaar*, *borginioen* (als men oudtijds veel voor *borgondiër* ſchreef), klinken ten onzent *gutturaal* genoeg zonder *u*.

gn (n-mouillée).

De *gn*, die de kracht heeft van de Neêrduitsche *nie* of *nj*, wordt daarmeê voorgeſteld; als in: *ponjaart*,

Digitized by Google

ſpanje, *brittanje*, *bolonje*, *kokanje*, *germanje*, *kampanje*, *kompanjie*, *borgonje* (ook, uit het Latijn, *borgondië*), *karonje*, enz. Voor velen dezer blijve de *nj* bewaard; maar in eenigen komt de *nië* mij gepaster voor, om dat zij de *gn* kiescher te rug geeft, en bovendien op den voorgang onzer oudere ſchrijven, die *linie* voor *ligne* invoerden, gegrond is: zoo acht ik *brittannië* en (althands voor de Italiaansche ſtad) *bolonië*, verkieslijk boven *brittanje* en *bolonje*. Eenvormig hiermeê, zou ik het modewoord *lorgnet* tot *lorniët* maken, en *karmaniool* ſchrijven; voor den dans echter liet ik het liever onverbasterd — *carmagnole*. *Kastanje* is gebruikelijk, en men kan er *kastanjet* meê ſamen doen ſtemmen. *Champignon*, zou *champinion* worden, als men *paddeſtoel* te walglijk voor 't gehoor (hoe ſtreelend ook voor de ſmaak!) vond, of dat men de *champinionſoort* van den *moeseron* wilde onderſcheiden. *Champienjon* zal men niet licht ſchrijven, en in 't algemeen, acht ik het gebruik van de *nj*, waar zij de ſchijnbare vertweeklanking van de voorgaande *i* noodzakelijk maakt, verwerplijk: zoo zou ik, *konsinië*, *ſinialement*, *viniët*, ſchrijven.

Op de *l-mouillée* wijs ik nader aan, dat het ſchrijven eener *ië* achter dergelijke konsonant in den aard onzer taal ligt: wien dit niet genoeg mocht zijn, en die te veel aan de etymologie van *ſinialement* en *viniët* gehecht is, om die woorden, door het weglaten der *g*, zoodanig te ſchrijven, dat de Nederlander zę weet uit te ſpreken, bedenke, dat wij ons hierbij geen grooter vrijheid veroorloven, dan de Italianen, die ter verlichting der uitſpraak in *ſisonomia*, behalven eene *i*, mede de *g* achterwege laten; dan de Franschen

Digitized by Google

die het zelfde doen, als zij het Italiaansche *medaglia* voor zich in *medaille* hervormen; dan de Engelschen, die in hun *ſurgeon* een geheele lettergreep vergeten: en dat wij, bij de invoeging der *i*, de vrijheid der Franschen, met de tweede *l* van *medaille*, der Duitschers, met de *s* van *maschine* nemen, en der Italianen met de *g* in *carogna* en *famiglia*. Zie ook, bij den Hr. VAN DEN BERGH, in zijne *Bespiegeling*, bl. 153, dat mede de Spaansche *ll*, en de Portugeesche *lh*, met onze *lj* over één komen.

Op de *g* valt mij nog aan te merken, dat wij voor het oud-Hollandsche woord *hylickmaker* verkeerdelijk *heiligmaker* ſchrijven: de oplettende Heer LOOMAN* heeft wél gelezen — in het *Taalkundig Magazijn*, 2de deel, bl. 430, ſtaat: *hijlickmaker* (huwlijkmaker).

VAN DE *H*.

Dit letterteeken, dat een ſoort van vokaal is, kan, bij de verhollandsching van vreemde woorden, dikwijls, wat de uitſpraak betreft, ontbeerd worden; maar wij hebben ook de afkomst leeren eerbiedigen, en om den wille van die, behoude men het, bijv. in:

theorie,	*pathetiesch*,	*thyrs*,	*thucydides*,
ſympathie,	*theodorus*,	*thermometer*,	*thema*,
apotheker,	*katheder*,	*lethargiesch*,	*theater*,
cither,	*pantheon*,	*ithaka*,	*thee*,
gothiesch,	*themis*,	*ethika*,	*bath*,
rhetorika,	*thalia*,	*thezeus*,	*theriakel*,
matthæus,	*thijm*,	*thezaurier*,	*thezis*,

* In zijn *Verklaring van Vreemde Woorden*, enz. bl. 73.

Digitized by Google

en honderd duizend anderen, nog al meer uit één loopend van beteekenis.

In het woord *troon* echter, ben ik gewoon geen *h* te gebruiken, daar het, dunkt mij, eer verkieslijk is, *troon* als oorspronklijk Neêrduitsch te beschouwen, dan het van *thronus* en θρόνος af te leiden. Het staat in zichtbaar verband met vele andere, en komt blijkbaar van het zelfde thema *tr*, waar *traag*, *trek*, *trein*, *traan*, *trans*, *treil*, *trant*, enz. uit zijn. Men heeft het echter reeds vroeger, als zoo veel dergelijke, voor uit den vreemde herkomstig gehouden, en dit heeft er de enkele *o* aan doen eigenen; hoezeer men in eenige streken ook *troonen* doet hóoren; gelijk men *kroonen* zegt en schrijft: doch dit laatste met meer grond: zie op de *O*.

Ook onze hoofdrivier heet ik *den Rijn*, daar zij ontegenzeglijk aldus genoemd is naar het echt Duitsche *rinnen*, waar tegenwoordig geen *h* bij te pas komt.

Wat de Hebreeuwsche namen betreft — men vindt goed, *jonaTHan*, *judiTH*, *naTHaniël* en *esTHer* te schrijven; doch waar de aspiratie, op het einde des woords, achter een vokaal gehoord wordt, drukt men haar ten onzent niet uit, en offchoon eenigen *jehovah* spellen, vindt men bestendig *jona*, *jechonia*, *jeremia*, *jezaia*, *juda*, enz. — hetgeen ook het afkappen der *h* aan *jehovah* schijnt uit te lokken. *Habel*, schrijft niemant — de uitspraak gaat voor, en die leert in het Nederduitsch, *abel*.

In plaatsbenamingen, waar het woord *heim* een deel van uitmaakt, ben ik er voor de *h* zoo veel mogelijk te bewaren, en offchoon *harelheim* voor *haarlem* niet

Digitized by Google

in te voeren is, toch *beuzic*HEM, *gornichem*, *deutichem*, doorgaands op den voet van *kinheim*, *ſasſenheim*, *arnhem*, enz. te ſtellen.

VAN DE *I* EN *Y*.

Bij het bepalen van de ſpelling der Bastaartwoorden, is er geen punt moeielijker te vereffenen, dan het verſchil in meening van vele taalgeleerden betrekkelijk den aard, de kracht, en het gebruik der letter *i*.

BILDERDIJK noemt haar * „in alle hare takken volſtrekt kort, en de kortſte van alle vokalen, zoo zelfs, dat waar de korte *i* nog te lang zou zijn, zy te hulp koomt."

Hij is hier echter te onbepaald in zijne uitdrukking; of heeft alleen willen ſpreken van de *enkele i*, zoo als zij, *op dit oogenblik*, in echt Hollandsche woorden voorkomt: want bij de ouden was immers de *i* een klinker als ieder andere; kwam zij immers *kort* voor, en *lang* voor; ſchreef men haar in het laatste geval onverdubbeld, zoo ze op het einde van een lettergreep ſtond, en daarom *hi*, *ghi*, *mi*, *rike*, *heerſcapie*, *paertie*, *ſine*, *bliven*, *tiden* — maar anders *hij't*, *ghij's*, *ſijn*, *blijf*, *tijt*, enz. — gelijk men *mate*, *rede*, *node*, maar, bij opſluiting van de hoofdvokaal, en afkapping der *e*, eerstgenoemde verdubbeld (of beter verlengd), en *maet*, *reet*, *noet*, ſchreef †. Ik weet wel, dat wij die lange *i* niet meer gebruiken — dat wij er thands iets hetwelk naar *ei* zweemt in de uitſpraak van maken,

* *Taal- en Dichtkundige Verſcheidenheden*, d. IV, bl. 152.

† Men zie MELIS STOKE, foliouitgaaf, bl. 116, en 113.

Digitized by Google

en daarentegen den tweeklank *ie* (welke de ouden altijd zoo zorgvuldig van de lange *i* onderſcheiden hebben) het geluid der zuiver verlengde *i* toekennen — maar dit geeft ons geen recht, de *i* in onze tale (zonder eenig voorbehoud) volſtrekt, en *in al hare takken*, kort te noemen: want al ſpreken wij de beide *iis* in *machtiging*, *vereeniging* enz. kort uit, om dat *machtig* en *eenig* de zelfde, of nog doffer, *i* hebben als de uitgang *ing* — zoo belijden wij echter dagelijks, dat eene lange *i*, met het enkele *i*-teeken afgebeeld, volſtrekt niet onbeſtaanbaar noch vreemd in het Neêrduitsch zou zijn. Waarom toch zouden we, bij het in vermeervoudigden of verlengden toeſtand ſchrijvén van woorden, waar de korte *i* hoofdvokaal is, en deze ſlechts door eéne enkele konsonant wordt opgeſloten — waarom zouden wij dan die konsonant verdubbelen, zoo wij niet, bij gebreke dier verdubbeling, vreesden, dat de lezer aan de *i* haren langen klank zou toekennen? Waarom ſchreven we *pitten*, *viſchen*, en *zinnen*, zoo wij er niet van overtuigd waren, dat de lezer, die *piten*, *viſchen* en *zinen* las, deze woorden met de zelfde *i* zou uitſpreken, die hij in MELIS STOKES *biten*, *wighe*, en *ſine* laat hooren? Of heeft men vergeten, dat de verdubbeling der konsonanten (zoo' zij niet op etymologische gronden, als in *heiLLoos*, *lommeRRijk*, *ſchaapsstal*, *ſcherMMeester*, enz. gevorderd wordt) nergends toe dient, dan om de kortheid der voorgaande vokaal aan te wijzen? — Het ſchijnt zoo: van waar anders bij onze dichters de ſchrijfwijs van *jammren*, *herinnren* en vooral van dat leelijke en en oneigene *godd'lijk*, offchoon er niemant geboren is, die de dubbele konsonant in *jam-mren*, *herin-nren*,

Digitized by Google

godd-lijk, kan uitſpreken? Men moet dan der Hoogduitscheren **fallladen** en **ſperrriegel** al heel mooi vinden, en een geheime tooverkracht in die tweede letter zoeken, dat men geen *jamren*, *herinren* en *godlijk* durft ſchrijven, gelijk in de goede oude tijd, toen men, om een trekjen uit te winnen, dat inderdaad ook weinig ter zake deed, zelfs *aLReliefste*, *doNRedaghes*, *maRNe* (*marren*), *verſpeLNe* (*voorſpellen*), *volre* (*voller*), *tolne* (*tollen*), *kenlic* (*kennelijk*) enz., ieder oogenblik bezigde. Wil men leeren inzien, dat de oorzaak, die ons van *fluit*, *fluiten*, van *ruisch*, *ruischen*, van *zoen*, *zoenen*, maar daarentegen van *piT*, *piTTen*, van *viSCH*, *viSSCHen*, van *ziN*, *ziNNen*, doet maken, niets anders of aanzienlijkers is, dan de eenvoudige regel der pluralizeering, die geen verdubbeling van medeklinkers vordert, dan voor zoo ver de korte klank der voorgaande vokaal, zonder deze, bij de vermeervoudiging eene onnatuurlijke lengte bekomen zou — dan leze men de Verhandeling van Prof. SIEGENBEEK, van bl. 192 tot 198 *; mids niet bij de onmanlijke bedenking ſtilſtaande, van ooit, om den wille van wat het ook zij, te „aarzelen" in de keuze tusſchen het *voegzame* en het *ongerijmde*.

Die door mijne redenen, en door hetgeen hij bij den Heer SIEGENBEEK gelezen heeft, tot de overtuiging gekomen is, dat, onafhankelijk van hetgeen wij bij de ouden aantreffen, onze verdubbeling der konsonant achter de letter *i* het bewijs levert, dat de Hollander, buiten die verdubbeling, aan de gezegde vokaal eenen langen klank toeëigent, erkent van zelf

* Zie ook de *Gronden der Woordafleidkunde* van Prof. LULOFS, bl. 12 in de noot.

Digitized by Google

(hetgeen ik beweer), dat de *i* in het Nederduitsch niet alom en volſtrekt kort van uitſpraak is.

Tot dit rezultaat gekomen, vraag ik, wat wij in Bastaartwoorden, die oorſpronkelijk, met een lange-*i* geſchreven en uitgeſproken worden, voegzamer kunnen gebruiken, dan die zelfde lange *i* ten onzent; en belijde ik den grond niet te kennen, waarop men nog langer, zoo als eenigen met BILDERDIJK doen, *tytel*, *artykel*, en *cyther* zou ſchrijven, daar niemant, in *titel*, *tittel* zal lezen, noch *artikel* of *cither* een verkeerde uitſpraak zal geven. Daarom ſchrijve men ook, over één komstig den tegenwoordigen ſtand onzer taal, *mei*, *muiden*, *leiden*, *heiloo*, *beieren*, *meierij*. (Geen *meijerij*: die in *bloeien*, *kruien*, *draaien*, *vleien*, en daarom ook in *meierij*, den overgang van de *i* op de *e* wil afteekenen, moet, wil hij zich-zelven gelijk blijven, ook *kni-jen* en *dri-jen*, en *zeejen* ſchrijven; ik weet niet waarom zij, die *bloei-ing* niet uit kunnen ſpreken of er moet een *j* tusſchen, voor *groei ik* en *vlei ik*, niet *groei jik* en *vlei jik* ſchrijven: zoo zij beweeren, dat er meer afſtand tusſchen 't werk- en 't voornaamwoord, dan tusſchen den werkwoordswortel en den uitgang *ing*, wordt waargenomen, dat ze, in de meeste gevallen, niet even zeer behooren ſaam te vloeien — dan kunnen zij geen Hollandsch lezen.) Aldus handele men ook met het woord *koffi*; en de namen der maanden *januari*, *februari*, *juni*, *juli*; in welke laatsten de Heer WISGLIUS en eenige anderen reeds te recht de *y* plegen te verbannen. Maar hoe kwamen onze vaderen er dan toe, eeuwen lang die *y* daar te gebruiken? — Gelijk zij er toe kwamen (toen in vele gevallen de *i*, *y*, en *ij*, nog eenerlei

Digitized by Google

uitſpraak hadden), *hy*, *wy*, *ghy*, *sy*, *raserny*, *kleedy*, *foely*, *oly*, en *lely* te ſchrijven; maar in ónze tijd, nu wij, in eigen woorden, alleen de *i*, het zij dan op zich-zelve of verdubbeld (*ij*), gebruiken, behooren wij, ook voor de Bastaarts, die *i* te bezigen, en *onverdubbeld* te bezigen, zoo zij op het eind eener lettergreep voorkomt, en men haar niet als *ij* wenscht uitgeſproken te zien — met verwerping der *y*; uitgezonderd een enkel geval, waarvan lager.

Men leide hier echter niet uit af, dat ik de *y* in 't Hollandsch voor iets anders of iets ſterkers houde dan de *i*, waaraan men ſierlijkheidshalve, nu en dan, een ſtaartjen ſchreef. Dat andere èn ſterkere is een vond van Prof. KINKER, waarmeê wij, naar 't mij voorkomt, geen reden hebben Z.H.G. geluk te wenschen. Hij beweert, dat „de *y* den ouden diende, om het tusſchen *i* en *j* in luidende gewijzigde geluid der tweeklanken af te teekenen" *; en zoo ſchreef MAERLANT, zegt hij, *keyser* in onderſcheiding van *hi* en *ſinen*, en *ſijn* en *gelijc*. Ik heb zeker geen recht er aan te twijfelen, dat de Heer KINKER hier ter goeder trouw redeneert; maar hij duide 't mij toch niet euvel, zoo ik hem mijne bevreemding te kennen geef, dat hij, om ons bij MAERLANT te bepalen, het *romEINE*, *germEINE*, *charlemEINE*, *hEIMskindre*, *hEIlegen*, *nOINt* (ſchoon men elders ook *nOYnt* leest), *EIst*, *verlEIden* (dat zelfs op *ſubtylhEYde* rijmen moet), *gheſEIt*, en honderd andere woorden, waar de *i* in tweeklanken gebruikt wordt †, over het hoofd heeft gezien. Indien ook der *y* we-

* *Beoordeelling van Bilderdijks Spraakleer*, bl. 24.

† Zie bijv. het tweede deel van den *Spiegel Historiael*, bl. 1, 2, 5, 6, 8, 9, 10, enz.

Digitized by Google

zendlijk het konsonantachtige eigen is, dat de Heer KINKER er in onderſtelt, hoe ſpreekt Z.H.G. dan het *yſtoriën*, *helyas*, *cyfere*, *ysraël*, *ydel*, *tyen*, en andere lettergrepen van den zelfden MAERLANT uit, waar de *y* grilliglijk voor de eenvoudige *i* geſchreven ſtaat, om dat de affchrijver daar ſmaak in vond *? Neen, de *y*, die ten tijde van MAERLANT weinig, doch later veel, en bijna overal waar men met de *i* had kunnen volſtaan, geſchreven werd, heeft volſtrekt de zelfde kracht en eigenſchappen dier *i*, en zoo ik haar in de bovengenoemde Bastaartwoorden afkeur, dan is het —

1°. dewijl men er haar niet in noodig heeft, en de *i* oudere en betere rechten kan doen gelden; en

2°. dewijl men, bij haar gebruik in de genoemde woorden, geen teeken meer overhoudt, om in Bastaartwoorden de Grieksche *v* te kenmerken, en aldus de *ci* van *cither* volſtrekt met die van *cypres* gelijk zou ſtaan.

Van die *v* geſproken! Wij kennen reeds voor deze de *y* der Latijnen — bij ons de *i*, waar ſlechts ſierlijkheidshalve een ſtaartjen aan geſchreven werd,

* Men ziet hieruit hoe verkeerd de Heer SIEGENBEEK doet, met, uit der ouden *bloeyen*, *reyen* en *dràyen*, aanleiding te nemen tot de invoering van het overladene *bloeijen*, *reijen* en *draaijen*: ſints wij in echt Hollandsche woorden de *y* door *i* doen vervangen, behoort men *bloeien*, *reien* en *draaien* te ſchrijven. Alleen zoo de ouden een *bloeyyen*, *reyyen*, of *drayyen*, gekend hadden, zou de Heer SIEGENBEEK bij hen voor zijn zonderlinge ſpelling grond kunnen vinden. Ondertusſchen heeft Z. H. G. de voldoening gemaakt, dat een breede raad van ik weet niet hoe veel Andwerpsche Taalleeraars onlangs eene uitſpraak heeft gedaan, nagenoeg gelijk aan de zijne: *bloeijen*, *plooijen* en *draeijen* heet het ook dáar nu! (*Middelaer*, IIde Deel, bl. 54.)

Digitized by Google

maar welk ſtaartjen ons intusſchen uitmuntend te pas komt, om eene onderſcheiding te maken, die der etymologie van dienst is. Daar ik de *y* nu tot de voorſtelling der Grieksche *v* bepaal, kan hare uitſpraak ook nimmer twijfelachtig zijn, en zij klinkt als onze oude lange *i* *, in de woorden:

tyran,	*cypres*,	*type*,	*dynastie*,
ſatyre,	*hymen*,	*cylinder*,	*myzië*,
asſyrië,	*hypotheek*,	*polyhymnia*,	*mycene*,
abydus,	*hyperbool*,	*pyroop*,	*fylakterie*,
thucydides,	*metonymia*,	*byzantium*,	*fyzika*,
cyrus,	*hyacinth*,	*cyklaad*,	*ſyrakuze*,
frygië,	*lycië*,	*cykloop*,	*tyrus*,
libyë,	*bithynië*,	*cyprus* of	*hyzop*,
lydië,	*pythagoras*,	*cy-pren*,	*labyrinth*,
asſyrië,	*chryzostomus*,	*cyrene*,	*ſcythië*,
ſynode,	*mythologie*,	*daktylus*,	*lyriesch*,

als onze tegenwoordige korte, in

ægypten,	*charybdis*,	*pygmee*,	*ſyllogisme*,
thyrs,	*ſcylla*,	*ſyllabe*,	*ſymbool*,
myrth,	*abyſſinië*,	*amethyst*,	*ſympathie*,
lynx,	— v	*polymnia*,	*ſysteem*,
cymbaal,	*zefyr*,	*mysterie*,	*ſyndikaat*,
ſymmetrie,	*nymf*,	*myrrhe*,	*agathyrzijn*,
tympaan,	*pyrrhus*,	*rhythmus*,	*ſymfonie*, enz.

In de beteekenis, waar men dit laatste woord gewoonlijk in opvat, neemt men het echter al zoo wel uit het Italiaansch, als waaraan vele muzikale benamingen ontleend zijn, en ſchrijft dan natuurlijk *ſinfonie*.

Ziedaar dan het gebruik der *y* bepaald. In an-

* Zie KLUIT op *Hoogſtraten*, bl. 637.

Digitized by Google

dere woorden, dan die oorſpronkelijk de *v* of *y* hebben, zij de laatste niet geduld! Maar de Bilderdijkianen dan? — Ik zie er voor deze, even min als BILDERDIJK-zelf, kans op het onderſcheid aan te wijzen, dat er tusſchen de uitſpraak der *y* in *cyrus* en van die in *nabyheid* (als zij ſchrijven) beſtaat: daar bij hen „de zelfde *y* geheel onbepaald van klank wordt, en nu eens als *ij*, dan weêr als een lange *i* luidt. Terwijl zoo men haar niet meer in *maatſchappy*, *wy*, *hy*, enz. ſchrijft*, zij

* Het zij mij vergund hier in 't voorbijgaan op te merken, dat, zoo de zwarigheid der verwarring van de *y*, waar zij voor de *v* optreedt, niet beſtond, ik, wel verre van met BILDERDIJK zijne ſpelling van *maatſchappy*, *wy*, *hy*, enz. te wraken, de *y* nog veel uitgebreider werkkring in 't Hollandsch zou toeſchrijven, en haar overal gebruiken, waar de *ij*-klank op het eind eener lettergreep voorkomt. Want dán *ij* te ſchrijven, gelijk wij doen, is eigenlijk even verkeerd als *maaken*, *breeken*, *ſtuuren*, enz., zou wezen. Wij verdubbelen immers de klinkers gewoonlijk niet op het eind van de lettergreep, en behoorden dus ook in *tijden*, *blijven*, *maatſchappij*, *wij*, *hij*, *enz.*, voor de dubbele *i*, of *ij*, de enkele te ſchrijven, of den plaatsvervanger van deze, de *y*. Wij kunnen ons, bij het ſpellen als wij plegen te doen, alleen verdedigen met aan te nemen, dat, ſedert de verbastering der uitſpraak, de *ij* opgehouden heeft eene dubbele *i* voor te ſtellen; dat de *ij* als een bijzonder en ondeelbaar letterteeken beſchouwd moet worden, dat een klank verbeeldt, nagenoeg gelijk aan dien van *ei*. HUYDECOPER in zijn *Melis Stoke*, LELYVELD en de *Maatſchappij der Letterkunde*, ten zijnen tijde, onderſcheidden de *ij* en *y* gelijk ze 't behoorden te worden, zoo men een ander teeken voor de Grieksche *upsilon* bezat. Desgelijks de Belgische dichter PRUDENTIUS VAN DUYSEN in onze dagen, eer hij, in over één ſtemming met het beſluit der kommisſie, die onlangs belast is geweest met de regeling der Vlaamsche ſpelling, zich verplicht geloofde, overal de *y* te gebruiken, waar wij de *ij* ſchrijven. Prof. BORMANS heeft ons toegezegd bij gelegenheid eens aan te zullen wijzen, hoe dwaas en verwerpelijk het beſluit der

Digitized by Google

altijd den klank van de lange *i*", althands waar zij op het eind eener lettergreep ſtaat, „hébben zal" *.

In andere woorden, dan die oorſpronklijk de *v* of *y* hebben, zij de laatste niet geduld! 't Is wel; maar ſtelt die *y*, gelijk wij haar uitſpreken, nu altoos en overal den klank voor, dien wij bij het gebruiken der Bastaartwoorden, aan het Grieksch ontleend, waar zij in voorkomt, doen hooren? Is die bepaling voldoende, om de *v* door *y* te doen vervangen? Men heeft zulks voor zeker gehouden: maar — men heeft mis gehad. Welke Hollander, die het Bastaartwoord *ſynonym* uitbrengt, geeft niet aan de beide *yy*-s den zelfden klank, en toch, zoo wij, gelijk boven met voorbeelden aangewezen is, de *y* juist als onze *i* behandelen — haar *lang* uitſpreken, waar zij op het eind eener lettergreep voorkomt, als in de eerste reeksen voorbeelden, en *kort*, waar zij, in éene ſyllabe, tusſchen twee konsonanten ſtaat, of ten minste door een konsonant wordt opgefloten — dan kunnen wij, als wij *ſynonym* lezen, dit woord niet anders uitſpreken dan of er *si-no-*NIM ſtond — dat verkeerd is; een bewoner van *Scythië* heet dan een *ſcyth*, die op *pit* rijmt. Het vaersjen

Mij niet van 't lot beklagende,
Mijn leed geduldig dragende,
Leef ik altijd te vreên,
En ſpreid, mijn plicht betrachtende,
Verdienste en, braafheid achtende,

Kommisſie in dit opzicht, te achten is, en ik vertrouw, dat zijne opmerkingen, voor de zelfſtandigen onder de Belgische literatoren, niet vruchteloos zullen zijn

* Bilderdijk, *Taal- en Dichtk. Verſcheidenheden*, D. IV, bl. 164 a 65.

Digitized by Google

geeft een proefjen van *daktylische* rijmwoorden — maar noem nu eens één zoo'n rijm: *dakt*.., ja wel, ik weet, wat gij bedoelt; maar *ſchrijf* het woord!..... *daktɪl*?.... Dat klinkt *daktil*, of gij van een duivenplat ſpraakt. Zoo gij, uit *daktyl*, *synonym*, en *zefyr* — *daktiel*, *synoniem*, en *zefier* leest, gelijk het behoort — dan hoor ik u morgen van *mierten*, *ciembalen*, *niemfen*, *ægieptens*, en al dergelijke niet beſtaande zaken ſpreken. Hoe zullen wij dan? — Eenvoudig voor de *ij*, als zij niet op het eind eener lettergreep voorkomt, en toch *lang* moet uitgeſproken worden, een ander teeken aannemen. Dus alweêr een nieuwigheid? — Neen! Lezer, verontrust u niet: geen onderstebovenkeering van letters; geen ſamentrekkings- of ſcheiteekens, waar niets te verbinden of te verdeelen valt: iets, door het gebruik, door het eerbiedwaardig gebruik, ſints lang gewettigd. Hoe verhollandscht gij *lyra*? — Wel, door de afkapping van de uitgang! — Goed; hoe ſchrijft gij 't dan? *Lyr*? — Wel neen: *Lier*! — Zie zoo, nu hebben we 't gevonden. De verdere toepaſſing ſtellen we nog eenige oogenblikken uit.

Ook zijn er gevallen, waarin de *v* bij ons niet als *i*, het zij dan kort of lang, maar als onze tegenwoordige *ij* wordt uitgeſproken, en zoo wij aan willen wijzen, dat *thym* anders dan *thyrs* luidt, kunnen we alleen, voor het eerste, de hulp der *ij* inroepen, en *thijm* ſchrijven. Ook *ſyndikus* hoort men gewoonlijk *ſijndikus*, en dan vereischt het almede de *ij*.

Maar wij hebben nóg een letterteeken uit te vinden.

Digitized by Google

Op bl. 90 bepaalden wij, dat in Bastaartwoorden, die oorſpronkelijk met den langen *i*-klank uitgeſproken, en met de *i* geſpeld werden, ten onzent niets voegzamers kon gebruikt worden, dan dat zelfde *i*-teeken. Ik verlang nimmer over eenigen regel meer te vrede te zijn dan over dezen, althands in toepaſſing op het geval, waarvan ik als voorbeelden *titel*, *artikel*, *cither*, de namen van eenige maanden, het woord *koffi* bijbracht, en waaraan ik er nog, zoo veel men zelf wilde, had kunnen toevoegen; bijv:

kapitein,	*qualificeeren*,	*finaal*,	*praktikaal*,
grammatika,	*amiraal*,	*filozoof*,	*loïze* of
papiliot,	*gwi*,	*konditie*,	*louize*,
ritueel,	*notitie*,	*authenticiteit*,	*profileeren*,
nikolaas of	*citadel*,	*filips*,	*briliant*,
niklaas,	*lias*,	*mizanthroop*,	*marine*,
figaar,	*liquideeren*,	*solide*,	*machine*,
harmonie,	*gallicië*,	*muzikus*,	*intrige*,
kolonie,	*fiwaart*,	*politie*,	enz.

Maar wij hebben niet in de omſtandigheden voorzien, waarbij de vreemde *i*, tuſſchen twee medeklinkers, die er éene ſyllabe meê uitmaken, voorkomt, of althands in haar lettergreep door een konsonant wordt opgeſlóten, en waarbij die vreemde *i*, des niet te min, den langen klank heeft. Het Fransch ſchrijft bijv. *subtil*, *civil*, *public*, en ſpreekt de *i* niet uit, gelijk wij 't daar doen zouden; zij geeft er den langen (men noemt dat *langen* — eigenlijker was misſchien *ſpitschen*) klank aan, die nagenoeg luidt als onze *ie*, ſints deze haren dubbelklank verloren heeft. Behalven de genoemde ſoort hebben wij nog een menigte uit het Latijn en Grieksch overgenomen woorden,

Digitized by Google

die aldaar, met *i* geſchreven, als met de lange *i* worden uitgebracht, wijl zij er op het einde der lettergreep ſtaat; maar die bij ons, door afkapping van de vreemde uitgang (even als *lyra* tot *ly-r* werd), de konsonant dier uitgang aan de voorlaatste lettergreep verbinden, en alzoo de *i* tot middenklinker maken, als wanneer zij bij ons den korten klank heeft der beide *ii*-s in *mIddenklInker*, en er verre af is van aan die in *musica*, *ὑποκριτής*, *intImus*, *virgIltus*, *albInus*, *ἱστορικός*, enz. gelijk te zijn. Beproeven wij het ſlechts! — *MuzIk*, *hypokrIt*, *intIm*, *virgIl*, *albIn*, *historIk*: men ziet de *i* voldoet daar niet. De nooit volprezen BRUINING, ſloeg voor, de genoemde *i* met een (') te kroonen; hij vergat, dat dat ding in 't Fransch, ja, *accent-aigu* heet, maar in 't Hollandsch tot een gants verſchillend einde gebruikt, en daarom klemtoonteeken genoemd wordt: ſchrijf nu eens *historík*, dan wijst gij aan, dat *rik* den klemtoon ontvangt, even als in *verſtrik*; doch zoo min als gij *verſtrIEk* zegt, kan de verſtandige hier *historiek* uit lezen.

BILDERDIJK, die voorſchrijft de *y* als „eene zuivere, door zich-zelfs lange, en niet anders dan *lange i**", te beſchouwen, was gewoon, er, voor 't minst in eenige gevallen, de laatste meê af te beelden, en zoo ſchreef hij *virgYl* en *albYn*, *muzYk*, *katholYk*, en, wat het vreemdst is, *lybië*. *LYbIë*, waar het Grieksch, juist het omgekeerde, *Λιβύη* had! maar hij vond het zelf dan ook wel wat kras; bekende, dat men geen *ſubtYl* en *civYl* meer zou durven ſchrijven; gaf ten raad de bepaling dezer ſpellingen aan 't gebruik over te laten, en ging tot aan zijn dood toe voort, met voor de *v*

* *Taal- en Dichtk. Verſcheidenheden*, d. IV, bl. 154.

Digitized by Google

altoos en overal (en dus waar wij de *y* kort uitſpreken, als in *nymf* en *myrt*) *y*, en óok *y* of ſoms *ie* voor de lange *i*, te ſchrijven.

Na al wat ik wegends dit punt in 't midden heb gebracht, zal men waarſchijnlijk met mij de moeilijkheid inzien, om een teeken vast te ſtellen, dat in 't Hollandsch, vóor een konsonant ſtaande, waarmeê het in de zelfde lettergreep beſloten is, den langen *i*-klank naar eisch afbeeldt! Vraagt men, welk het zijn moest? hoe wij naar den aard onzer taal, en zoo wij dien in alles getrouw gebleven waren, de woorden, die in 't Fransch *public*, *avis*, *subtil*, *civil*, *virgile* enz. zijn, behoorden te ſpellen? — Dan zeg ik volmondig, met *ij*; de *ij* is de rechte lange *i*, en meer dan ooit zouden wij thands, nu we *maten* en *maat*, *noten* en *noot*, *muren* en *muur* ſchrijven, met *publike* en *publiik* (of *-blijk*, dat er één meê is), *advizen* en *advijs*, *subtile* en *subtijl*, te ſpellen konsequent zijn: maar waar bleef dan het onderſcheid in uitſpraak tusſchen *kritijk* en *praktijk*? een onderſcheid, dat, hoe oneigen, ja, zoowel reden- als volſtrekt redeloos het wezen moog, tóch moet waargenomen worden, zoo lang de taal een eigendom is des volks, en zoo lang het niemant ter waereld betaamt of in zijn macht is, ons eene andere, hoe veel beter dan ook, op te dringen. Móet men nu de uitſpraak van de *ij* en lange *i* blijven onderſcheiden, dan kunnen wij ons in 't ſchrijven niet met het zelfde letterteeken, voor *ſubstantijf*, *bandijt*, *fabrijk* en *ſtijf*, *tijd*, *rijk*, behelpen; dat zou aanleiding tot al te veel verwarring geven, of met het reeds veel te overvloedig geblaet en gebae der *ij* onzen ſtijl zoodanig doorweeken, dat heel

Digitized by Google

Nederland welhaast éene groote ſchaapskooi gelijken zou.

Hoe is het mogelijk! roept een lezer, die zijn geeuwlust geen meester is; daar houdt gij ons nu ettelijke bladzijden aan den praat, daar ſtaat gij in angstigen, eindelozen, tweeſtrijd, over een punt, waaromtrent het eerste het beste *Handelsblad* u in kon lichten. Zie daar — *advies*, *politiek*, *publiek*, *intiem*, *civiel*, *ſubliem*, *decizief*, ... Wat verlangt gij meer? daar hebt gij uw letter, *ie*!

Heb dank, Lezer! Hoe is het mogelijk, (niet waar?) dat mij déze niet eerder in 't oog viel. Ik zal 't u verklaren: Als ik ſchrijf, en voornamelijk als ik over taal ſchrijf, dan tracht ik mijn woorden, en de klanken en letters van die, te beſchouwen, zoo als zij werkelijk zijn, en niet in de kleurvervalschende *camera obscura* van het dagelijksch gebruik. De *ie* is, en blijft dus voor mij, wat zij, zoo lang onze taal beſtaat, geweest is; namelijk — een tweeklank; en dit in ſpijt van TEN KATE (*Aenl.*, d. I, bl. 147), van KINKER (*Beoord. v. Bilderdijks Spraakleer*, bl. 291), van BOMHOFF (*Taalk. Mag.* d. I, bl. 238), en van ieder, die in den hedendaagschen klank der *ie* iets beters dan een bevallige, maar niet te min wezendlijke, afwijking van de eigenaardige orthoëpie onzer taal meent te huldigen. Onze vaderen waren er zoo van overtuigd, dat de lange *i* niet door den tweeklank *ie* kon uitgedrukt worden, dat zij, tegen hun eigen ſtelsel aan, hetwelk de klinkers met *e* verlengde, *ii* of *ij* in hun *Riim-chroniicke* ſchreven; doch, daar nu de verlenging der vokalen met *e* volſtrekt niet ſtrijdig is met den aard onzer taal — daar wij de *ij* niet anders dan nagenoeg als

Digitized by Google

ei uitſpreken — daar *bandeit*, *fabreik*, en *kriteik* onverdraaglijk leelijk zou klinken — daar onze beſchaafde uitſpraak, ook waar zij den tweeklank *ie* ontmoet, de lange *i* doet hooren, en er dus geen verwarring in de uitſpraak dezer beiden meer te duchten blijft: zoo ſla ik voor — over één komstig het gebruik, het letterteeken *ie* alom te bezigen, waar men de lange *i*, door een konsonant in de lettergreep opgeſloten, haar langen klank doet behouden, en zoo te ſchrijven: *gothiek* versiersel, *Corelliɛs muziɛk* (die *muzeik* zegt, ſchrijve *muzijk*), *Tivolies* gloeiende hemel, de *Grisies* en *Persianies* doen de *Catalanies* herleven, enz. Deze verlengde *i*, op het eind der ſyllabe vallende, zou haar *e* kunnen afwerpen, en, even als *ſlaep* (of dan nu *ſlaap*); *muer* of *muur*, in 't meervoud *ſlapen* en *muren* wordt, zou *fabriken* als meervoud van *fabriek* voldoende zijn: maar de genoemde *ie*, dikwerf, met een daar achtergevoegde konsonant, de ſtaart van zekere naamwoorden uitmakende, welke ſtaart ook in het meervoudige den klemtoon in het woord vordert — en de Hollander geneigd zijnde, om den wille van het zakelijk deel des woords, den uitgang kort van duur te maken — zoo komt het mij niet verwerpelijk voor, door dubbelſchrijving, aan te toonen, dat men den klemtoon op de uitgang des woords wenscht gelegd te zien, en alzoo, gelijk wij* *bravɛɛren*, *ſchoffɛɛren*, en *validɛɛren* aannamen, ook *katholiɛke*, *klasſiɛke*, *gothiɛke*, *fabriɛken*, te dulden; te meer daar wij bij het verduitschen van de uitgang dezer woorden den klemtoon gants anders leggen, en het niets dan

* Bl. 70.

Digitized by Google

goed kan, aan te wijzen, hoe het rhythmus van *katholische*, *klasſische*, en *gothische*, van dat der bovengenoemde verſchilt.

Ook in deze woorden met *ische* echter, offchoon zij den klemtoon op het zakelijk deel hebben, acht ik het noodig, zoo haast zij onverbogen of onverlengd voorkomen, de *e* achter de *i* te voegen; daar niemant *historisch* of *praktisch*, maar ieder *historieesch* en *praktieesch* zegt. Doch de reden, die ons, ook in 't meervoud, *fabrieken*, *devieezen*, *ſubſtantieven*, *civiele*, en *intieme*, doet ſpellen, beſtaat voor de woorden met *iesch* niet, en daarom volgen zij hierin de gewone regelmaat onzer taal, die geen verdubbeling van klinkers op het eind eener lettergreep toeſtaat, dan waar tweeklank plaats heeft: *historische* en *praktische*, is dus, zoo wel als *nemen*, *maken*, *loten*, en *muren*, voldoende.

Men moet echter, in weêrwil der ſchijnbare overéen komst, in 't oog blijven houden, dat deze *ie* eene andere dan de tweeklank is, die in *echt Hollandsche* woorden, als *niet*, *bied*, *viel*, *kiel*, enz. geſchreven wordt*; en die in de Bastaartwoorden een oorſpronklijken dubbelklank of overgang van den eenen in den anderen voorſtelt, als bijv. in *banier* en *barbier*, uit der Franschen *bannière* en *barbi-er*. Bij dezen tweeklank *ie* kon nimmer ſprake van afkapping der *e* wezen; daar hij zonder die *e* ophield te beſtaan: *schie* en *drie* bijv. blijven *ſchie* en *drie*; al ontvangen ze in *ſchiedam* en *driehoornig* den klemtoon niet.

* Ook de geleerde ſchrijver van het meergenoemd onderzoek naar den oorſprong onzer vokaalverdubbeling, de Heer Van den Bergh, ſtemt dit toe: Zie zijn geſchrift bl. 79. Van Bilderdijk behoef ik dit niet eens te vermelden.

Digitized by Google

De verlengde *i* daarentegen blijft verlengde *i*, al werpt zij, waar de klemtoon op een andere lettergreep overgaat, de behulpzame *e*-letter af; en wij behooren, om *muziek* en *publiek*, geen *muziekaal* noch *publiekatie* te ſchrijven: wij kunnen met *muzikaal* en *publikatie* volſtaan.

En even zoo, wat de *ij* betreft. Het gebruik heeft een aantal Bastaartwoorden, waar de lange *i*-klank in voorkomt, op den voet der zoodanige geſteld, die, oorſpronkelijk Hollandsch, met *ij* geſchreven, en thands als met *ei* uitgeſproken worden. Waarom wij *Virgiel* en echter *Konstantijn*, waarom eenigen *katholiek* en anderen *katholijk*, eenigen *poëzie* en anderen *poëzij*, velen *muziek* en allen *praktijk*, zeggen — weet ik niet op te lossen: maar zoo veel is zeker, en daar is 't ons hier om te doen, dat *praktijk*, zoo wel *praktikaal* — als *muziek*, *muzikaal*, maakt; en beiden, *katholiek* en *katholijk*, *katholiciteit* voortbrengen.

Zoo vindt men ook in den ſtatenbijbel *Roomen*, maar niet te min *romein*; „mooglijk uit aanmerking," zegt Ten Kate, „dat de *o* hier zagt en kort word, vermits de klemtoon op de agterste bastaerd-ſilbe overgaet"; en bij ſchrijvers van naam vond ik *juwelier*, *kastelenij*, *volteriaansch*, enz. offchoon zij werkelijk *juweelen*, *kastelein*, en *Voltaire*, ſchreven. Gij hebt mij voor eenige oogenblikken gezegd, Lezer, dat *lyra - lier* in 't Hollandsch werd, en ik heb daar genoegen meê genomen; maar moet een bewoner van *ſcythië* dan een *ſcieth*, een *polypus* een *poliep*, een *daktylus* een *daktiel* worden, als of er van gants andere dingen ſpraak was, dan die men bedoelt? Die er belang in ſtelt hoe de *Po liep* en nog *loopt*, zal *poliep* een

Digitized by Google

drukfout noemen, gelijk er wel meer begaan worden, door wie *aantewenden* en *intenemen*, maar nimmer *tewenden* of *tenemen*, te boek ſtellen; een *daktiel* beteekent (dewijl de klemtoon niet zichtbaar is) niets meer of niets minder dan een *dakpan* — *tiel* of *teil* en *pan* zijn ſynonyemen; *ſcieth* heeft zoo wat een zeemanstermachtig voorkomen, uit de tijd van MAERLANT: en woorden, die tweërlei geheel uit één loopende beteekenis hebben, of niet dadelijk met de ware in 't oog ſpringen, gelijk deze, en het zoo even gebruikte adjektief, zijn oneigen aan 't Hollandsch. Wat zou er u dus van dunken, zoo wij eens voor de *y* deden, wat wij voor de *i* hebben gedaan, en wij voegden ook haar eene *e* toe, waar de konsonant, die haar opvolgt, de duidelijke aanwijzing harer lengte noodzaaklijk maakt? — Hoe! wildet gij *lyer*, *daktyel*, *synonyem*, *ſtereotyep*, *zefyer* *, *polyep*, en *ſcyeth* ſchrijven? Wie geeft u het recht tot al dergelijke nieuwigheden? YE! wie heeft er ooit van gehoord? — Van *gehoord* niet, Lezer! maar van *gelezen*; zoo het een *nieuwigheid* was, zou men er van *gehoord* hebben — want nieuwigheden vinden nog al verkondigers: maar het is iets ouds, iets zeer ouds, en hoort toch bij velen nog niet tot het vergetene. Ga zelf maar eens na: Van MELIS STOKES YE*ment* en NYE*ment* zouden wij het eerst kunnen ſpreken; maar bij een vluchtige doorbladering van *de Klerk uit de lage landen*, vind ik bovendien de volgende woorden met

* Als men dit woord niet uit het Fransch neemt, ſpreekt men 't *Zéfyr* uit, en dan is de verlenging der *y* natuurlijk onnoodig, en zoo is 't opgegeven onder de tweede woordenreeks op bl. 93.

Digitized by Google

ye: *nyet*, *nye*, *yerlant*, *vernyelt*, *knyelde*, *knyen*, *nyemant*, *gecyert*, *tryer*, en *bannyeren**. In het zelfde boek vindt men eenige van deze ook met *ie* geſchreven, doch de bedoelde zijn genoeg om er ons van te overtuigen, dat *ye* volſtrekt geen vreemde ſamenſtelling is, en wij, tweërlei *ie*, een tweeklank en een verlengde *i*, aannemende, volſtrekt analogiesch handelen, met, bij den verouderden tweeklank *ye*, (die ons immers uit het *yeder*, *yet* en *yewers* van CATS en HUYGENS ook nog wel in 't hoofd hangt!) eene met *e* verlengde *y* aan te nemen: daar ten onzent de *y*, van MAERLANTS tijd af, bloot als een ſierlijker *i* beſchouwd en, naar de gewoonte of zinlijkheid des ſchrijvers, in minder of meerder gevallen voor deze heeft moeten optreden. Dit verplicht echter niemant, om *lyer* te ſchrijven, gelijk HUYDECOPER getuigt, dat men ten zijnen tijde nog te doen placht †; *lier* is een echt Neêrduitsch woord: het is de werker van het zelfde verbum, dat *lied* tot verleden deelwoord heeft, en offchoon ik geenszins ontkennen wil, dat er een blijkbaar verwantſchap tusſchen ons *luit* en het *laud* der Spanjaarts beſtaat, houde ik ook *luit* voor Nederduitsch, en acht het, naar eene affiliatie, hier niet te ontwikkelen, met, vele anderen, afkomstig te zijn van een zelfden grondklank. En al nemen wij *lier* voor oorſpronklijk Neêrduitsch aan — wij behoeven daarom van onze *lyrische poëzij* geen afſtand te doen: waarom zou er

* De Heer VAN DEN BERGH had dus misgezien, toen hij, op bl. 505 van het derde deel des *Taalkundigen Magazijns*, beweerde, dat de *y* nimmer in den tweeklank *ie* gebruikt werd.

† *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, d. II, bl. 189.

Digitized by Google

geen *lyer* uit *lyra*, en geen *lier* uit *liën*, in de taal kunnen wezen, die beiden gelijk van beteekenis zijn?

Maar om ten einde te geraken, zij hier gezegd, dat ik geen *apokrYf* - *apokrief*, geen *ſcyth* - *ſcieth*, noch al die anderen met de *y*, als met *ie*, kan uitſpreken, zoo lang *nYmf* en *cYmbel* geen *nIEmf* en *cIEmbel* mogen luiden; dat ik geen *apokrIEf* ſchrijve, om dat het mij van belang ſchijnt, de *y* van de *i*, *cYrene* van *ſirene*, *cYklus* van *ſiklus*, ook in de vokaal, te onderſcheiden; en ik, derhalve, ter uitdrukking der lange *y*, waar zij in de lettergreep door een konsonant wordt opgeſloten, een ander teeken noodzaaklijk acht, dan de enkele *y* of *ie*. Voor dit teeken komt mij voegzaamst, en in over één ſtemming met de verlenging der *i* in het zelfde geval, voor, de oude *ye* op nieuw aan te nemen: die in *muzIEk* geen tweeklank hoort, zal ook

ſcyeth, *ſtereotyep*, *daktyel*, *prozelyet*,
apokryef, *ſynonyem*, *polyep*, *akolyeth*,

naar eisch weten uit te ſpreken. Even als met de woorden, waar de *e* en *i* van verlengd werd,* zou ik in deze den verlengenden klinker uitwerpen, wanneer de klemtoon op eene andere lettergreep overga, gelijk in het *roomen* en *romein* der Bijbelvertalers. Zoo ſchrijft men zeer wel *ſtereotypeeren*; ook kan men bijv. het Fr. woord *ſtereotype* in zijn geheel overnemen, als wanneer, gelijk bij 't gebruik der Hollandsche woorden *ſprake*, *ure*, *weke*, of *note*, de verdubbeling of verlenging der hoofdvokaal noodeloos is.

* Bl. 71, 102 en 103.

Digitized by Google

in, ine enz.

De *in* der Franschen, ik heb het bl. 38 reeds opgemerkt, als een flaauwer *ijn* klinkende, wordt ten onzent door deze vervangen, en zoo ſchrijft men:

ſatijn, *festijn*, *blondijn*, *berlijn*, *venijn*, *velijn*, *mannekijn*, *maraskijn*, *arlekijn*, *baldakijn*, *chambertijn*, *gibelijn*, *razijn*, *valentijn*, *konstantijn*, *mandarijn*, *magazijn*, *augustijn*, *brigantijn*, *dolfijn*, *florentijn*, *jupijn*, *kristallijn*, *robijn*, *ſchrijn*, *termijn*, *paladijn*, *palankijn*, *domenikijn* (mansnaam), in onderſcheiding van *dominikein* of *dominikaan*, een monnik naar de orde van Sint Dominikus. *abysijn*, *alexandrijn*, *antonijn*, *ormozijn*, *kapucijn*, *bedoijn*, *burijn*, *karabijn*, *karmijn*, *cherubijn*, *citadijn*, *krispijn*, *urzijn*, *fantasijn*, *florijn*, *iniorantijn*, *jasmijn*, *lambrekijn*, eigenl. oorſpronkelijk *lamferkijn*, *marokijn*, *meskijn*, *rabbijn*, *ſaladijn*, *ſarrazijn*, *ſerafijn*, *ſpadasijn*, *tamboerijn*, *tarquijn*, *turijn*, *viktorijn*, enz.

Zoo ook de vrouwelijke terminatie *ine*, als in *medicijn*, *willemijn*, *prozerpijn*, *terpentijn*, enz. In 't algemeen ſtippe ik hier uitdrukkelijk aan, offchoon het op bl. 38 reeds in 't voorbijgaan gezegd is, dat,

Digitized by Google

waar de Latijnsche of Fransche *i* in 't Hollandsch een breeder uitspraak ontvangt, deze met *ij*, nimmer met *ei*, wordt geschreven.

vreemde y, konsonant.

In de vreemde woorden waar *y* als medeklinker voorkomt, zie ik geen reden haar door onze *j* te doen vervangen; SIMON STIJL en ook WAGENAAR (meen ik) schreven *Jork*, maar het komt mij voor, dat in *york*, *yard*, *yeoman* (dat ik, volgends JOHNSTON, PERRY, GARRICK, en WALKER, *yoman* pleeg uit te spreken, en, als Bastaartwoord, *yoman*, zou schrijven), *yarmouth*, en anderen, de *y* volstrekt geen minder goed figuur maakt, dan wanneer zij bloot als klinker optreedt.

Of men het aan 't Chineesch ontleende *jonk-yonk* behoort te schrijven, durf ik niet beslissen, daar ik het in deze taal nog niet bijster ver gebracht heb.

VAN DE *J*.

Om den klank der Fransche of Engelsche af te beelden, hebben wij even min een teeken, als voor de smeltende *g*: *Jury*, *Jockey*, *dijon*, kunnen wij dus niet anders dan *Jury*, *Jockey* en dijon schrijven; van dit laatste uit eene allerbelachlijkste praalzucht met de *y*, *dyon* te maken, is even zot als het *byou*, dat men wel eens in Fransche boeken, die hier te lande uitgegeven zijn, voor *bijou* leest. Het is, dat men bij de Franschen geen *ij* zoekt, dewijl zij zich (in onderscheiding van vele Hollanders, die *vlei-jen* en *groei-*

Digitized by Google

jen [waarom ook niet *vrij-jen*?] ſchrijven) te vrede ſtellen met de enkele *i* of *y*, zonder den eenvoudigen overgang van deze op de volgende vokaal aan te wijzen, en derhalve *abaïe*, *pay-er*, *joy-au* enz., zonder ſlingerſlag tuſſchen de *i* of *y*, en volgenden klinker, ſpellen: maar men bedenkt niet, dat in *di-jon* en *bi-jou*, de *j* een wezenlijke en onontbeerbare medeklinker is, even als bij ons in *leijonker*, *roeijol*, *hooijaartij*, *livreijas*, enz. — in welke-alleen de *i- j-* op haar plaats zijn. Waarom ſpellen zij, die *groeijen* en *broeijing* en *broeijig* ſchrijven, ook geen *heijachtig* en *bemoeijal*? — in deze woorden moet hun het aanwijzen van den overgang der *i* op de *a* even noodzakelijk ſchijnen, en ik weet niet waarom *achtig* méer een woord op zich-zelf is dan *ig* (hetgeen zij mij misschien tegen zouden werpen). Hoe het zij — ze mogen voor de toekomst, in *dijon* en andere *dergelijke* Bastaartwoorden of overgenomen termen, hun lust, aan de *ij*, in volle vrijheid koelen.

VAN DE K.

In de woorden, waar de Grieksche *k* (κ) in voorkomt, doet men die niet door de Latijnsche *c* vervangen, tenzij er de uitſpraak der laatste, zoo als die voor de *æ*, *e*, *i*, *œ*, en *y* luidt, aan geëigend is. Zie dit alles duidelijk gemaakt op de *C*.

Zoo ſchrijft men ook regelmatigst, waar het Hebreeuwsch ק heeft, bij ons *k*; en zoo geen *isaäc* in onderſcheiding van *habaKuK* of *eliaKim* maar, beide, *izaäk* en *habaKûK* of *eliaKim*.

Digitized by Google

VAN DE *L*.

De Fransche *l-mouillée* is men gewoon in 't Hollandsch *lj* te ſchrijven — een plompe tongſlingering, die voor woorden als *batalje*, *kanalje*, *kavalje*, en andere gepast moog zijn, maar die ik, over het algemeen, liever door de kiescher *lie* of *lië* vervangen zag, voornamelijk bij die woorden, waarin de Italiaansche of Fransche ſcherp en vluchtig klinkende *i* de terminatie voorafgaat, en waarin het ſchrijven van *lj* de verdubbeling dier *i* vorderen zou, om dat van de *lj*, de eerste konsonant noodzaaklijk bij de voorgaande lettergreep moet ingetrokken worden: *familie* ſtelt, voor mijn oog en oor, ongelijk ſijner het vreemde *famiglia* of *famille* voor, dan het platte *famielje*. Zoo ſchreven onze ouden ook *talie* voor *taille*, *malie* voor *maille*, en *ſchalie* waar de Franſchen *escaille* (nu *écaille*) hebben. Ook wij ſpellen nog dagelijks *faLIE* (van *voile*), *traLIE* (één met *treille*), en *viktuaLIE*; en ik geloof, dat wij weldoen in over één ſtemming met *moelië* en *medalië*, die in Vlaanderen niet opgehouden hebben *moelie* en *medalie* te heeten,

bastilië, *kadrilië*, *kantilië*, *tiralïëeren*,
cedilië, *ſpadilië*, *portefeulië*, *patroelië*,
banilië, *chenilië*, *kornoëlië*, *mantilië*,
pastilië, *morilië*, *kamperfoelië*, *kastilië*,

ja, hoe onooglijk ook, *des noods* zelfs, *broelïëeren*, *akkeulïëeren* en *rekeulïëeren*, te ſchrijven. BILDERDIJK getuigt, dat de uitgang *alie* een „trisſyllabum" is, „ſchoon men 't in de uitſpraak gewoon is in te

Digitized by Google

krimpen". Naauwkeuriger had hij geſproken met aan te ſtippen, dat de *ie* hier een tweeklank is, gelijk in 't Hollandsch (buiten de Bastaartwoorden) *overal*; maar dat men, om verſtaan te worden, den overgang hier zeer ſterk doet hooren, zoo dat de *i* er gewoonlijk bij inſchiet. De thands heerschende ſmaak gedachtig, die geen tweeklanken gedoogt (want ook *aai*, *ooi*, *oei*, en *ieuw*, klinken als *aaj*, *ooj*, *uj*, en *iiw*) heb ik, om der uitſpraak wille, gemeend door een tweeſtip op de *e* te moeten aanwijzen, dat zij, dit maal, niet voor niet, achter de *i* aan de ſtaartgreep is toegevoegd.

Baljuw is nu eenmaal aangenomen; *bouillon* en *bouilli* zou ik liefst in hun geheel en onverhollandscht laten. Het andere *bouillon* ſpelden onze ouders op hun wijs: *gotfried van bulyoen* of *bulgioen*.

Biliët, *biliard*, en *briliant*, zijn voor de zulken, die het ver genoeg in de orthoepie gebracht hebben, om te kunnen hooren, dat de *billen* en *brillen*, in *bil-jet*, *bil-jard*, en *bril-jant*, daar niet op hun plaats zijn.

Vermilioen, *millioen*, *milliaart*, *petiliëeren*, *pavilioen*, *pointiliëeren*, *emaliëeren*, *detaliëeren* enz., wijzen zich van zelf aan.

Wanneer de *l-mouillée* van geen klinker wordt opgevolgd, kunnen wij haar in 't Hollandsch niet afbeelden. *Corail* en *portail* komt men wel over één met *koraal* en *portaal*, maar *fatuil* voor *fauteuil* zou, als BILDERDIJK opmerkt, voor half Fransch en half Hollandsch verſtaan, en als een Hollandschen *Lion* opgenomen kunnen worden.

Digitized by Google

VAN DE *N*.

Onder de plaatsbenamingen, waar men in de oude taal een zekere ſpelling aan heeft geëigend, die met onze tegenwoordige regelen niet wel beſtaanbaar ſchijnt, moeten wij ook ſpreken van de zoodanigen, welke met een mannelijk lidwoord, in den 3den en 4den naamval, zijn ſamengeſteld. De oorſprong van dien gebogen *casus* moet natuurlijk in het voorzetsel worden gezocht, dat gewoonlijk, bij het noemen der plaats, er bij gebruikt werd: men ſprak van het hof *in den hage*, de ſtad *in den bosch*, het verblijf *aan den helder*, de tocht *naar den burg*, de wallen *van den briel*, enz. Nu later, tot één beteekeningloos woord geworden, zie ik er niets in, *den haag*, *den bosch*, *den hoorn*, te blijven zeggen en ſchrijven, dat, hoe emfatiesch het voor den denkenden lezer er uit moog zien, toch nog ver verkieslijk is boven het afzichtelijke *'s hage*, en *'s bosch*, waar wij misſchien eerstdaags, door de betrachters van de wet der ſpaarzaamheid*, *'s land* en *'s zande*, voor *'s gravenland* en *'s gravenzande* aan zullen toegevoegd zien. Men moet intusſchen, door het ſchrijven van *Den Haag*, niet uit het oog verliezen, dat ons gewone woord *haag* van Melis Stokes tijd af vrouwelijk geweest is, en de *n* er hier alleen om den wille der vloeiender uitſpraak aan verbonden wordt.

Bilderdijk ſchrijft, in ſtrijd met de prononciatie, *de Haag*: ik keur het goed, als hij ook *de Briel*, en *het Bosch* gebruikt.

* Zie haar beſtreden bij den Hr. Siegenbeek, *Verh.*, bl. 53.

Digitized by Google

VAN DE O.

„De Bastaerd-woorden of Bastaerd-gelijkenden," zegt TEN KATE *, „welken in 't Latijn of Fransch (al na ze ontleent zijn) op o of u, en bij ons op de lange o den klemtoon ontfangen, hebben die o zacht;" en te recht: *choren*, *choraal*, *noten*, *personen*, *mode*, *rome*, *rozen*, *ſcholen*, *tonen*, *tronen*, *zolen*, zegt en ſchrijft men: *kroonen* regelt zich naar 't Grieksch, dat ω heeft; hetgeen men te eerder mag toegeven, daar het zich, aldus, beter van *kronen*, *kreunen* (*kermen*) onderſcheidt, en de over één komst met *kruin* voor de ſcherp-lange o (Rotterdamsche dialekt) ſchijnt te pleiten — immers vindt men *zuigen* en *zoogen*, *buigen* en *boogen* (T. K. 269, 294), *huigen* (ook in den zin van *hugen*, *heugen*, in *verheugen*) en *hoogen*, *betuigen* en *betoogen*, *guichelen* en *goochelen*, *ſtuiten* en *ſtooten*, *kluiten* en *klooten*, *ſchuiven* en *ſchooven* (T. K. 319), *ſluiten* en *ſlooten*, *zuipe* en *zoope* † (T. K. 278).

Kan het iemant genoegen doen bij deze gelegenheid

* *Aenleiding* enz., d. I, bl. 289.

† De reden, waarom deze woorden de ſcherp-lange o hebben is niet moeielijk te gisſen: *betuigen* en *betoogen* is eenvoudig een dialektverſchil; *ui* en *oo* zijn hier tweeklanken, die, toen men ze nog naar eisch uitſprak, veel over één komst met elkander hadden. Ik houde *ie*, *zie-en*, *zie-g-en*, *biegen*, *ſchieven*, *ſlieten*, *betiegen* of *betiigen* (betijgen), voor het primitief dezer woorden, die hun verledene in o maken, welk verledene (even als met de *e*, zie TEN KATE, *Aenleiding* I, bl. 174), als naamwoord gebruikt en aldus verdadelijkt, den ſcherp-langen klank verkreeg, die met den tweeklank *ui* (mede uit het eenvoudige *uu*, toen *ue* of *uy*) in één liep. *Ui* en *oo* zijn, beide, in het Hoogduitsch dikwerf *au*: *ruim* — *raum*, *droom* — *traum*, *bruid* — *braut*, *boom* — *baum*, *luid* — *laut*, *koop* — *kauf*, enz.

Digitized by Google

eens na te gaan, wat de verſchillende ſpellingen van *kroone* in de waereld bracht, die ik, op bl. 4, aanſtipte? hij duide 't mij dan niet euvel, dat ik een paar bladzijden toewijd, aan wat niet in onmiddelijk verband ſtaat met de ſpelling der Bastaartwoorden, volgends den tegenwoordigen toeſtand onzer taal.

In MAERLANTS tijd ſchreef men, gelijk ik op bl. 18 en 45 reeds opmerkte, overal de *c* waar wij thands de *k* gebruiken, behalven voor de *e* en de *i*; men kende geen onderſcheid in het ſchrijven der ſcherp- en zacht-lange *e* of *o* — ſlechts in enkele gevallen verdubbelde men de *e*: van daar, dat men bij MAERLANT *crone* leest.

Toen in het midden der Veertiende Eeuw *De Klerk uit de lage landen* zijn belangrijke chronijk ſchreef, begon men reeds meer, dan ten tijde van eerstgenoemde, de korte *e* achter de woorden weg te kappen, en veeltijds bij de hoofdſyllabe in te voegen; aan het kiesch onderſcheiden der ſcherp-lange *oo*-s werd echter, in geſchrifte, nog niet gedacht, in tegendeel had er grooter verwarring dan ooit plaats in het afbeelden van deze en gene geluiden: de *uy*, *u*, *ue*, *eu*, *oe*, *oo*, *oi*, en *o* liepen allerwonderlijkst door elkaâr; in het ſchrijven van *kroon* echter, waarbij hem het Latijnsche gedurig voor den geest zweefde, bleef *De Klerk* zich vrij gelijk, en ik heb alleen *crone*, *croen*, en *croon*, bij hem gevonden.

SPIEGHEL, wien men de eer niet ontzeggen kan het regelmatiger Hollandschſchrijven bevorderlijk te zijn geweest, offchoon zijn pedanterie, en gebrek aan muzikaal gehoor, in vele opzichten de taal verplompt en verhard heeft, ſtond het algemeen gebruik

Digitized by Google

der *k* voor, met uitzondering der gevallen, waarin zij door een *s*, of waar wij tegenwoordig *w* voor ſchrijven, werd opgevolgd — als wanneer hij de *x* en *q* bleef gebruiken. De verdubbeling der *o* op het eind eener lettergreep ſtond hij tegen, offchoon het verſchil in uitſpraak tusſchen de zachte en ſcherpe vokalen zijner aandacht niet ontſlipt was; maar hij onderſcheidde ze, door de zulken, die hij voor ſcherp-kort en ſcherp-lang hield, met een *accent-aigu* te teekenen. De *o* in kroon hield hij voor zacht-lang, en ſchreef daarom *kronen*.

De Bijbelvertalers trachteden overal de Grieksche benamingen zoo getrouw mogelijk af te beelden; dit deed hen *roome*, en derhalve ook *kroone* ſpellen.

Hooft meende, dat waar de *o* een anderen klank heeft dan in *hof*, en in *dom*, zij verdubbeld behoort te worden; dit gevoelen bracht *kroone* voort, gelijk het *kooker*, *hooveeren*, *gebooren*, *tooren*, en *beſprooken* had voortgebracht, offchoon hij er zich-zelf bij lange na niet gelijk in was.

Ten Kate ſchreef in zijn verhandeling over de „*Critique Spélkunde*" *króóne*, om dat hij daar, voor ieder ander geluid, een andere letter ſchreef, en zoo bijv. *bol* (adjektief), *bál* (ſubſt.), *kool* (*carbo*), en *kóól* (*caulis*) ſpelde. Men weet, dat hij het is, die het meest heeft toegebracht tot de kennis der onderſcheidenlijke toepaſſing van de zacht- en hard-lange *e* en *o*.

Bilderdijk eindelijk, ziet *kroon* voor een præteriet van *kruin* * aan; want anders zou de eenzelvigheid † met *kruin* voor de *dubbele o* pleiten, waarvan hij 't

* *Woordvorſching*, bl. 61.
† *Woordvorſching*, „ 63.

Digitized by Google

moeilijk acht de gepastheid in *kroonen* aan te wijzen. Het woord *kroon* beſtaat eigenlijk niet, zegt hij; 't is *krone* — Ja Bilderdijk! net als gij *Bilderdike* heet, en als ook uw *ſchroome* en *ſmeere* niet beſtond, zoo lang men *ſchrome* en *ſmere* ſchreef; waar ik zelfs nú nog geen kwaad in zou zien. Maar het is hier de quæstie niet meer hoe men behóort te ſchrijven: BILDERDIJK ſchreef *kroonen* (offchoon ook wel *kronen*) maar achtte dit een vrijheid, die hij nam, en niet in de taal gegrond.

De Heer SIEGENBEEK, die zich zoo uiterst weinig met de beſchouwing der Bastaartwoorden of Bastaartgelijkenden bezighoudt, geeft, in het lijstjen achter zijn *Verhandeling*, alsmede in zijn *Woordenboek*, *kroonen* op, doch ontwikkelt, voor zoo ver ik weet, den grond dier ſpelling nergends. Intusſchen is zij in volkomene harmonie met zijne algemeene begrippen wegends de taal, en als het niet moeielijker viel uit die begrippen gevolgtrekkingen te maken, wegends de ſpelling van vele ándere Bastaartwoorden, dan te beſeffen, dat de Hr. SIEGENBEEK konsequent is met *kroonen* te ſchrijven, zou er in dit ſtuk geene zoo groote verwarring heerschen, als die mij aanleiding gaf, dit boek te ſchrijven.

Van de bovengenoemde woorden, welke bij ons de zacht-lange *o* hebben, zondere men de nieuwelings ingevoerde Fransche benamingen uit, welke ten onzent hunne Fransche uitſpraak van *o*, gelijk zij in *le vôtre*, onderſcheiden van *votre*, luidt, behouden. Met de *o* van *vôtre* en andere woorden, komt onze ſchérp-lange *o*, gelijk de Zeeuwen haar bijv. in *beloonen* (*beloanen*) uitſpreken, nagenoeg over één:

Digitized by Google

Ik ben er dus voor, *kommoode*, *rhoone*, *matroone*, *ſaoone*, *konsoole*, te ſpellen.

De *o* in het oude *komen* of *koomen* (gelijk de Hr. VAN LENNEP het te recht in 't vierde deel van zijn *Voorouders* ſchrijft) is hardlang; daar het woord één is met *koopman*: doch in de ſamenſtelling *komenij* (volgends de verklaring op bl. 80 gegeven) heeft men aan één *o* genoeg, om dat de *ij* te ſterk van toon is, om den langen duur der *oo* in de eerste lettergreep toe te ſtaan. Vergelijk bl. 103.

De *o* in de terminatie *lo* geeft TEN KATE op als hard-lang *, en daarom ſchrijft men *waterloo*, *eekloo*, en behoort men ook *venloo*, *borkuloo*, *heiloo*, *ſchoonderloo*, *almeloo*, *ermeloo*, *hengeloo*, enz. te ſchrijven.

In *hugenoten*, als één met *eedgenoten*, kunnen de zoodanigen, die *eedgenooten* ſchrijven, mede de ſcherp-lange *o* opnemen, doch daar het woord laatstelijk uit het Fransch wordt genomen, is dit niet noodzakelijk. Bij hen, die, met mij, in aanmerking nemen, dat *genoot* een præteriet van *geniet* is, met *genot* in een naauw verwantſchap ſtaat, en daarom, even als *vloot* van *vliet*, dat met *vlot* ſamenhangt, aan éene *o* in 't meervoud genoeg heeft, kan geen ſpraak van verdubbeling in *hugenoten* zijn, en ze ſchrijven het als *echtgenoten*, *landgenoten*, *ſpeelgenoten*, en als de terminatie *loze* van *lieze*, verwant met *losſe*, aan verſchillende bijvoeglijke - naam- en werkwoorden eigen.

* *Aenleiding* enz., d. I, bl. 299.

Digitized by Google

oa.

Offchoon ik eens, in een zoogenaamden *feestdronk*, *toast* op *gast* gerijmd zag, hecht ik nog al aan de uitſpraak *toost*, en weet niet, waarom men (ook ſchrijvende), in dit veel voorkomend Bastaartwoord de Engelsche *oa*, niet door de echt-Hollandsche ſcherplange *o* zou doen vervangen. *Chámbercloak* ſpreekt men bij ons *chamberlóek* uit, en daarom ſchrijve men 't *chamberloek*.

oe.

Even als ik op het behouden der *æ* aandrong, ben ik er voor, om den wille van den rijkdom der nuanceeringen, de *œ* te handhaven, en daarmede te ſpellen:

fœbus,	*pœnitentie*,	*mœzogothiesch*,
fœnix,	*œkonomie*,	*pœne*,
œdipus,	*konfœderatie*,	*tragœdie*,
krœzus,	*cœlibaat*,	*komœdie*,* enz.

waar bij men

kœnigsberg, *gœttingen*, *gœrlits*, *fœhn* (*sirokko*),

en anderen zou mogen voegen.

* Is het noodig bij de woorden *tragœdia* en *komœdia* te herhalen, dat men ze ook uit het Fransch nemen, en dan *tragedie* of *komedie* ſchrijven kan? Ik vertrouw van neen; maar tevens, dat geen man van ſmaak het in mij laken zal, dat ik ze ook naar de Latijnsche ſpelling hier opgeef; hij gevoelt, dat het iets anders is te zeggen: de Fransche Tragœdie, in zich-zelve zoo ſchoon, heeft meêgewerkt tot den ondergang van het Hollandsch Tooneel; dan: ik was gisteren in de komedie, en 't was waarlijk een komedie, om te zien, op welk een ergerlijke wijze de kunst er met voeten werd getreden.

Digitized by Google

Ik ſchrijf de *o e* in deze woorden als éene letter, op dat men ze niet met de uitſpraak verwarre, die men ſints drie eeuwen gewoon is aan onze *o e* toe te kennen. (Zie echter nog BILDERDIJK op HOOFT, bl. 40).

Ook ter vorming van den Franschen tusſchenklank *oeu* moge men zich van de gekoppelde *o* en *e*, met daarneven voeging eener *u* bedienen; voor het woord *manœuver* bij voorbeeld.

oi.

De vreemde *oi* wordt bij ons zacht-lange *o*: als *dresſoir*, *dresſoor*, *comptoir*, *kantoor*, *chauffoir*, *komfoor*, *ivoire*, *ivoor*, *gregoire*, *gregoor*, *territoire*, *territoor*, enz. Wil iemant de laatsten voor uit het Latijn genomen aanzien, hij zal er een reden te meer in vinden, om ze met de zacht-lange *o* te ſchrijven. Zoo zijn er ook Bastaartwoorden, waar de Franschen de *oi* in bezigen, en die we ten onzent liefst in hun geheel aan het Latijn ontleenen; zoo *auditorium*, *refektorium*, en met een verzachting in den uitgang, niet oneigen aan 't Hollandsch, *glorie*, *historie*, *memorie*, *ciborie*, *viktorie*, die eenigen (ik weet niet om welke reden) * goedvinden *glory* en *history* te ſchrijven. Daar zijn vele Bastaartwoorden, waarin men den klank der Fransche *oi* behoudt; en daar onze taal ſlechts twee woorden bezit (het oude *oir* [erve] en daaruit gevormde *doir* [of *dojer*]), waar de *oi* met de Hollandsche uitſpraak in voorkomt, zoo zie ik er niets in, vast

* Zie het verworpen bij HUYDECOPER, in zijn *Proeve*, d. II l. 153.

Digitized by Google

te ſtellen, dat, waar men buiten deze de *oi* in den Neêrduitschen ſtijl aantreft, zij de Fransche uitſpraak heeft, die NODIER bij ons *toealet* zou doen ſchrijven: in

toilet,	*dortoir*,	*iluzoir*,
repertoir,	*deklamatoir*,	*parloir*,
trottoir,	*notoir*,	*roiaal*,
ſautoir,	*konservatoir* (ſubst.),	*ſavoiaar*,

kan de uitſpraak dus niet twijfelachtig zijn.

't Goy als onze ouden ſchreven, wordt in onze dagen, naar den regel, dien wij voor dergelijke oude plaatsbenamingen gedachtig zijn — *het Gooi.*

Engelsche oo.

De Engelsche *oo*, die in eenige weinige Bastaartwoorden voorkomt, wordt, waar zij als *oe* luidt, het geschiktst door deze vervangen; en, gelijk men *book* in *boek* te rug vindt, doe men 't met *long-room* in *longroem* (ſcheepsterm).

ou.

Ten tijde, dat men, in vele gevallen, de *ou* voor de *oe*, *houck* en *bouck* voor *hoek* en *boek* ſchreef, was men niet in ſtrijd met zich-zelven door *ſouverein* en *gouverneur* met *ou* te ſpellen: thands echter, nu wij *koers*, *troep*, *troebadoer*, *toer*, *jaloezij*, en *troebel*, met *oe*, verſtaan, dienen wij ook *ſoeverein* (met den Hr. VAN LENNEP in *Ferd. Huyck*) en *goeverneur* te ſchrijven — de eerste lettergrepen van *goeverneur* en *gouwenaar* luiden immers verſchillend.

Aan eenige uit den vreemde herkomstige woorden

Digitized by Google

met *ou* heeft men intusschen ten onzent eene uitspraak als met *o* gegeven, en men bedient zich dan ook van dit letterteeken bij hun spelling: *dozein*, *borgondie*, *doarie*, *bivoak*, *bordeaux*. Het laatst gemelde behoort thánds tot de bij ons onveranderd blijvende — onze ouden schreven *bordeas*. Ik ben er wel voor met BILDERDIJK ook *kopplet*, of liever (verg. bl. 124) *koplet* te schrijven, dat zelfs nog beter dan het Fransche *couplet* uitdrukt, wat er door verstaan wordt. In het Fransche toch spréekt men eigenlijk van een *tweetal* (*couple*), offchoon men dikwerf een *tiental* vaerzen bedóelt: de Engelschen omschrijven *couplet* nooit anders dan met TWO *verses*, *a* PAIR *of rhymes*. Wij, daarentegen, verwijzen, met *koplet* of *kopplet* te spellen, onmiddelijk naar *copulare* en *koppelen*: *koplet* is een verkleining van *koppel*, gelijk *trompet* van *tromp*, *helmet* van *helm*, *lanset* van *lans*, *salet* van *zaal* enz. Zoo ook komen wij met ons *governo* en *karozel* nader aan den oorsprong dan de Franschen, van wie wij ze schijnbaar overnamen.

VAN DE *PH*.

De φ en geadspireerde *p*, doet men best, op den voorgang van BILDERDIJK, KINKER, WISELIUS, en anderen, door onze *f* vervangen, die haar volkomenlijk uitdrukt; te meer, daar de *ph* op het eind eener lettergreep er bij ons nooit goed heeft ingewild, en de voorstanders der *ph* toch meestal *philosoof* schreven, dat minder regelmatig is dan het thands verdedigde:

Digitized by Google

Filozoof, *Filadelfia*, *Fœnomeen*, *Fraze* (phrasis),
Falanx, *alfen*, *Faëton*, *Flegmatiek*,
Filomeel, *zutfen*, *Fyzionomie*, *Frygië*,
ſofia, *Fazant*, *eufonie*, *difthong*,
jozef, *Filantroop*, *efezen* (de ſtad), *asfalt*,
Fœnix, *Fantazie*, *eufraat*, enz.

Waar de uitſpraak het vordert wordt de *f* verdubbeld: als in *ſaffo*, en *affodillen*, van welk laatste de ſpelling, hoe zeer ook afwijkende van het Grieksch, reeds ſints verſcheidene leeftijden ſtand houdt. In *ſafier*, dat den klemtoon op de ſlotſyllabe ontvangt, kan men met eene enkele *f* volſtaan.

Die alleen door den voorgang van anderen er toe gebracht zou kunnen worden de *ph* in Bastaartwoorden af te zweeren, moge bedenken, dat ook de Franschen en Engelschen gedeeltelijk in hunne talen φλεγματικός, φιάλη, φαντασία, φάντασμα, phrenesis, phasianus, enz., met *f* ſchrijven; dat de Italianen nimmer, de Portugeezen zeldzaam, en de Spanjaarts ſlechts noode de *ph* in Bastaartwoorden behouden.

VAN DE Q.

In de zacht *quelende qu*, wat TEN KATE er van zeggen moge *, hoor ik iets anders dan de ruw *kwakende kw*; † en offchoon men haar in echt Hollandsche woorden niet op nieuw heeft in te voeren — het zou eene verarming in de klankrijkheid onzer taal genoemd mogen worden, haar uit de Bastaarts te weeren. De Heer WISELIUS ſchrijft *inkwisitie*,

* *Aenleiding*, enz. d. I, bl. 124.
† Verg. BILDERDIJK, *Spraakleer*, bl. 54 -5.

Digitized by Google

als anderzins: voor mij, ik reken, met Prof. SIEGENBEEK de *qu* verkieslijk; en ſchrijf daarom:

*in*QU*izitie*,	QU*int* (in alle betee-	QU*azimodo*,
QU*antiteit*,	kenisſen),	*li*QU*ideeren*,
QU*aliteit*,	QU*art*,	*e*QU*ipaadje*,
QU*itantie*,	QU*artier*,	*re*QU*estreeren*,
QU*irijn*,	QU*artaal*,	QU*azi*,
QU*ito*,	QU*adraat*,	*pas*QU*il*,
QU*æstie*,	QU*arto*,	QU*ansuis*,
QU*intus*,	QU*intein* (ſchermpaal),	enz.

In de Fransche woorden, waar de *qu*, ook bij de verbastering, als *k* wordt uitgeſproken, vervangt haar deze; in:

*la*K*ei*,	K*atern*,	*li*K*eur*,	*arle*K*ijn*,
*mar*K*ies*,	*eti*K*et*,	K*arantaine*,	*palan*K*ijn*,
*e*K*ipaadje*,	*eti*K*ette*,	K*atrain*,	*maras*K*ijn*,
*pi*K*ant*,	K*eu*,	K*arree*,	*manne*K*ijn*,
*re*K*est*,	*ko*K*et*,	*ban*K*ier*,	*gothie*K*e*, enz.

VAN DE S.

Waar zij in Bastaartwoorden verdubbeld voorkomt, en de uitſpraak deze verdubbeling wettigt, als bijv. in *pasſie* en *basſa*, dat anders *pa-sie* en *ba-sa* zou klinken, neme men die verdubbeling waar; maar, voor *paschen*, *ekuson*, *applaudiseeren* en *etabliseeren*, die zelfde woorden met *sſ* te ſchrijven, was in de Zestiende Eeuw verſtandig, toen men de enkele *s* ook als *z* uitbracht, en laatstgemelde letter ſlechts in zeer weinige woorden gebruikte: thands, daar de enkele *s* (dank zij hiervoor ook de pogingen van den Heer SIEGENBEEK!) zoo ſcherp als toen de dubbele

Digitized by Google

geacht wordt (een eigenſchap, die zij ook werkelijk met al haar medekonsonanten gemeen heeft) en men *waſem*, *bloesem*, *hersen*, en *kersen* *, ſchrijft, is het inkonsequent *paasſchen*, en bovendien onbeſtaanbaar met de uitſpraak *ekus-son*, *etablis-seeren*, enz. te ſchrijven; *paschen*, *ekuson*, *etabliseeren*, *froiseeren*, *koelise*, *marechausee*, *troeseeren*, *ijsel*, *overijsel*, *rijsel* *pruisen* (in de beide beteekenisſen), *huisen* of *heusen* enz., zijn voldoende.

Naar den tegenwoordigen ſtand der taal behoort dus ook de *s* voor de *z*, in woorden met den zachten klank, te wijken, en even min als men, van *rosa*, *rose* maakt, moet men *versen* of *prosa* ſchrijven; maar

vaerzen,	*idealizeeren*,	*abuzievelijk*,	*chryzopraas*,
proza,	*decizief*,	*kambyzes*,	*jozef*,
filozoof,	*katechizatie*,	*metamorfoze*,	*gymnazium*,
realizeeren,	*mozaïek*, of be-	of *-fooze*,	*parafrazeeren*,
anastazia,	ter *muzief*,	*vizieren*,	*anchizes*,
analyze,	*krizis*,	*pleizier*,	*metempsykoze*,
frieze,	*champenoize*,	*razeeren*,	*bavaroize*,
genezis,	*pertuzaan*,	*bazis*,	*turkooizen*,
efezen,	*reprezentatie*,	*mozes*,	*ſuze*,
parenthezis,	*pozitief*,	*doze*, of	*chryzostomus*,
jezus,	*amuzeeren*,	*dozis*,	*meduza*,
bazis,	*enkhuizen*,	*apotheoze*,	*hoephuizen*,
ſyrakuze,	*dijkhuizen*,	*veenhuizen*,	*razijnen*, enz.

Men vindt goed het H. Duitsche woord *ſage* — in de plaats van overlevering, volksverhaal, ſprookjen, gebruikt — op zijn Duitsch, met *ſ*, te ſchrijven; als wilde men daardoor de verwarring met *zage* (ſåge) voorkomen: maar is men dan ons Hol-

* Siegenbeek, *Verh.*, bl. 193, en volgende.

Digitized by Google

landsche *ſage* of *tſage* (vrees) vergeten, dat nog dagelijks in *onverſaagd* te pas komt? Vreest men dan de verwarring niet met dit? en, al wilde men eens *hij weet van geen* TS*agen* zeggen, en dan ook (als volgt) weêr TS*idderen*, en TS*ommige*, en TS*edert*, gaan ſchrijven — mag men het verwantſchap met *zeggen*, *gezag* of *gezach*, benevens de ware uitſpraak, zoo geheel uit het oog verliezen? — Als we alles in de ſpelling onderſcheiden willen, wat in den zin onderſcheiden wordt, hebben we aan geen duizend letters genoeg, of moeten Chineesch leeren.

Alles ſtemt voor *zage*; dat echter geene aanleiding behoort te geven tot het ſpellen van *konverzie*, *konverzatie*, of *huizen* (in Gelderland): de *s* is ſcherp in die woorden; ze luiden *konverſie*, *konverſatie*, en *huiſen* (de ouden ſchreven *huiſſen*, *hueſſen*, *heuſſen*, of *hoeſſen*) — in ſpijt van menigen verhoogduitschten Hollander, die de *s* en *z*, de *f* en *v*, niet te onderſcheiden weet. Die zelfde ſchijnt ook wel bij ons de uitſpraak van *kaſſino* en *karoeſſel* te hebben ingedrongen: *caſino* en *carroſello* zijn, in 't Neêrduitsch, *kazino* en *karozel*. Waar vroeger de *z* wel bij ons voor gegolden heeft, en de ſcherpte, die haar toen eigen mocht zijn, kan natuurlijk op de bepaling der hedendaagsche ſpelling geen invloed hebben.

Ik merke, ter dezer gelegenheid, ook aan, dat men beter *Zieriksee* dan *Zierikzee* ſchrijft; want het is meer dan waarſchijnlijk, dat de stad wel naar *Zieriks water* (*aa*, *ee*, of *ije*), maar juist niet naar *Zieriks zee* werd benoemd. Of zouden *elkersëe*, *oortsëe*, *heidensëe*, en al die andere *eën*, ook al te maal *zeëen*

Digitized by Google

moeten worden? — Arm *Flak-ee*, en *Goer-ee*! die niet in de promotie kunnen deelen!

Hier, keuren we de verflapping af, op grond van de Etymologie — daar zijn andere woorden, waarin we 't op grond van de Analogie doen. Men gebruikt de fcherpe *fch* in adjektieven, waarvan het wortelwoord op de *s* uitgaat; wij maakten, van *ras*, *rasfche*, van *trots*, *trotsche*, van *vergeefs*, *vergeefsche* (offchoon de Hr. SIEGENBEEK, we weten niet om welke reden, *spitse*, en *bitse*, fchrijft) en daarom worde *divers* ook, als Hollandsch adjektief, *diversch*, zoo als onze ouderen het fchreven. Iets meer gewaagds zou het zijn, waar een adjektief als voornaamwoord gebruikt wordt, er de *ch* áf te kappen: *analogies handelen*, *een vals gevoelig meisjen*, *ergends Spaans voor uitkomen*, *Rooms gezind* (wanneer men in *rooms* iets anders dan een genitief van *Rome* ziet) — durf ik, *in zekeren zin*, niemant *voorfchrijven*.

Saturdag, of *zaturdag*, is vrij onverfchillig de Etymologie zou voor het éene, de Uitfpraak voor het andere zijn. En de Uitfpraak is niet geheel en al in 't ongelijk: toen men de *z* nog weinig of niet gebruikte, en de *f* zoo de fisfing als de zuizing voor moest ftellen, was de leer — Spreek de enkele *f* zacht uit, voor de vokalen (de *uu* of *w* medegerekend); fcherp, voor de konsonanten.

Ik fprak van den klank der *s* — thands heb ik nog een woord wegends de form van het teeken in 't midden te brengen.

Daar het mij altoos een welgeplaatste keurigheid toefcheen *dorps-looper* en *dorp-flooper*, *wachts-pook*

Digitized by Google

en *wacht-ſpook*, *ridders-taal* en *ridder-ſtaal*, *dwaal-ster* en *dwaal-ſter*, *burgers-tand* en *burger-ſtand*, *konings-taf* en *koning-ſtaf*, in de ſpelling te onderſcheiden — zoo pleeg ik niet, naar de hedendaagsche ſmaak, *s* en *ſ* met elkander te verwarren. Doch uit het voorbeeld *dwaalster* en *dwaalſter* blijkt tevens, dat ik, bij mijne onderſcheiding, iets anders dan onze volſtrekt willekeurige afbrekingsmethode indachtig ben — deze zou mij, zoo voor dwalende vrouw als voor planeet, even zeer *dwaalſter* doen ſchrijven: ik zie te rug op de etymologie, en — zoo dra een woord blijkbaar uit twee andere *woorden* is ſamengeſteld, of het volvormd hoofddeel aan een zelfſtandig voor- of achtervoegsel verbindt, dan komt (zoo de voorste ſyllabe dier ſamenzettelingen met eene *s* aanvangt) bij mij de lange figuur in gebruik. *Ster*, in *dwaalſter* (planeet), is een zelfſtandig woord: in *dwaalster* (dwaleres) is het dit niet; ik acht *dwaalster* een werker te zijn, gevormd uit een onderſteld præteriet van *dwalen*; gelijk *dienen*, *gunnen*, *komen*, *kunnen* — *dien*ST, *gun*ST, *kom*ST, *kun*ST, tot præteriet hebben *, heeft

* En dat dit zoo is, zie de onervarene bijv. in vaers 415, en 514, van het onlangs uitgegeven *Beatrijs*, *eene ſproke uit de XIIIde eeuw*, dat ik hier citeer, al ware 't alleen maar, om den verdienstelijken uitgever, Dr. Jonckbloet, mijnen dank te betuigen, dat hij onze literatuur met dit hoogst belangrijk en voortreffelijk dichtſtuk heeft begiftigd. De auteur van het *Specimen de Velthemii Speculi historialis libro tertio* heeft de beminnaars der Vaderlandsche Oudheid, en van het ſchoone en ware in de Kunst, daardoor op nieuw aan zich verplicht, en zou dit niet minder hebben gedaan, zoo het in zijn plan had gelegen, behalven de wenken, medegedeeld van het ſtandpunt der oudheidkennis, zijne lezers ook opmerkzaam te maken op de verhevene poëzij, de reine moraal, die in het ſtukjen

Digitized by Google

dwalen, *dwaalst*; die *st* vormt de overgang van den werkwoordswortel op de terminatie *er*; de famenſtelling is dus niet van *dwaal* met *ster*, maar van *dwaal* met *s*, *st*, en eindelijk langs deze met *r* of *er*. Waar nu de *s* overgangsletter is, ſchrijf ik haar met de kleine figuur, en daarom in *dwaalster*, *diensten*, *ſpeeksel*, enz. Doch in het teeken *ſf*, ſchrijf ik fierlijkheids- en gebruikshalve de tweede *ſ* lang; ik geloof, dat de keus van *ſf* zoo min als die van *ss* aanleiding tot verwarring kan geven: daar zijn maar weinig woorden, waarin de *ſf* dézen keer overgangsletter, génen keer dubbelkrachtig zou kunnen zijn. Maar in de woorden *dwaalſter* of *-ſtar*, *vruchtenſap*, *zwanenſchacht*, is zij recht bij mij te huis; zelfs in *vriendſchap*, daar ik *ſchap* voor een zelfſtandig toevoegsel hou, dat niet uit het hoofdwoord-zelf als voortgevloeid is, gelijk *ster* en *sel*, in *dwaal-st-er* en *ſpeekse-el* — vrouwelijke vervormingen, zoo als *ruik-er* en *ſpieg-el* er mannelijke zijn.

Dit, op de Bastaartwoorden toegepast, zou men kunnen gelooven, dat ik *adſtringent*, *reſtitutie*, en *deſtruktie* aanbeveel, doch daar geen Hollander gehouden kan zijn de Latijnsche etymologie te verſtaan, en hij haar zelfs zoo weinig in acht neemt, dat hij, met den Franschman, AS-*tringent*, RES-*titutie*, en DES-*truktie* uitſpreekt, zoo ſla ik voor, in de zulken altoos de korte letter te bezigen (behalven bij verdubbeling, als in *bisſchop*, *bosſchaadje*, *pas-*

beſloten ligt — op de ſchilderachtige eenvoudigheid, waardoor het zich kenmerkt — op het zuiver gevoel, de ſmaak, den takt in het verdeelen der effekten — op het zeldzaam kunstvermogen, dat bij de vervaardiging heeft voorgezeten.

Digitized by Google

ſaadje, enz.), en de aanvangs-*ſ* te bewaren voor de eerste ſyllabe der woorden, en alleen op de volgenden toe te paſſen, zoo die *door ons*, bij de verbastering, aan de eerste worden toegevoegd; dat is bij woorden als: *ſekuur*, *ſinopel*, *ſarkofaag* enz., *geſtipuleerd*, *degen-ſjerp*, *receptieſalon* enz.

VAN DE *T*.

Voor de ſmeltende *t*, in de uitgang *tio* en *tia*, ſchreef men in de dertiende en veertiende eeuw de *c*, en zoo de Franſchen dat thands nog deden, zouden vele Hollanders niet *balbuTier* uitſpreken als of er *culbuTer* ſtond: trouwens voor een gedeelte doen zij 't, en *tia* verandert bij hen in *ce*, offchoon *tio - tion* wordt; zoo *attenTION* en *arrogancE*. Voor het Nederduitsch echter is de uitgang *cie* thands niet in te voeren, en zij zoude het bezwaar met zich brengen, geen onderſcheid tuſſchen *tia* en *cia*, in *provincia* en *clementia*, te doen waarnemen. De *tie* dus behouden! want ook de *s* kan ons niet dienen, zoolang *intensie* iets anders dan *intentie* blijft. Die de gedeeltelijk afgeſchafte *ts* zoo mooi vind, kan *affektaatsie*, *konservaatsie*, *inklinaatsie*, *propozietsie*, *kondietsie* en *kautsie* ſpellen, gelijk eenigen *ſtaatsie*, *predikaatsie* en *profeetsij* doen — ik zal niet van de partij zijn; en neem ik *ſtaatsie* ook aan, als een bastaartachtige vervrouwelijking van *ſtaat* — al het overige blijft bij mij,

predikaTie, *propoziTie*, *proklamaTie*, *konservaTie*, *vokaTie*, *konditie*, *kauTie*, *inklinaTie*, *abdikaTie*, *publikaTie*, *affektaTie*, *peroraTie*, enz.

Digitized by Google

In de Oud-Hollandsche woorden, waar de *t* gebruikt werd, dewijl men de *d* te zacht bevond om een lettergreep te ſluiten, maar laatstgenoemde evenwel in de verbuiging de ſlotkonsonant des woords blijkt te zijn, wordt zij ook in 't enkelvoud gebezigd, en zoo ſchrijft men, *braband*, *bolsward*, *'s gravenland*, *amersfoord*, *zandvoord*, *roermond*, maar niet te min *gent* met de *t*; daar men *gentenaren* zegt. Oudtijds ſpelde men (ſchoon niet zonder uitzonderingen) *antwerpen* en *hantwerpen*: volgends de hedendaagsche geſteldheid onzer taal, moet dit noodzakelijk *andwerpen* worden (gelijk men ook bij MELIS STOKE vindt); het zij men de bekende geſchiedenis van den reus Druon aanneme, en het dus voor *handwerpen* houde, of er met BILDERDIJK *aan de werpen*, *werven*, door verſta.

VAN DE *U*.

De Fransche *ui*, in Bastaartwoorden als *u* luidende, wordt daardoor vervangen: *kuras*, *pertuzaan*. Anders ſchrijft men haar met een tweeſtip op de *i*: *jezuïet*, *parapluïe*. *Louïze* — dezen naam op zijn Hollandsch te kunnen uitſpreken, en er toch den rechten klank aan te geven, hangt ſlechts aan de indeeling der ſyllaben: de Franschen ſchrijven *lou-ïse* — bij ons zou dit *low-ize* in plaats van *loe-ize* klinken; onze ouden kenden er de *w* aan toe, maar aldus vooronderſteld — *lo-wyse*: laten wij het als *lo-u-ïze* opvatten, en hij, die de letters niet manneken voor manneken artikuleert, maar ze in de uitſpraak doet ſamenſmelten,

Digitized by Google

zal met den lieven vrouwennaam geen zot figuur maken.

De toonloze Fransche *u* wordt ſoms, in de Bastaartwoorden, onderdrukt: zie op de *g* en *qu*.

De langklinkende vereischt in 't Neêrduitsch de verdubbeling van het teeken, als zij dóor een medeklinker opgeſloten wordt: zoo maakt *institut*, *instituut*; *substitut*, *substituut*; *confus*, *confuus*; *buste*, *buuste* — *buste*, deed de theekooper.

In eenige gevallen heeft de oude wijs van de *u* te verdubbelen, (hetgeen met *y* of *i* geſchiedde) aanleiding tot een veranderde uitſpraak der woorden gegeven: *abus* wordt *abuis* — de klank wijst in deze van zelf de ſpelling aan. De woorden met *ui* zijn intusſchen niet talrijk, daar de uitſpraak meestal de ſchrijfwijs overheerscht heeft; en oſſchoon men vroeger *ſubstitUYt*, *ſalUYt*, *conſUYs*, *dispUYt*, *affUYt* ſchreef, zoo zeide men *uut*, en *uus* (waarvan *conſUsie* en *ſalUtatie* getuigen kunnen), hetgeen bij ons, voor de meesten, de ſpelling met *uut* en *uus* ten gevolge heeft gehad.

VAN DE *V*.

De letters, die door de zelfde ſpraaktuigen gevormd worden, loopen wel in één: zoo verwandelt bij ons de Spaansche *v* ſoms in *b*, als in *alBa* en *Banilië*; hetgeen te minder verwondering zal baren, als men nagaat, dat, in 't Spaansch, de *b* en *v* eene opmerkelijke over één komst met elkaâr in de uitſpraak hebben, ja eenige Kastiliaansche literatoren, in de

Digitized by Google

vorige eeuw, zelfs het affchaffen der *v* zochten door te drijven.

VAN DE *W*.

Louwmaand, fchrijft men gewoonlijk. BILDERDIJK neemt er geen *w* in op; voor mij, ik hecht ook niet aan die *w*. Wat is de *w* op het eind eener lettergreep? — Een medeklinker, die in woorden, welke voor verlenging vatbaar waren, aan de *u* werd toegevoegd, om den zachten overgang van deze op den volgenden klinker bevorderlijk te zijn. Maar *lou* is, voor zoo ver het den Heer HOEUFFT (*Taalk. Mag.*, d. 3, bl. 225) en mij bekend is, niet voor verlenging vatbaar, en gelijk men *u* (pers. voorn.), *nu*, *laurier*, *paus*, *klauteren*, ja *rug* en *rhum*, zonder *w* fchrijft, kan men haar ook zeer wel in *loumaand* misfen. Ik verkies zelfs (om dit in 't voorbijgaan op te merken) *fneeuwit*, *rouwinkel*, en *touwerk* te fchrijven; dewijl de *w* van de laatste fyllaben de dienst der gene waarneemt, welke men er anders aan toevoegt. *Sneeuuuuuit*, uut mij wat al te veel.

Der dubbele *u* of *w* een kracht toe te kennen, die het gebruik van meer dan éene *u* (haar voorafgaande) noodeloos maakt, is ook zeer eigen aan onze taal, die *luw* en *gruw* uitfpreekt, als of er *luuw* en *gruuw* ftond, terwijl, voor ieder anderen medeklinker dan de *w*, de *u* kort van klank is, en eene verdubbeling behoeft, wou *inftitut* niet op *nut* rijmen.

Digitized by Google

VAN DE *X* EN *CC*.

De *x*, dat is dubbele *c*, *cc*, komt in kracht over één met onze *ks*; doch waar zij tusschen twee klinkers staat, is zij wel eens wat zachter van uitspraak, en luidt dan bijna als *z*, met de Fransche *g* er voor, in *exempel*, *exaltatie*, *exercitie*, *exorcisme*, *examen*; maar men neemt ze dan ook uit het Fransch; want de Latijnsche uitspraak weet niet, wat de Franschen er meê voorhebben, e*x*ekutie zachter dan e*x*ekrabel uit te spreken*, en doet alom nagenoeg *ks* hooren. Deze er echter voor in de plaats stellen, laat de gewoonte niet toe, en niemant zal *ksenokrates* schrijven, noch *sukses* verstaan. *Xenokrates* dus en *su*cces, *orthodo*x, *refle*xie en e*x*taze — offchoon ik het eerste dezer beide laatsten liever uit het Latijn dan uit het Fransch neem; dewijl men dan *reflektie* kan schrijven, dat zijn verband met *reflekteeren* onmiddelijk aanwijst.

Voor de duidelijkheid, wordt de stedennaam *bordeaux* niet verhollandscht; maar, wanneer hij als Neêrduitsch adjektief wordt gebruikt, laat men er, om wansspraak te voorkomen, de *x* uit wegvallen, en schrijft *Bordeausche Wijn*; offchoon men 't ook met *Bordeaux Wijn* afkan. Plaatsbenamingen, aldus vóor een handelsartikel geschreven, worden vooronderstéld *in genitivo* te staan: dit denkbeeld wettigt *Genua Olie*, *Java Koffi*, enz. — anglicismen, die moeilijk te verbannen zouden zijn.

VAN DE *Y*.

Wegends de *v* en *y*, zie men onder *i*. Daar blijft

* Zie het *Vocabulaire* van Ch. Nodier, *extrait de la dernière édition du Dictionnaire de l'Académie publié en 1835.*

Digitized by Google

mij hier alleen op te merken, dat er bij ons geen reden beſtaat de oude Fransche *y* te behouden, en wij daarom wel zullen doen, *roiaal*, *loiaal*, *baionet* (of *bajonet*), *konvoieeren*, *raieeren* (*roi-* of *rojeeren*), te ſpellen.

VAN DE Z.

Deze ſchrijft men alom waar zij gehoord wordt; zie S. Komt zij op het eind van een lettergreep voor, dan doet men haar, gelijk dit in 't Neêrduitsch gebruikelijk is, door een *s* vervangen; zoo in:

esra,	*alvares*,	*konits*,
eliafas,	*fes*,	*wurtsburg*,
gas,	*austerlits*,	*hartsgebergte*, enz.

De Duitsche *z*, wel verre van als onze tegenwoordige te klinken, is *ts*, en wordt bij ons vervangen door *t* of door *s*, vroeger ook wel door deze beiden vereenigd. Schreef men *tſidderen*, dan mocht men ook *tſurich* ſpellen; thands voldoet *ſurich*, en *appensel*, zeker beter dan de zelfde namen met *z*. Intusſchen acht ik het verkieslijk al dergelijke woorden met eene andere letter, en onverhollandscht, te ſchrijven; ofſchoon ik volſtrekt niet tegen *dantsig* voor **danzig** ben, noch het den Franschen euvel duid, dat zij van **luzern**, *lucerne* maken.

De aanmerking van den Heer VAN DER KEMP, in het *Taalkundig Magazijn**, betrekkelijk de waarde der *s* en *z*, ſpruit uit een misverſtand voort, maar ſtaat niet eng genoeg in verband met mijn onderwerp, om de uitvoerigheid, die haar wederlegging vereischen zou, vergeeflijk te doen zijn. (Vergelijk bl. 119.)

* 2de d. bl. 110.

Digitized by Google

Vele woorden, die in 't Italiaansch de *z*, en enkelen, die daar, even als in 't Fransch, de *c* hebben — worden bij ons met *ts* geſchreven; althands wanneer dit letterteeken het woord niet opent (want dan is het ons, als boven gebleken heeft, wat vreemd); maar wanneer de *t* en *s* zich bij de voorgaande en volgende ſyllabe laten indeelen: zoo ſchrijft men, om *panzia* en *panziera*, *pantsier* of *pantser*; om *fazione*, *fatsoen*; *artsoen* om *arcione*; en *pontsoen*, dewijl het van *ponzare* afſtamt. Daarin vinden ook zij hun grond, die *profeetsij* voor *profetie* verkiezen te ſchrijven; dit laatste echter komt mij minder regelmatig voor (zie bl. 129): maar *pantsier* enz. zou ik ſtellig boven Bilderdijks ſlappe *panſier* verkiezen.

VAN DE VOKALEN IN 'T ALGEMEEN.

De *a*, *i*, *o*, en *u*, waar zij den klemtoon in het woord niet ontvangen, en ſlechts in uitgang of voorzetsel gehoord worden, zijn gewoonlijk ten onzent ſlaauwer van uitſpraak, meer naar de doffe *e* trekkende, dan in de Zuidelijke talen. Een ſprekend blijk der afkeerigheid van onzen landaard van helder klinkende vokalen, buiten de hoofdſyllaben (die den nadruk ontvangen), kan men vinden in de volksuitſpraak van het woord *piano*: in den mond eener burgerdochter klinkt het duidelijk *pe-ja-ne*, en de Heer Kinker moge 't beklagen, dat Bilderdijk ons de zuivere lange *i* (in den *tweeklank ie*) en de zuivere Fransche *ou*, of Hoog-Duitsche en Italiaansche *u*, (in den *tweeklank oe*) betwist — het moge waar zijn, dat de beſchaafde man, ten onzent, dat tweeklankachtige meer en meer voorbijziet — het is niet

Digitized by Google

te min te bewijzen, dat het in den geest onzer taal ligt, flechts zeldzaam bij de wijd uit één loopende geluiden der verfchillende vokalen ftil te ftaan, dat zij ze in vele gevallen bij het aanhouden tot de zachte *e* doet afnemen, en daarom ook de kantige afftooting van twee vokalen op elkander almede niet bij ons te huis doet zijn. De uitfpraak van *piano* geeft er een ftellig voorbeeld van, en men kan er nog bij duizenden putten, uit de vreemde terminaties, die óf afgekapt, óf tot korte *e* verzacht worden. *Auctor* en *actor*, waarin de Franschen ons den klemtoon op de laatste fyllabe doen leggen, worden *auteur* en *akteur*, met de *eu*, die het gemeen voor de zacht-lange *o* en *e* pleegt te noemen (alweêr verflapping!), en, bij velen, met een *au* en een *ak*, die de woorden bijna tot *e-teur* en *'k-teur* verlamt. Het is het gemak, dat ons tot de eenvoudigste fpraaktuigftellingen verleidt, en dat zelfs, in eenige opzichten, de fpelling gedwongen heeft zich hiernaar te fchikken.

Van daar het fchrijven van *dokter* en *apotheker*, ja het zeggen van *aptheker*; dat zich zelfs zoodanig in de taal heeft ingeworteld, dat iemant, die van *doktor* en *apothekar* hoorde fpreken, licht vragen zou: Welke tor, welke kar meent U?

Hoor een onverfranschten Hollander van het groote kinderfeest fpreken — hoe noemt hij 't? — St. Niklaas; en het, ook waarlijk vrij ftijve, St. Nikolaas, met een lange *i*, en duidelijk onderfcheidbare *o* blijft voor het meer befchaafde, maar minst Neêrduitsche, gedeelte der natie over.

Men zegt vrij algemeen *kleur*, *krent*, *krant*, en *kraal*. BILDERDIJKS verklaring van *krent*, door *ko-*

Digitized by Google

ren *, komt mij gezocht voor; *kleur* is thands alleen gebruiklijk, ik zou daarom ook voor *krant* zijn; *koraal* klinkt, in het dagelijksch gesprek, wat pedant — in vaerzen echter is het misschien verkieslijk; die *koerant* wil zeggen, en schrijven, zal ik almede niet tegen zijn. Waartoe mij-zelf en anderen aan boeien gelegd?

Voor zoo ver nu als het gebruik eene onzer tale eigene regelmaat, in de schrijfwijs van de verflapte klanken der Bastaartwoorden heeft waargenomen — voor zoo ver het *diaken*, *dokter*, en *apotheker* zegt, in over één stemming met *wapen*, *maker*, en *ontsteker* — heb ik er niets tegen dit te huldigen; maar (gelijk men trouwens in den loop mijner verhandeling reeds gelegenheid heeft gehad op te merken) ik ben geen voorstander van het verflappings-, vereenzelvigings-, quazi-vereenvoudigings-stelsel, wanneer dit gedreven wordt ten koste van de rijkheid aan verschillende klanken en klankwijzigingen, die onzen stijl versieren kunnen. Buiten een enkel exceptioneel geval, meen ik dus al dergelijke inwilligingen, van de spelling aan de uitspraak, als in *dokter*, en *apotheker*, niet te mogen aanraden, noch de verwarring van zedespreuken met zonnewijzers, in *gnomen* en *gnomon*, voor te moeten staan. *Magezijn* en *ledekant* willen er bij mij niet in; zoo men het laatste *lidekant* schreef, had ik er nog vrede meê: thands volg ik mijne gewoonte, en spel *ledikant*. Ook zou ik nooit *diakenie*, of *dokteraat* schrijven.

VAN DE KONSONANTEN IN 'T ALGEMEEN.

Nopends deze blijft mij alleen nog over, te her-

* *Muis- en Kikvorschkrijg*, bl. 42.

Digitized by Google

inneren, dat wij, den regel gedachtig, die alle overtollige verdubbeling vermijden doet, in vele woorden, waar de Franschen een dubbelen medeklinker gebruiken, met een enkelen kunnen volstaan, wanneer de uitspraak dit toelaat, en de etymologie er zich niet stellig tegen verzet. Reeds op het artikel S maakte ik van deze vereenvoudiging gewag, en op vele konsonanten, die ik, uit hoofde harer in het oog vallende over één komst met de Nederduitsche, niet heb behandeld, is zij van toepassing. Ik weet bijv. niet, wat wij met een tweede *n* in *personificeeren* doen, offchoon de Franschen *personnifier* schrijven. Wanneer wij het woord *illusoire*, met zijn beteekenis, uit het Fransch overnemen, dienen wij er de Fransche uitspraak wel in te kenteekenen, en men weet, dat deze ILLUzoir is — de *oi* uitgesproken, gelijk wij 't ons op de *oi* ten regel hebben gesteld.

In navolging der Grieken, schrijft men, in 't Latijn, Bacchus; die bij ons goedvindt *bakchus* te zeggen, mag ook *bakchus* schrijven, als hij maar zorg draagt nimmer de *c* er in te vergeten, want dan zou men denken, dat hij van heel iets anders sprak. Wat mij aangaat, ik zeg *bachus*, en schrijf *bachus*, *bachant*, *bachanaal*, enz.

Ten deele ook is hier van toepassing, wat ik, op bl. 103, wegends de *i* en *o* aanstipte. De lettergreep, welke den klemtoon ten onzent *niet* ontvangt, kan dikwerf in de spelling vereenvoudigd worden: zoo schrijven wij bijv. onwraakbaar *kanoneeren*, in spijt van *kanonnen*, *rapier*, in spijt van het naamwoord *rappe* (in 't H. D. *paard*, in 't Neêrlandsch *vlug*),

Digitized by Google

waar het van afgeleid schijnt,* *karozel*, voor *carrousel*, *paket* en echter *pakken*, *trafiek*, van *traffico*, *barones*, en toch *haronnen*, *banier*, waar de Franschen *bannière* hebben; offchoon ik, om nader aan de afkomst te blijven, *cippier*, boven *cipier*, verkieslijk acht (Zie Bild., *Brieven*, D. I, bl. 111).

Het is, ook in echt-Nederduitsche woorden, volftrekt geene onregelmatigheid, zoo als de Heer Bomhoff het, in eene anders niet onbelangrijke bijdrage tot het *Taalkundig Magazijn*†, wil doen voorkomen, dat we Weiland *monniken*, *perziken*, *leeuwrikken* en *zweesrikken* naschrijven; jammer maar, dat Weiland zelf den regel niet schijnt te kennen: in de beide laatste woorden ontvangt de flotsyllabe van het enkelvoud een sterker druk dan in de beide eerste — *monnik* en *perzik* bestaan uit een lange lettergreep, opgevolgd door een korte; de korte spreekt men vluchtig uit, van daar de spelling *monniken* en *perziken*, maar de laatste greep in *leeuwrik* en *zweesrik* is ongelijk langer, daar wij tusschen de beide syllaben een scheva doen hooren, en de woorden eigenlijk *leeuwerik* en *zwezerik* zijn, zoo dat men, na het uitspreken van den trochee *leeuwe* of *zweze*, er als van zelf toe komt den eigen voet te willen herhalen,

— ∨ — ∨ — ∨ — ∨

en *leeuwerikken*, *zwezerikken*, voort te brengen. Ook zijn deze woorden, in een trochaïesch vaers, volstrekt niet misplaatst: van *perziken*, *haviken* en *monniken* kan men het zelfde niet getuigen. Maar genoeg: men ziet nu, dat wij, schoon, met den Heer Bomhoff,

* Immers, daar een *degen* een *krijgsman* beteekent, kon *rapier* wel uit het *paard* genomen zijn.

† D. I, bl. 28.

Digitized by Google

kievitEn, *grinnikEn*, *mooliKen*, enz. ſchrijvende, niet gehouden zijn, hem in *leeuwriKen*, *zweesriKen*, *botteriKen*, en *dommeriKen* te volgen.

Waar de konsonant, op het einde van een uit het Fransch genomen woord, niet wordt uitgeſproken, dient men daar de lang-klankige vokaal (ons eigen) voor in de plaats te ſtellen: *kolliëe*, *ſoepee*, *dinee*, *paletoo*, *piërroo*, *lakei*, enz.

Al de gevallen intusſchen op te geven, waarbij letteruitlatingen gepast zijn, is ondoenlijk, en wie een dergelijke aanwijzing behoeft, doet beter zulke woorden te vermijden: de ſtijl van een zoodanige heeft niet veel te verliezen. De kennis van etymologie, uitſpraak, en van hetgeen, onafhankelijk van deze, al of niet op zekere plaatsen voegzaam is, zal den echten ſchrijver hierin ten voldoenden leidraad verſtrekken.

NOG IETS OVER DE LETTERS IN 'T ALGEMEEN.

Het bovengezegde zij ook verſtaan met betrekking tot andere kieschheden, welke men bij het ſpellen van Bastaartwoorden waarneemt en die geen volledige opgave toelaten. Zoo lees ik bijv. nu en dan in de nieuwspapieren *een soliEd handelaar*, *een soliEd onderpand*, en acht men wel gedaan te hebben, met, gelijk de meubelſchikker *masſiEf* zonder ſtaart gebruikt, de *e* van *solide* weg te kappen; het valt inmiddels ieder in 't oog dat *masſif* wel *masſief* wordt, doch *solide-solide* blijft. Het is, dat de meesten, die Hollandsch ſchrijven, Hoogduitschers zijn, dikwerf lieden zonder eenige wetenſchappelijke vorming, en die al heel veel meenen gedaan te hebben, wanneer

Digitized by Google

zij hun **werden** voor ons *zullen* hebben laten varen. Het is een droevig verſchijnsel, en het zou ons zelfs den ondergang van het echte Neêrduitsch doen te gemoet zien, ware het niet, dat ons zoogenaamd gemeen, op den ſchoot zijner ouderen, eene taal leerde ſpreken, die wij, met oordeel aangewend, in vele gevallen als toetsſteen kunnen gebruiken. De herinnering van het echte Nederduitsch, welke deze ons verſchaft, is vooral noodzakelijk geworden, ſints de zoogenaamde fatsoenlijke waereld haar kinderen buitens lands, en voornamelijk in België, ter ſchole ſtuurt; want offchoon ik, om vele redenen, liever Fransch- dan Mofsch-Hollandsch hoor ſpreken, zoo zie ik het met leedwezen aan, dat onze meisjens, die eenmaal vrouwen en moeders zullen zijn, niét véel beters dan twee gedeelten zuiver Fransch, tegen een derde neuzig, ſijfelend en brouwend Hollandsch, voor haar kinderen veil kunnen hebben: ja, zwaait de Gallomanie onzer ſchoonen niet zelfs den ſcepter in het rijk der Letteren? — Stelt u voor, Hollanders, Zeeuwen, en Stichtenaren! ſtelt u voor, welk een lief, aardig, taaltjen uit het onze zou geboren worden, wanneer gij niet alle pogingen inſpandet, om de taal onzer vaderen ſterk te maken, tegen den verderfelijken invloed der Gallomanie, maar vooral tegen het zoogenaamd Nederduitsch, dat op ons gants en al verdorven Schouwtooneel, dat in onze Nieuwspapieren, dat van den Kansel, u onophoudelijk, en tot beſchaming van uw vaderlandsch gevoel, in het oor en ſpoedig ook in 't hart vloeit. Maar wat zullen wij doen? — Provizioneel tot ons onderwerp te rug keeren, Lezers.

Digitized by Google

Het is tegenwoordig eigen aan het Nederduitsch, in proza de zachte *e* vóor, niet áchter, de tongletter, bij zekere uitgang te ſchrijven: wij ſpellen *allER*, niet *alRE*, *lepEL*, niet *lepLE*; het is daarvan ook, dat men vrij eenparig — *mizerabel*, *mizerabele*, *kapper* voor *câpre*, en *kaliber*, ſchrijft; men zou weldoen *manœuvRE* en dergelijken op den zelfden voet te ſtellen.

Kan men er in 't algemeen wel te veel op aandringen, dat men zich-zelven, in zijn ſpelling, als in andere zaken, gelijk blijf? Neen! zeker niet: maar ik vertrouw toch genoeg te hebben gezegd, om in den geest van iederen lezer het denkbeeld te hebben vast geprent, dat men bijv., de namen van plaatsen niet in hun ouderen vorm ſchrijvend, geen *aemstelredam*, geen *groeninghen*, geen *muyden* — ook aan geen *vuYrsch*, geen *eeCKloo*, geen *waſſenAER*, geen *maEstricht*, behoort te hechten; *corneiLLe*, *baYard*, *maRLboroUGH*, en wie heb ik al meer op genoemd, of *ſnOY*, *hooft*, en *Cats*, behoudende — aan geen *Koster*, *nikIAAs de KlerK*, enz. mag denken, als men in die namen iets anders dan bloote qualiteiten, als men er ſtamnamen, zoekt — Ik vervolge!

VAN DE VERMEERVOUDIGING DER BASTAARTWOORDEN.

Voor zoo ver de wijze van vermeervoudiging der Bastaartwoorden niet in den loop mijner verhandeling wordt opgegeven, kan men zich hierbij ten regel ſtellen, dat

1°. Alle woorden, die op *a*, *i*, *o*, en *u* uitgaan,

Digitized by Google

en waarin de genoemde letters geen ſamentrekkingen voorſtellen van hun klank met een verzachtende uitgang, gelijk het in 't Hollandsch met de woorden, *ſpaâ*, *zoô*, *blij* enz. het geval is (die in 't meêrvoud *ſpaden*, *zooden* en *blijden* maken) — dat zij allen met de *s* vermeervoudigd worden: zoo *mariaas*, *kolibries*, *bravoos*, *ekuus*, enz. Dat ik het plurale, even min als den genitief, dezer woorden in de toevoeging eener *'s* doe beſtaan, zal niemant verwonderen, die begrijpt, dat *maria's* op *jas* uitgaat, en noch *goenong-api's*, noch *piëtro's*, aan de uitſpraak voldoet: het uitlatingsteeken is hier overtollig — want men ſchrijft geen *de's vader's*, noch ook *de vader's*; de tweede klinker is noodzakelijk — want de uitſpraak doet dien duidelijk hooren.

2o. Kan men, ook hier, vaſtſtellen, dat alle woorden, die met de zachte *e* ſluiten, in het meervoud de *n* aannemen (en daarom moesten de zulken, die *meisje*, *paardtje*, *prinsje* verkiezen te ſchrijven, in 't meervoud daar blootelijk, tot beſchaming der uitſpraak, de *n* aan toevoegen): dit is aan het Neêrduitsch eigen, dat van geen *behoeftes* en *gewoontes* weet, dan in den mond der onbedrevenen en onbevoegden. Daar men evenwel niet gehouden is, een woord *in zijn enkelvoudigen toeſtand* aan het Fransch of een andere taal te ontleenen, zoo kan men, waar deze in 't meervoud de *s* heeft, ook de *s* ten onzent behouden, als, mét het woord, uit den vreemde tot ons overgekomen: zoo kan men, naar welgevallen, *pasſaadjen* of *pasſaadjes*, *viziten* of *vizites*, *balladen* of *ballades*, *romancen* of *romances*, ſchrijven.

Digitized by Google

Overigens gaat men naar zijn echt en onverkunsteld Nederlandsch gevoel te werk, en zoo min als men mij af komt vragen, of *vaders*, dan *vaderen*, de ware vermeervoudiging zij, vordere men van mij te bepalen — bij welke Bastaartwoorden, en onder welke omſtandigheden, de *s* of de *n* behoort gebruikt te worden.

BESLUIT.

Ik herhaal het: die den genie eener taal niet verſtaat, niet gevoelt — wien het niet, min of meer, is ingeſchapen, of die geen lust heeft door oefening het in zijn geest tot ontwikkeling te brengen, hoe men zich, hier en elders, behoort uit te drukken — zie ik geen kans, en acht ik mij onbevoegd, het te leeren; hij moet zich getroosten *niet* te ſchrijven, of zich behelpen met hetgeen binnen zijn vermogen ligt. Iets toe te brengen tot de kennis der uitheemsche klanken en klankwijzigingen, die in ons Neêrduitsch gehoord worden, en tot welker afbeelding men zich van de bij ons gebruiklijke, en door ieder Nederlander begrepene, letterteekenen bedienen kan — ziedaar wat ik met het ſchrijven der voorgaande bladzijden ten doel had, en het zij mij vergund hier ten ſlotte te betuigen, dat ik even zoo min mij voorſtelde, een volledige theorie voor het gebruik en de ſpelling van alle mogelijke Bastaartwoorden de waereld in te zenden, als het voor ons doenlijk is, met de bij ons verſtane klankteekens, ze alle, ten duidelijkste, af te ſchilderen.

Digitized by Google

TOEVOEGSELS EN AANMERKINGEN.

Voor maanden reeds ſchreef ik het hier tegenoverſtaand *Beſluit*. Daar hebben zich inmiddels bedenkingen aan mijnen geest opgedaan, welke, als voorbeelden, als bewijzen, als verklaringen, als toevoegsels, mijn boekjen volledigèr en lichter overtuigend mochten maken. Ik geef ze hieronder. De merkwaardige woorden van LAMBERT TEN KATE, die een weêrklank in mijn hart vonden, en vrij naauwkeurig de voorname gedachte uitdrukken, welke mij, bij het bepalen van de Spelling der Bastaartwoorden, heeft beheerscht, ga ze vooraf:

„Wannéér één zélfde Léttertéiken nuu voor deezen dan voor „dien Klank dient, zúlks is een gants verwérpelijk gebrék „in 't *Critique*, dóg als twéé of méér verſchéidene Létter„téékens voor één' en den zélfden klank" (of de fijnere „wijzingen van dien) „verſtrékken, zulks kan nimmer deeren, „zó min als dat twéé woorden éénen zin betéékenen."

Bladz.

12. *Wandel* was oudtijds ook een adjektief: zie bijv. MAERLANT, *Spiegel Historiael*, D. II, bl. 465.

37. AI *door* EI *te doen vervangen:* namelijk, zoo de uitſpraak dit toelaat; ik ſchrijf

39. *Pleizier*: doch, dat ik niet volſtrekt tegen de *ai*, ook voor andere konsonanten dan de *r* ben, zie men uit *karantaine* en *katrain*, op bl. 123. Het komt mij voor, dat men den neuzigen klank van de Fransche *n* beter met de *ai* dan met de *ei* behouden kan. De uitſpraak moet hier weêr de eenige toetsſteen zijn.

44. *Porselein*, zoo wel als der Italianen *porcellana*, wordt voor fijn aardewerk, en voor de bekende plant of groente, gebruikt. BILDERDIJK gewaagt echter van een ouder Italiaansch woord, dat *pastellano*, of misſchien *pastellino*,

Digitized by Google

Bladz.

van *pasta* (deeg), zou geweest zijn, en waaruit wij het woord *pastelein* (vroeger schreef men *postulein*), dat bij ons gemeen nog wel voor aardewerk gezegd wordt, zouden ontleend hebben. Hoe het zij, *pas-* of *postelein* op de plant toe te passen is fout.

52. „Nimmer werd dan ook de *ch* IN HET HOLLANDSCH bij den aanvang eener syllabe gebezigd": Die niet beseft, dat deze aanmerking alleen op het Nederduitsch van na 1100 slaan kan, vergelijk bl. 57. Men mocht sints toen nog *chaam*, *chartago*, *verchieren*, en andere met affektatie vreemd gespelde woorden lezen — VAN VELTHEM mocht, voor alle sekuriteit, de middenkonsonant in *lachen* willen verdubbelen, en *lachgen* schrijven: aan *lagchen* of *ligchaam* werd niet gedacht.

62. VONDEL en HOOFT schreven *ammirael* en *-raal*; BILDERDIJK, *amiraal*; het Fransch heeft *amiral*; het Engelsch en Hoogduitsch *admiral*: maar de Hollandsche, Fransche en Engelsche Etymologici komen in de afleiding over één — zij putten het woord uit het Arabische *emir almumenin*, of uit het Arabische *emir* of *amir*, gekoppeld aan ἀλσος: wat wij nu met een *d* in *amiraal* doen, verklaar ik niet te begrijpen; men schijnt er iets *administratiefs* in te zoeken. BILDERDIJK vertaalde schertsend, in een vaersjen op VAN KINSBERGEN, *admiraal* met *bewonderling*.

63. „Geen van beide echter (van *aard* [terra] en *aard* [indoles]) moet verward worden met den uitgang der verbalia *veinzaart*, *grijzaart*, *rijkaart*, enz. die volstrekt geene *d* toelaat." BILDERDIJK, *Verkl. Geslachtlijst*, op *aart*.

63. De Hr. J. J. L. TEN KATE keurt (op bl. 89 van zijn *Zangen des Tijds*) te recht het schrijven van *luipaard* af; doch hij strekt zijn veroordeeling ook tot *luipert* uit, dat één is met *luipaart*, gelijk *grijzert* met *grijzaart* — op grond dat het woord „het afgeknotte Latijnsche *leopardus*" [het Latijnsche *leopardus*, afgeknot] zou zijn. Ik repliceer hierop met mijn woorden van bl. 66, eerste alinea. Evenwel zou *leopardus* ouder dan *luipaart* kunnen wezen, en daar kon ook wel eenige ongeregeldheid in dit woord zijn geslopen, door het afwisselen van *luipard* met *liebaart*: doch daar wij geregeld *ardus* door *aart* doen vervangen, zoo zie ik er het kwaad niet van in, *luip*AART op den voet van *lieb*AART te stellen, offchoon

Digitized by Google

Bladz.

pardus ook een op zich-zelf ſtaand woord is; immers ſchrijft de Hr. T. K. ook *bastaart* en *rijkaart* ten ſpijt van *bastardus* en *richardus*. De onderſcheiding van *t* en *d* te toetsen aan den verlengden vorm, zoo als wij die ſomtijds aantreffen, bewees ik reeds, dat niet altoos voldoet: niemant zal, om *pleit, pleitooi*, om *hand, handeering* zeggen, noch, uit het *in den covende* van menig oud geſchrift, aanleiding nemen, om *konvend* voor *konvent* te ſchrijven, noch ook den ouden, op eenige plaatsen, *brabant* en *brabantren* nazeggen.

65. (In de noot.) Die, om de uitſpraak, en ten einde het te onderſcheiden van *waard* (duur), *waard* (oord), *waard* (huisheer), en *waard* (wacht), de *t* wilde gebruiken, de verwarring met *waart* (mannetjens-eendvogel) minder vreezende, kon *waart* ſchrijven — al wilde hij, waar de *s* alle misbegrip voorkomt, *waards* behouden. Voor mij, ik ſpel althands *mids* en *voords* en *medgezel* met *d*, om *mede* en *vorderen*, en ten ſpijt van *met* en *voort*; ieder ſchrijft *proost* en *zeevaart*, ondanks *proosdij* en *zeevaardij*.

72. Die ſoms de bedenking mocht maken, dat bij het ſchrijven van *eën* in plaats van *eeën*, de ſcherp-lange niet van de zacht-lange *e* onderſcheiden wordt, bedenke, dat ook in 't enkelvoud dit onderſcheid (zoo het in woorden, die op de lange *e* uitgaan, beſtaat) niet wordt waargenomen.

εῖο en *εο*.

80. Waarom onderſcheidt men *Ὠιδεῖον* niet van *Πανθεον* (*Πανθειον*) door *odeion* en *pantheon* te ſchrijven? — dan ging men te gelijk de hedendaagsche uitſpraak van *ódeon* tegen. (Verg. den *Spectator van Tooneel*, enz. D. I, bl. 102.)

80. Het ſpreekt van zelf dat men, bij 't ſpellen van *æu* geen tweeſtip op de *u* van noode heeft.

F.

81. Men weet, wat het voor en tegen zich heeft, met Siegenbeek *vriesland*, of met Bilderdijk *friesland* te ſchrijven: De Friezen doen ontegenzeglijk, in dat woord, de *f* hooren; maar — merkt de Hr. Siegenbeek op — in andere woorden, waar zij de *f* bezigen, ſchrijven wij *v*, en dus vordert de analogie ook hier *v*. Ik zal mij niet ſterk

Digitized by Google

Bladz.

tegen dat argument verzetten; te minder, daar ik, op dergelijken grond, *ſchandinavië* ſchrijf: doch ik heb altoos *friesland* en *friezen* geſpeld, en zie geen reden hiervan te rug te komen, zoo lang wij geen *ſjampanje* aannemen, dewijl we *ſjerp* gedoogen.

GT.

81. Die in de plaatsbenaming *dragten* een koppeling zoekt, en *ten* voor iets meer dan eene eenvoudige terminatie houdt, moog *dragten* ſchrijven: ieder ander behoort, even als in *richt*, *bracht*, *jacht*, de *ch* er in te gebruiken. Den grond voor deze ſpelling zie men uitvoerig aangetoond in het ſtukjen over *gt* en *cht* als ſlotletters: *Middelaer*, jaerg. III, bl. 197.

85. Zie hierna de noot, betreffende bl. 110.

100. Als de *ie* oorſpronklijk een verlengde *i*, geen tweeklank, was — waarom zouden de ouden dan nimmer *ie* op *i*, *bedieden* op *ſtriden*, *verliesen* op *prisen*, *vliegen* op *ſwigen*, gerijmd hebben? Ook zegt Lambert Ten Kate wel, dat onze *ie* met de Fransche *i*, in *dire*, over één komt — maar wij lezen bij hem toch op bl. 118: „anderſints ontkén ik niet, dat *ie* de eenigſints dúbbelklankige [uitſpraek] van ſommige Zúid-Hóllanders nétter ſchijnt úit te beelden".

103. Behoef ik op te merken, dat men, in over één ſtemming met het vooraf gaande, *mijter* en *bijbel*, niet *myter* en *bybel* behoort te ſchrijven?

103. En dit kan dien „ſchrijvers van naam" niet euvel geduid worden, daar zij de uitſpraak ten regel hebben genomen — offchoon ik ſlechts in weinige gevallen hun voorbeeld volgen zou. De *ij* in de woorden *wijl*, en *gelijken*, heeft ontegenzeglijk de meest *ij*-achtige uitſpraak, die een Hollandſche keel kan vormen; zij wordt echter tot korte *i*, of nog minder, in *dikwijls*, *heerlijk*, *lieflijk* enz. — maar zal men daarom weêr *dikwils*, en *heerlik*, of *lieflek*, gaan ſchrijven? Neên! zelfs niet, al bedenkt men, dat dit in ándere gevallen, waar de *ij* den klemtoon niet ontvangt, geoorloofd is: als bijv. in eenige voornaamwoorden en in de verkleinende terminatie *kijn*, die men dikwerf *me*, *we*, *ge*, *ze*, en *ken* ſpelt.

107. Men vindt, onder de voorbeelden, *tarqu-ijn* en *bedo-ijn*, in welke beide woorden de *ij* duidelijk gehoord wordt.

Digitized by Google

Bladz.

Velen ſchrijven zekere familienamen: *huijgens*, *broek-huijzen*, *baeij*, *snoij*, *van ſpeijk*, *buijs*, met *ij*: Hoe verkeerd! — daar beſtaat geen tweeklank *uii*, *aeii*, *oii*, *eii*; men behoort daar de *y*, als plaatsvervanger van *de enkele i*, te bezigen: *huygens*, *ſnoy*, *van ſpeyk*; UY, OY, EY — geen UIJ, OIJ, EIJ. Dit mogen ook zij gedachtig zijn, die een eigennaam, waarin genoemde tweeklanken voorkomen, als rijm bezigende, daar dikwijls een woord met *ij* op hebben laten ſlaan: hetgeen, even zeer als het rijmen van *ei* op *ij*, onverdedigbaar is. *Ey* is *ei*, en *van ſpeyk* rijmt op *eik*, op *bereik* — niet op *ſtrijk* of *blijk*. *Mei*, met eenigen *may* geſpeld, rijmt op *wei*, en even min op *gij* of *gy* als *paard* op *vuist*, of *lantaarn* op *pompſtok*, zou BILDERDIJK zeggen. De Siegenbekers zijn wel eens zóo ver gegaan, dat ze hun *vleijen* op *maatſchappijen* wilden laten rijmen: dat is nog erger.

109. Men zal mij toch niet de oude uitvlucht tegenwerpen, dat de *j*, in *vlei-jen* en *groei-jen*, gelijk aan de *w* in *vrouwen* en *ſchuwen* is — De *w*, offchoon inderdaad daar bloot toevoeglijk (verg. bl. 132), heeft zich zoodanig met de *u* vereenzelvigd, dat ze niet alleen waar overgang *plaats heeft*, maar ook waar overgang mogelijk zou zijn, aan de *u* gehecht blijft: die *vleij* en *groeij* zou willen ſchrijven, mocht de *j* bij het meervoud behouden.

110. Ik lees juist ook in MAERLANT, die voor mij ligt, *faelieren*, voor het Fransche *faillir*.

112. Ik weet niet, of *purper* een Bastaartwoord is, maar wel, dat de kritikus, die den Hr. TEN KATE uit de hoogte berispte, om dat hij *purperen*, maar daarentegen *blaauwe*, *roode*, ſchreef, den bal heeft misgeſlagen. *Purper* is wel degelijk een ſtof, even als *ſcharlaat*, in zekeren zin (daar men *ſcharlaken* tegen zegt), en een *purpere* mantel is zoo goed als een *houte* man of een *azure* trans. *Manteau bleu* en *manteau rouge* zegt de Franschman, maar *manteau* DE *pourpre*, *ciel* D'*azur*. BILDERDIJK houdt *purper* mede voor een ſubſtantief; maar *azuur* bloot bijvoeglijk. (*N. Verſcheidenheden*, bl. 72; *azuur*, op *lazuur* in de Geflachtlijst).

133. „De *ks* voor de *x* in de plaats te ſtellen laat de gewoonte niet toe", behalven bij Bastaartwoorden, waar de onderſcheiding van *ks* en *ksch* mogelijk is: *fiks* (adv.), *fiksch* (adj.).

Digitized by Google

Bladz.

134. Men ſchrijft geen *tſidderen* meer. Intusſchen heeft de drift om, voor de *s*, aangezet door de tandletter, (voor de *ts*) de enkele *s* te gebruiken, velen ſchrijvenden uit het oog doen verliezen, dat in *volgends*, *wegends*, *doorgaands*, *willends*, *thands*, *ginds* of *gints*, *gants* enz., de *d* of *t* aan het grondwoord, niet aan de adverbiale *s*, behoort, en daarom laten zij ze, bij eenige dezer woorden, achterwege. Men weet, dat ik geen minnaar van 't verlaſſen der uitſpraak ben, *volgende* maakt bij mij *volgends*; *wegende* (*aangaande*, *aangrenzende*, *weg* of *weeg* is zoo wel *gang* als *grensmuur*), *wegends*; *ergend* (Van Velthem, bl. 383, *yegerent*), *ergends*; *gi-end* (van *gi-en*, prim. van *gi-d-en*, Fr. *guider*, Eng. *guide*), *ginds*; *ga-end* (van *ga-en*, prim. van *ga-d-er-en*), *gands* (gelijk Van Lennep het ſchrijft); *nopende* (als de ouden zeiden), *nopends*: en die dit niet aanneemt, kan, met Vader Cats (of, wil hij, Vader Cas), *des wins* voor *winds* ſchrijven, om op *prins* te rijmen, en het Bastaartwoord *bats* tot *bas* vervormen. Huydecoper, Clignett, Lelyveld, Kinker, ja de meeste letterkundigen der vorige eeuw, ſchreven *ds* in de bovengenoemde woorden.

142. Is het noodig, op het ſtuk der oud-Hollandsche plaatsnamen, den regel te *noemen*, dat men zich naar de uitſpraak ſchik, en voor *ae*, *ou*, *ck*, *gh*, *ch*, enz. zoodanige letters ſchrijf, als waarmeê men tegenwoordig de klanken naauwkeuriger meent uit te drukken? — Neen, het zou een ſlecht kompliment aan mijn Lezers gemaakt zijn — wier kennis en oordeel ik toch misſchien reeds te dikwijls mistrouwd heb: maar ſprekende van de plaatsnamen, zij het mij vergund op te merken, dat ik *Griekens* voor *Griekenlands* eens zag afkeuren, doch, dat mij, ſedert, de gegrondheid dezer afkapping in den voorgang der ouden gebleken is.

Digitized by Google

ERRATA.

Op bl.	36	staat,	de *o*;	dit moet zijn,	de *a*.
„	41	„	*gallilœa*;	„	*galilœa*.
„	60	„	*melancholisch*;	„	*melancholiesch*.
„	68	„	rythmus;	„	rhythmus.
„	96	„	Eenvoudig voor de *ij*;	„	Eenvoudig voor de *y*.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

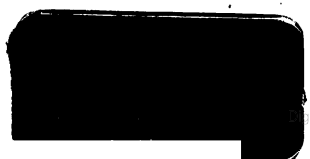
Digitized by Google